

Oliko Friedrich Nietzsche irrationalismin kummi?

György Lukácsin tulkinta Friedrich Nietzschen filosofiasta

Juha Helminen
Pro gradu -tutkielma
Filosofian oppiaine
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

HELMINEN, JUHA: OLIKO FRIEDRICH NIETZSCHE IRRATIONALISMIN KUMMI? –
GYÖRGY LUKÁCSIN TULKINTA FRIEDRICH NIETZSCHEN FILOSOFIASTA

Maisterintutkielma, 86 sivua

Filosofia

Huhtikuu 2018

Tämän tutkielman tarkoitus on selvittää Friedrich Nietzscheen kohdistuvia natsisyytöksiä. Tarkastelu kohdistuu György Lukácsin teoksen *The Destruction of Reason* -lukuun Nietzsche as Founder of Irrationalism in the Imperialist Period, jossa Lukácsin Nietzscheen kohdistuvat natsisyytökset ovat esillä. Tutkielmaa ohjaa kysymys: millaiset ovat György Lukácsin Nietzscheen kohdistuvat syytteet ja millaisten Nietzsche-tulkintojen pohjalta Lukács näkemyksiinsä päätyy? Tutkielmaa on motivoinut tarkoitus korjata Nietzscheen kohdistuvia väärinymmärryksiä ja harhaluuloja.

Aloitetaan tutkielman esittelemällä Friedrich Nietzscheen ja hänen filosofiansa pääkohtia. Saman esittelyn tekee myös György Lukácsin kohdalla. Neljäs ja viides luku käsittelee Lukácsin Nietzsche-tulkintaa. Tulkinta seuraa Lukácsin Nietzsche as Founder of Irrationalism in the Imperialist Period -luvussa olevaa Nietzscheen filosofian teemojen järjestystä. Ensiksi Lukács käsittelee 1900-luvun henkeä, josta hän jatkaa Nietzscheen patriotismin ja politiikan analyysiin. Näitä teemoja seuraa etiikka sekä biologiaan ja Darwinin ajatuksiin liittyvät aiheet. Seuraavaksi Lukács käsittelee tahtoa valtaan ja ikuisen paluun teemoja ja lopettaa Nietzsche-tulkintansa epistemologiaan.

Nietzschen omat ja tulkitsijoiden teokset ovat olleet apuna Nietzscheen filosofiaa verratessa Lukácsin Nietzsche-tulkintaan. Tutkielman tarkoitus on kuitenkin keskittyä itse Lukácsin Nietzsche as Founder of Irrationalism in the Imperialist Period -luvun tarkasteluun, jotta Lukácsin argumenttien ja tulkinnan askeleet tulisivat esille. Nietzsche-tulkitsijoiden tulkinnat ovat tuomassa esille Lukácsin tulkinnan eriyvyys yleisistä Nietzsche-tulkintojen johtopäätöksistä.

Tutkielma osoittaa miten vääristynyt Lukácsin tulkinta Nietzscheen filosofiasta on ja miten Lukácsin syytteet Nietzschestä irrationalismin ja näin myös natsismin ideaalisena kummisetänä ovat liioiteltuja ja virheellisiä. Lukácsin Nietzsche-tulkinnan ongelmat tulevat esiin Lukácsin vääristyneissä premississä ja filosofisessa kokonaisuudessa, jota vasten Lukács Nietzscheä tulkitsee. Lukács ei myöskään tulkitse oikein Nietzscheen käsitteitä, kuten herra ja orja tai yli-ihminen, jotka Lukács tulkitsee poliittisesti sosiaalisiksi luokiksi. Lukácsin tulkinnassa Nietzsche esittäytyy porvariston filosofina, jonka tarkoitus oli tuhota sosialismi ja luoda porvaristolle moraalinen filosofia, missä kaikki moraalitonkin toiminta oli oikeutettua.

Asiasanat: Friedrich Nietzsche, György Lukács, ikuinen paluu, tahto valtaan, yli-ihminen, arvojen uudelleenarviointi, *The Destruction of Reason*, natsismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	5
2	Friedrich Wilhelm Nietzsche.....	9
2.1	Elämä.....	9
2.2	Filosofia.....	11
2.2.1	Tahto valtaan	11
2.2.2	Ikuinen paluu	13
2.2.3	Arvojen uudelleenarviointi	17
2.2.4	Etiikka.....	18
2.2.5	Yhteenveto	19
3	György Lukács	22
3.1	Elämä.....	22
3.2	Filosofia.....	25
3.2.1	Etiikka.....	27
3.2.2	Estetiikka	29
3.2.3	<i>Historia ja luokkatietoisuus</i> ja esineellistymisen teoria	30
3.2.4	<i>The Destruction of Reason</i>	33
4	Lukácsin Nietzsche-tulkinnasta I	36
4.1	1900-luvun henki.....	36
4.2	Nietzsche ja politiikka	39
4.3	Nietzsche ja etiikka	46
4.4	Biologia, darvinismi ja sosiaalidarvinismi	51
5	Lukácsin Nietzsche-tulkinnasta II.....	56
5.1	Tahdosta valtaan.....	56
5.2	Ikuisesta paluusta	58
5.3	Epistemologiasta	62

5.3.1	Tuleminen ja oleminen	67
5.3.2	Biologia, herra ja orja	72
5.3.3	Nihilismi ja dekadenssi.....	73
6	Päätäntö	78
	Lähteet.....	84

1 Johdanto

Friedrich Nietzsche (1844–1900) on filosofian historian merkittäviä filosofeja, jonka merkitystä nykypäivän filosofialle ei voi kiistää. Nietzschen filosofian merkittävimpiä teemoja ovat kristinuskon vastaisuus, yli-ihminen ja arvojen uudelleenarviointi. Hänen aforistiset teoksensa ovat saaneet osakseen paljon niin ihailuja kuin myös halveksuntaa, jopa vihaa. Nietzschen suorasanaainen tyyli on ärsyttänyt ihmisiä, niin filosofeja kuin filosofiasta tietämättömiä. Siksikin Nietzsche on yksi tunnetuimmista filosofian merkkihenkilöistä filosofian ulkopuolella. Tämä on myös yksi syy, miksi Nietzsche on niin väärinymmärretty ja vihattu filosofi. Nietzscheä itseään voi tästä syyttää, sillä hänen teostensa tyyli on helposti ymmärrettävissä pahuuden lietsonnaksi ja ylistämiseksi. Nietzsche vaatii lukijalta paljon eikä hän sitä aina ole saanut. Hänen kristinuskoa vastaan kohdistamansa ajatukset ovat myös olleet yksi syy voimakkaaseen lukijoiden vastarintaan. Häntä on väitetty natsien ajatusten perustaksi ja Hitlerin kannattamaksi filosofiksi. Hitler-syytökset ovat tietämättömyyttä ja natsisyytökset harhaanjohtavia, mutta kuitenkin nämä ovat nykyään yleisesti valloilla olevia käsityksiä, joiden muuttaminen on hankalaa.

Tämä Pro gradu -tutkielma tarkastelee Nietzschen kohdistuvia väärinkäsityksiä varsinkin natsisyytöksiin liittyen rajaten tarkastelun György Lukácsin (1885–1971) *The Destruction of Reason* -teoksen Friedrich Nietzschen kohdistuvaan lukuun Nietzsche as Founder of Irrationalism in the Imperialist Period. Tutkielmassa käsitellän, mitä Lukács luvussa Nietzschen filosofiasta väittää ja tutkin, millaiset ovat väitteiden perusteet ja niiden pätevyys. Lukácsin väitteiden laajuuden vuoksi en tarkastele Nietzschen kohdistuvia natsisyytöksiä tämän laajemmin, vaan tarkastelu rajautuu juuri Lukácsin lukuun. Luku on myös merkittävä ottaa huolelliseen tarkasteluun, koska se on tällä hetkellä itsessään koko teoksesta irrotettuna luettavissa vapaasti internetissä. Tällainen yhden luvun irrottaminen kirjasta on hyvä esimerkki, miten harhaanjohtavaa Nietzschen kohdistuva keskustelu voi olla. On kuitenkin laajemmin otettava huomioon Lukácsin filosofinen perusta ja *The Destruction of Reason* -teos missä tarkastelun kohteena oleva luku on, jotta Lukácsin tulkinta asettuisi hänen laajempaan filosofiseen kokonaisuuteensa. Näin Lukácsin Nietzsche-tulkinta on paremmin ymmärrettävissä.

Luvussa Nietzsche as Founder of Irrationalism in the Imperialist Period Lukács väittää Nietzschen filosofian olevan yhtenäinen kokonaisuus, jonka vaikutukset olivat vahvasti läsnä irrationalismin synnyssä 1900-luvun aikana. Lisäksi Lukács väittää Nietzschen filosofialla olevan tarkoitus hyökätä sosialismin nousua vastaan ja lopulta tuhota sosialismia kannattava poliittinen liike.

György Lukács (1885–1971) oli unkarilainen marxilainen filosofi. Arpad Kadarkay kirjoittaa Lukácsin olleen yksi aikansa tärkeimmistä intellektuelleista (Kadarkay 1995, vii). Lukács eli läpi maailmansotien ja Unkarissa tapahtuneen vallankumouksen. Hän oli poliittisesti aktiivinen ja toimi osan urastaan Unkarin opetusministerinä muiden poliittisten toimien lisäksi. Hän on myös tunnettu kirjallisuuskriitikko. Hänen ajatuksensa, miten kirjallisuus historiallisesti ja eettisesti kuvastaa yhteiskunnan kehitystä, on tunnettu ja arvostettu filosofinen näkemys.

Lukácsin merkittävin filosofinen tausta on marxilaisuudessa ja hän onkin merkittävä marxilainen teoreetikko. Hänet tunnetaan läsimarxilaisuudeksi nimetyn ajatussuuntauksen kehittäjänä, jossa Georg Wilhelm Friedrich Hegelin merkitystä Karl Marxin ajatteluun korostetaan sekä vastustetaan marxismin mekanistista historiallista determinismia. Lukács omasi myös voimakkaan halveksunnan porvaristoa ja tämän luokan ajattelua kohtaan, jonka hän tulkitsi elämän hylkäämiseksi ja kaoottiseksi (Kadarkay 1995, 4-5).

The Destruction of Reason -teoksen Lukács kirjoitti toisen maailmansodan vaikutusten aikana ja ensimmäinen painos ilmestyi 1954. Teos esittää, miten Euroopassa irrationalismi kehittyi ennen maailmansotia ja oli syynä 1900-luvun hirveyksiin, kuten natsien juutalaisvainoihin ja holokaustiin. Nietzschen filosofiaa tarkastelevassa luvussa Lukács väittää Nietzschen olleen irrationalismin kehityksessä merkittävässä osassa ja yhdistää hänen vaikutuksensa suoraan Adolf Hitlerin tekoihin. Irrationalismin Lukács määrittää rationaalisuuden vastakohtaksi, jossa ajattelu tukeutuu enemmän tunteisiin ja myytteihin kuin rationaaliseen järkeen.

Aloitin tutkielman esittelemällä Friedrich Nietzschen elämän ja filosofian, jotta hänen ajatuksilleen on olemassa oma viitekehyksensä ja merkityksensä. Esittelen Nietzschen filosofian pääkohdat, jotta Lukácsin Nietzsche-tulkinnalle olisi olemassa vertailupohja. Kolmannessa luvussa esittelen vastaavasti György Lukácsin elämän ja filosofian pääpiirteissään. Näin Lukácsin Nietzsche-tulkinta asettuu

laajempaan filosofian kenttään. Esittelen myös *The Destruction of Reason* -teoksen tarkoituksen, jotta Nietzsche-luku ei olisi niin irrallinen teoksen kokonaisuudesta. Näin myös Lukácsin tulkinta ei ole vain Nietzscheen kohdistuvan luvun varassa. Olen kuitenkin usein tutkielman edetessä maininnut, miten käsitteet jäävät epäselviksi pelkästään tuon yhden luvun sisällä tarkasteltuna. Neljännessä luvussa Lukácsin Nietzsche-tulkinnan käsittely alkaa. Käyn Lukácsin Nietzscheen kohdistuvan luvun lävitse samassa järjestyksessä, jossa Lukács sen kirjoittaa. Ensimmäisessä osiossa Lukács esittelee historiallisen tilan ja taustan 1900-luvun yhteiskunnalliselle sosiaalis-filosofiselle tilanteelle, mistä tulee tämän tutkielman neljäs luku.

Viidennessä luvussa käsittelen Lukácsin näkemykset kohdistuen Nietzscheen poliittisiin ajatuksiin. Kuudennessa luvussa on aiheena Nietzscheen etiikka, jossa Lukács esittelee Nietzscheen moraaliset näkökulmat ja niiden tarkoituksen. Seitsemännessä luvussa on Lukácsin tulkinta Nietzscheen biologiaan, darvinismiin ja sosiaalidarvinismiin. Kahdeksannessa luvussa alkaa Lukácsin tulkinta Nietzscheen tahdosta valtaan, jonka Lukács tulkitsee metafyyssisen filosofian osaksi. Metafyyssinen kehys jatkuu yhdeksännessä luvussa, jossa keskityn tarkastelemaan, mitä Lukács Nietzscheen ikuisesta paluusta väittää, millaiset ovat kyseisten näkemysten ja väitteiden perusteet sekä miten hyvin Lukácsin näkemykset kestävät objektiivista tarkastelua. Kymmenes ja viimeinen Lukácsin Nietzsche-tulkintaan liittyvistä luvuista kohdistuu Nietzscheen epistemologiaan. Luvussa esittelen Lukácsin tulkinnan Nietzscheen epistemologiasta ja miten tämä on Lukácsin mukaan Nietzscheen filosofiassa merkittävä myyttisyyden ja irrationalismin synnyttäjä. Luvussa paljastuu, millainen on Lukácsin Nietzsche-tulkinnan kokonaisuus. Viimeisessä luvussa annan omat johtopäätökseni Lukácsin tulkinnan uskottavuudesta ja pätevyydestä. Pohdin myös, mihin tällainen tulkinta johtaa ja miksi olisi tärkeää selventää Nietzscheen kohdistuvien syytöksien perusteita.

Tutkimuksessa olen käyttänyt Lukácsin *The Destruction of Reason* -teoksen lisäksi erilaisia Nietzscheen filosofiaa käsitteleviä teoksia. Näiden avulla olen etsinyt tulkintoja, jotka joko tukevat tai antavat eriävän näkökulman Lukácsin tulkinnalle. Tietenkin myös Nietzscheen omat teokset ovat olleet tutkimuksen lähteinä.

Olen käyttänyt merkintätapaa, jossa alkuperäinen käyttämäni englanninkielinen viittaus on alaviitteessä ja suomennos viittauksena tekstissä. Viittaukset, joihin en ole löytänyt virallista suomennosta, olen itse kääntänyt ja nämä tunnistaa merkinnästä suom. J. Helminen.

2 Friedrich Wilhelm Nietzsche

2.1 *Elämä*

Friedrich Wilhelm Nietzsche syntyi Röckenissä Preussissa 1844 pappisperheeseen. Hänen isänsä oli luterilainen pappi, joka kuoli 36-vuotiaana aivosairauteen Nietzschen ollessa viisivuotias. Isän kuolemasta on useita erilaisia tarinoita, joissa hän kuolee joko kaatuen kiviportaissa, sydänkohtaukseen tai aivojen pehmenemiseen. Näistä viimeinen on nykyisin yleisesti hyväksytyin kuolinsyy. (Kinnunen 1960, 20, myös Nietzsche 2008, 10). Isän kuolema oli nuorelle Nietzschelle järkytys, ja tätäkin järkyttävämpää oli vuotta myöhemmin pikkuveljen kuolema. Nietzsche jäi pikkusiskonsa Elisabethin kanssa äitinsä ja tätiensä hoivaan, jotka olivat kaikki papintyttäriä. Nietzsche eli lapsuutensa naisellisessa ja hurskaassa ympäristössä. Kasvatus oli näin ollen hyvin kristillisiä arvoja ylläpitäviä. Kirjat ja musiikki suvaittiin, mutta elämä näyttäytyi tahdon kieltämisenä ja elämänarkuutena. (Kinnunen 1960, 22). Nuorena lapsena Nietzscheä kutsuttiin "pikku pastoriksi" hänen Raamatun kohtien lainaamisien ja virsien laulamisen vuoksi, mikä todistaa uskonnollisen ilmapiirin vahvuudesta. (Safraski 2003, 352)

Vuonna 1858 Nietzschen ollessa neljätoistavuotias hän sai paikan Pfortan koulusta, joka oli eliittinen sisäoppilaitos. (Safraski 2003, 353.) Paikka oli koulun jakama vapaapaikka, joita jaettiin lahjakkaille oppilaille varallisuudesta riippumatta (Kinnunen 1960, 22). Koulussa Nietzsche ei ollut mallioppilas. Aluksi hän oli luokkansa priimus, mutta poikamaisen kujeilunsa vuoksi hän menetti asemansa, koska koulun henkilökunta ei suvainnut Nietzschen toimintaa. Kielissä hän oli lahjakas, mutta laiminlöi matematiikkaa. Nietzsche oli innokas kirjoittaja ja oli toveripiirissä tunnettu runoistaan ja muista kirjallisista ansioistaan. (Kinnunen 1960, 24.)

Nietzsche ajatteli 17-vuotiaana, ettei haluaisikaan jatkaa teologian opintojen pariin hänen kiinnostuksensa johtaessa taiteellisemmalle polulle. Hän rakasti musiikkia eikä haluaisi sanojensa mukaan tulla ammattieläimeksi. (Kinnunen 1960, 26.) Kuitenkin koulun loputtua Nietzsche päätyi 1864 Bonniin opiskelemaan teologiaa. Pian Nietzschen elämälle tärkeäksi muodostunut kielitieteen professori Friedrich Ritschl käänsi Nietzschen innostuksen filologiaan. (Kinnunen 1960, 29.)

Yleinen käsitys on, että Nietzschen lapsuus oli Nietzschele onnellinen, mutta päätelmä voi olla osaksi Nietzschen siskon aikaansaamaa. Mitään varmuutta Nietzschen lapsuuden olosuhteista ei voida sanoa, mutta selvää on, miten isän ja veljen kuolema loivat varjon ensimmäisten muistojen ylle. Huomioitavaa on myös, että jo Pfortan vuosina Nietzsche oli sairaalloinen ja alkoi kärsiä loppuelämäänsä vaivaavista terveysongelmista. (Kinnunen 1960, 27.)

Nietzsche siirtyi Leipzigiin kaksi lukukautta myöhemmin opettajansa Ritschillin perässä. Bonn oli Nietzschestä myös epäseurallinen kaupunki ja Leipzig lähempänä äitiä, siskoa, ystäviä ja taidetta (Kinnunen 1960, 30). Nietzsche löysi Arthur Schopenhauerin teoksen ja innostui tämän myötä filosofiasta. Nietzsche horjui kielitieteen ja filosofian välillä, mutta Ritschlin vaikutuksesta jatkoi filologian puolella. Nietzsche kutsuttiin 24-vuotiaana Baselin yliopiston filologian professoriksi Ritschlin suosittelemana. Nietzsche oli vastahakoinen, koska oli enemmän ja enemmän kiinnostunut filosofiasta, mutta otti professuurin vastaan ja alkoi opettajaksi. (Kinnunen 1960, 41.) Kuitenkin vuonna 1879 ollessaan 35-vuotias Nietzsche erosi virastaan jatkuvien terveysongelmien vuoksi noin kymmenen vuoden opettamisen jälkeen (Safraski 2003, 364). Hänen silmänsä olivat tulleet yhä enemmän araksi valolle, eikä hän voinut lukea pitkään ilman silmien kipeytymistä. Myös jatkuvat päänsäryt ja unettomuus vaikeuttivat työntekoa (Kinnunen 1960, 59). Nämä sairaudet seurasivat Nietzscheä loppuelämän ja pakottivat hänet elämään hyvin tarkkaan suunniteltua askeettista elämää. Hänellä oli tarkka ruokavalio ja hän käveli paljon helpottaakseen päänsärkyään. Varsinkin Sveitsin ilmasto helpotti hänen oloaan. Päivittäiset kävelyretket meren rannalla ja vuoristossa olivat välttämättömiä. (Kinnunen 1960, 137) Nietzsche muutti usein asuen enimmäkseen Ranskassa, Italiassa ja Sveitsissä vuodenaikojen olosuhteiden mukaan (Nietzsche 2008, 10).

Baselin ajanjakson (1869–1878) jälkeen Nietzschen luovin kausi alkoi. Hän kirjoitti suurimman osan nykyisin arvostetuimmista teoksistaan, kuten esimerkiksi *Näin puhui Zarathustra*, *Hyvän ja pahan tuolla puolen* ja *Moraalin alkuperästä*. Elämä oli kaoottista useiden muuttojen ja muiden sairauden aiheuttamien ongelmien vuoksi. Herkkyys ilmaston muutoksille oli ominaista hänelle jo nuoruudessa, mutta sairauden pahetessa ongelmat korostuivat. (Kinnunen 1960, 137). Nietzsche oli kuitenkin ahkera kirjoittaja ja kirjoitti useita teoksia ongelmistaan huolimatta.

Vuonna 1888 Nietzsche jatkoi ahkeraa kirjoittamistaan ja oli aloittanut mahdollisesti pääteokseksi tarkoittamansa teoksen valmistamisen. Teoksen valmiiksi tullut osa on *Epäjumalten hämärä* ja teokseen oli vielä tarkoitus liittää useampiakin teemoja kaikkien arvojen uudelleenarvioinnin otsikon alle. (Nietzsche 2008, 8.) Tämä kokonaisuus ei kuitenkaan tullut Nietzschen elinaikana valmiiksi, ja koottiin hänen muistiinpanoistaan Elisabeth-siskon toimesta *The Will to Power* -teokseksi. Teos on hyvin ristiriitainen, koska Nietzsche ei itse halunnut teosta julkaistavan, vaan oli jo aiemmin hylännyt teoksen (Warren 1991, xii-xiii). Teoksen ajatusten pätevyys on siis näin ollen hyvin epävarmaa. Kuitenkin useat 1900-luvun alun Nietzsche-tulkitsijat käyttivät juuri *The Will to Power* -teosta Nietzsche-tulkintojensa pohjana, mikä voi olla yhtenä syynä Nietzschen ajatusten väärinkäyttöksiin.

Nietzschen kerrotaan vuonna 1889 kävelleen Torinon kadulla huomattessaan ajurin piiskaamassa hevosta. Nietzsche juoksi kyöneleet silmissä halaamaan hevosta ja tätä halatessaan rojahtaneen maahan tajuttomana. Tuolloin hänen sairautensa vei häneltä järjen. (Kinnunen 1960, 216.) Nietzsche ei kuollut vielä tuolloin, vaan eli mielisairaana enimmäkseen äitinsä ja siskonsa hoidossa, kunnes kuoli vuonna 1900. Kuoleman syyksi sairaudesta pääteltyjen oireiden perusteella on myöhemmin diagnosoitu kuppainfektio, joka olisi mahdollisesti tarttunut opiskeluaikana bordellivierailun yhteydessä. Tämä on nykyisin kannatetuin näkemys, mutta asiasta on ollut paljon kiistaa. (Nietzsche 2008, 10.) Itse kuppainfektion tarttumissyystäkin on kiistelty. Nietzsche olisi voinut saada infektion hoitamaltaan sotilalta verelle altistumisen vuoksi ollessaan hoitajana sodan aikana. Huomioitavaa on kuitenkin, että Nietzsche oli sairaalloinen jo kouluvuosinaan noin neljätoistavuotiaana, joten ehkä kuitenkin perinnöllinen aivosairaus on todennäköisempi selitys, mutta ehkä tämä on asia, mihin ei koskaan saada varmuutta.

2.2 *Filosofia*

2.2.1 Tahto valtaan

Yksi Nietzschen filosofian tunnetuimmista ajatuksista on tahto valtaan. Tämä sanapari on itsessään tunnettu, mutta kuten monasti Nietzschen filosofiassa ymmärrys ajatuksen merkityksestä usein jää toissijaiseksi. Suomen kielessä tahto valtaan on usein vallantahdon merkityksessä ja tämä tuottaa omat ongelmansa riippuen kontekstista. Konteksti usein onkin kyseisen teeman ongelma. Tahto valtaan

nähdään joidenkin tulkitsijoiden mukaisesti metafyyksiseksi opiksi. Toiset taas kannattavat näkemystä psykologisena hypoteesina ihmisten toiminnasta. (Anderson 2017, 6.1) Walter Kaufmann esimerkiksi tulkitsee tahdon valtaan perustavaksi psykologiseksi vietiksi (Kaufmann 2013, 183). Näiden lisäksi on vielä näkemys tahdosta valtaan teoreettisena filosofisena oppina Nietzschen arvoista (Anderson 2017, 6.1).

Metafyyksisenä oppina tahto valtaan näyttäytyy maailmassa vallitsevana voimana, joka on verrattavissa luonnonlakeihin. Tahto valtaan ei ole vain ihmisiin vaikuttava energia, vaan maailman ytimessä oleva luonnonlaki, joka muodostaa maailman sellaiseksi kuin se on. Kaikki on lopulta tuon voiman alaista. Psykologisena oppina kyse ei ole maailman metafyyksisestä olemuksesta, vaan ihmisen toiminnasta. Tahto valtaan on selitys ihmisen toiminnalle. Se on jotain sellaista, mikä on ihmisille ominaista ja mikä olisi tärkeää saada vapautettua tukahduttamisen sijaan.

Valta ei kuitenkaan Nietzscheille tarkoita tässä yhteydessä valtaa sen yleisessä merkityksessä. Ihminen ei siis etsi psykologisesti valtaa suhteessa muihin ja pyri alistamaan muita tai etsiytymään hallitsijaksi. Kuitenkin tahdon valtaan ollessa ihmisessä toimiva voima, se voi myös ilmetä negatiivisessa muodossa esimerkiksi muiden alistamisena. Näin ollen tahto valtaan on ajatuksena ihmisen motivaation ja toiminnan selittävä tekijä. Se ohjaa ihmistä suuriin yksilöllisiin saavutuksiin, kuten taiteellisiin mestariteoksiin. Kuitenkin heikoissa ihmisissä, jotka eivät kykene ohjaamaan tuota energiaa terveisiin kohteisiin, se voi tuottaa kyseenalaisia toimia, kuten kiduttamista ja alistamista. (Kaufmann 2013, 192.)

Nietzsche ajattelee ihmisen olevan psykologisesti rakennettu luomaan uutta ja elämään täyttä elämää. Kaikenlainen elämänpelko ja muu, mikä voi tukahduttaa yksilön, on huonoa ja vähentää tahtoa valtaan. Nietzsche korostaa ihmisen elämänhalua. Nietzsche kirjoittaakin itse elämän olevan tahtoa valtaan. (Nietzsche 2007, 18.) Jokaisen tulisi olla luova ja energinen eli toisin sanoen vaalia tahtoa valtaan. Jokaisen tulisi elää vapaana ja päästää sisäiset energiansa valloilleen. Tämä on kaukana toisten ihmisten alistamisesta ja vallanhimosta. Kyse on viettien vapautumisesta ja ahdistavien kahleiden rikkomisesta. Nietzscheä voikin kutsua alitajunnan psykologiksi ennen Sigmund Freudia, joka korosti viettien merkitystä ihmisen mielekkään elämän perustana. (Kunnas 1981, 68–69.)

Saman näkökannan voi metafyyssinenkin tulkinta pitää sisällään, mutta kyseisessä metafyyssisessä näkemyksessä filosofinen argumentti viedään entistä pidemmälle. Tahto valtaan ei tässä ole enää psykologinen ihmisen toimintaa kuvaava malli, vaan metafyyssinen filosofinen oppi, jolle pyritään löytämään päteviä perusteita. Yksilön elämälle tahto valtaan on samalla tavoin merkityksellinen, kyse on syvemmälle ulottuvasta filosofisesta todistusohjasta. Miten tärkeänä Nietzsche itse näki metafysiikan, on oma kysymyksensä, johon tämän tutkielman laajuudessa ei voi ottaa kantaa.

2.2.2 Ikuinen paluu

Tahto valtaan teeman lisäksi toinen metafyyssiseksi tulkittu Nietzschen filosofian teema on ikuinen paluun. Ikuisessa paluussa on kyse maailman kehämäisestä olemuksesta. Maailma palaa aina uudelleen ja uudelleen ikuisesti samanlaisena. Kaikkeus, ja siinä samalla ihmisen elämä, on aina ikuisesti toistuvassa kehässä, jonka Nietzsche nimesi ikuiseksi paluuksi. Ikuinen paluu on Nietzschen omien sanojen mukaan hänen merkittävin oppinsa. (Nietzsche 2002, 92.)

Nietzsche piti ikuista paluuta suurimpana taakkana, jota ihminen voi joutua kantamaan. Ikuinen paluu ei ole ikuista elämää, vaan ikuista samaa, paluuta aina uudelleen samaan elämään ilman muistoja vanhasta. Tätä Nietzsche kuvailee *Iloisessa tieteessä*:

"Suuri paino. - Mitä, jos jonain päivänä tai yönä joku demoni hiipisi jäljessäsi yksinäisimpään yksinäisyyteesi ja sanoisi sinulle: Tämä elämä, sellaisena kuin sitä nyt elät ja olet elänyt, sinun täytyy elää vielä kerta ja vielä lukemattomia kertoja; eikä siinä ole oleva mitään uutta, vaan jokaisen tuskan ja jokaisen ilon ja jokaisen ajatuksen ja huokauksen ja sen sanomattoman pienen ja suuren, mitä elämäsi kuuluu, täytyy tulla sinulle takaisin, ja samaten tämän silmänräpäyksen ja minun itseni. Olemassaolon ikuinen hiekkakello kääntyy yhä uudestaan - ja sinä sen kanssa, sinä tomun hiukkanen. - Etkö heittäytyisi maahan ja kiristäisi hampaitasi ja kiroaisi demonia, joka puhuu sillä tavalla? Vai oletko elänyt kerran valtavan silmänräpäyksen, jolloin vastasit hänelle: Sinä olet jumala, enkä minä ole koskaan kuullut mitään jumalaisempaa! Jos tuo ajatus voisi murskata sinut: aina kaikkialla eteesi nouseva kysymys? Tahdotko tämän vielä kerran ja vielä lukemattomia kertoja? Lepäisi toimintasi yllä kaikkein suurimpana

painona! Tai miten sinun täytyisikään suostua itseesi ja elämään, jotta et enää *kaipaasi mitään muuta* kuin tätä viimeistä ikuista vahvistusta ja sinetöimistä.” (Nietzsche 2004, 188.)

Nietzsche nostaa esiin ajatuksen siitä, miten kaiken uudelleen palaaminen on vaikea hyväksyä. Hän jopa kuvailee ajatusta murskaavaksi. Nietzsche käsittelee teemaa useassakin teoksessaan, mutta ehkä parhaiten ikuisen paluun murskaavuus tulee esiin *Näin puhui Zarathustra* -teoksen luvussa, jonka Jari Tammi on suomentanut sanalla 'Toipilas'. Tässä luvussa Zarathustra kärsii ikuisen paluun ajatuksen tuskista ja makaa luolassa eläintensä hoivattavana.

"[H]än tipahti maahan kuin kuollut ja virui siinä pitkään kuin kuollut. Mutta tultuaan taas tajuihinsa, hän jäi kalpeana ja täristen makaamaan, eikä hän halunnut pitkään aikaan syödä eikä juoda. Tätä olotilaa kesti seitsemän päivää; [...]" (Nietzsche 2008, 225.)

Ikuinen paluu on murskaava ajatus, koska ihmisen on otettava vastaan myös kaikki ikuisesti palaavat kärsimykset. Hänen on elettävä sama ikuinen elämä ja jos tuo elämä ei ole miellyttävä, on kyseessä ikuinen piina. Tämä on sekä suurin taakka, jonka ihminen voi kantaa, mutta myös suurin siunaus, sillä ymmärrys elämän paluusta antaa ihmiselle syyn elää elämänsä parhaimmalla mahdollisella tavalla. Tässä on ikuisen paluun ydin. Se, että Nietzsche korottaa juuri ikuisen paluun filosofiansa merkittävimmäksi opiksi, kertoo Nietzschen filosofian emansipatorisesta olemuksesta. Nietzsche on kuin psykiatri, joka pyrkii osoittamaan ihmisille hyvän ja onnellisen elämän ohjeen. Hän havainnollistaa ajatuksen, jonka kautta ihminen voisi ymmärtää, mikä on hänelle parhain mahdollinen elämä tai miten sen voisi löytää.

Ikuinen paluu tulkitaan metafyyksiseksi filosofiaksi samoin kuin tahto valtaan sen olemassaolon kysymyksen kautta. Miten paljon Nietzsche itse uskoi, että maailman ikuisesti toistuva olemassaolon malli on totuus maailmasta? Ajatteliko Nietzsche ikuisen paluun vain ajatusleikiksi, joka ohjaisi ihmisiä psykologisesti? Nietzsche korosti kyseisen ajatuksen murskaavaa voimaa, joten jos kyse olisi vain ajatusleikistä, voisiko oppi olla niin merkittävä?

Nietzschen ikuisen paluun tulkitsijat voidaan jakaa kahteen ryhmään näkökantansa mukaan. On niitä, jotka pitävät ikuista paluuta metafyyssisenä oppina ja niitä, joille kyseinen ajatus on vain ajatusleikki ilman metafyyssistä totuutta. Metafyyssistä Nietzsche-tulkintaa puolustaa saksalainen filosofi Martin Heidegger (1889–1976), joka on tunnettu olemista käsittelevästä filosofiastaan. Hänen nimeensä yhdistyy myös vahvasti natsismi, sillä hän oli natsipuolueen jäsen. Hänet todettiin natsismin myötäilijäksi, mutta häntä ei sen opetuskieltoa lukuun ottamatta tuomittu natsien rikoksista. Heideggerilla on hyvin laaja Nietzsche-tulkinta, joka korostaa Nietzscheä metafyyssikkona. Heideggerin Nietzsche-luennoista kootun teoksen *Nietzsche* ensimmäinen osa alkaa otsikolla "Nietzsche as Metaphysical Thinker"¹. Kappale nostaa esiin myös Heideggerin oman filosofisen kiinnostuksen kohteensa, sillä hän heti aluksi kiinnittää huomiota Nietzschen filosofiassa olemisen kysymykseen (Heidegger 1991, Volume I, 4). Heideggerille Nietzschen ikuinen paluu on olemisen filosofiaa ja merkittävä metafyyssinen oppi. (Heidegger 1991, Volume II, 6). Heidegger tulkitsee tarkasti ja yksityiskohtaisesti Nietzschen *Näin puhui Zarathustran* Toipilas -kappaletta ja löytää pienimmillekin yksityiskohdille merkityksiä. Lopulta Heidegger ajattelee kappaleen tärkeimmäksi sisällöksi sen, mitä on oleminen kokonaisuutena. (Heidegger 1991, 62.)

Heideggerin tulkinta näyttäytyy hänen oman filosofiansa tueksi tulkitulta, sillä kokonaisuus on olemisen metafyyssikkää. Heidegger kuitenkin korostaa Nietzschen filosofian metafyyssisiä puolia ja luo kokonaisuutta, jossa Nietzschen tahto valtaan ja ikuinen paluu ovat saman metafyyssisen kokonaisuuden osia. Heidegger korostaa ikuisen paluun merkittävyyttä ihmiselle olemisen ymmärtämisessä.

Myös Tarmo Kunnas tulkitsee ikuisen paluun metafyyssisen kokonaisuuden osaksi ja yhdistää tahdon valtaan ja ikuisen paluun yhdeksi metafyyssiseksi kokonaisuudeksi (Kunnas 1981, 111). Tahto valtaan on Kunnaksella maailmassa vaikuttava energia, joka mahdollistaa tiettyjen luonnonlakien toiminnan. Yksi näistä laeista on ikuinen paluu. Kunnas tulkitsee Nietzschen ajatelleen ikuisen paluun olleen välttämätön, koska maailmassa vallitsevat mahdollisuudet ovat äärettömyydessä kuitenkin rajalliset (Kunnas 1981, 111). Kunnas tulkitsee Nietzschen tarkoittaneen ikuisen paluun metafyyssiseksi totuudeksi, minkä Nietzsche olisi myös pyrkinyt filosofisesti todistamaan.

---

¹ Suom. J. Helminen: Nietzsche metafyyssisenä ajattelijana.

Kaikki eivät kannata ajatusta, että Nietzsche edes itse olisi uskonut, että maailma todella on ikuisen paluun alainen. Hanna Seinälä kirjoittaa kirjassa *Mitä on filosofia?*:

”Uskoiko hän todella tällaiseen kosmologiseen maailmantulkintaan? Vastaaan, että ei. Nietzsche yritti muistiinpanoissaan todistaa maailman syklisen kiertokulun, mutta luopui siitä. Emme voi tietää, toistuuko kaikki samanlaisena vai ei, sillä emme pysty sitä kokemaan.” (Seinälä 210, 219.)

Seinälä ajattelee, että ei ole merkitystä, onko ajatuksella ikuisesta paluusta todellisuuspohjaa. Hänestä ajatuskokeena se toimii aivan yhtä varmasti kuin silloin, jos Nietzsche olisi ikuisen paluun kyennyt todistamaan. Seinälä ajattelee Nietzschen tarkoittaneen itsensä hyväksymistä ja oman elämän palaamisen hyväksymistä kaikesta tragediasta huolimatta.

”Oman elämän läpikäyminen sen kaikessa traagisuudessaan ei ole helppoa. Vielä vaikeampaa on hyväksyä elämä sellaisenaan kaikkine vaikeuksineen. Tätä itsetutkiskelua on mahdoton välttää ikuisen paluun ajatuksen yhteydessä. Ihminen joutuu käymään läpi koko elämänsä miettiessään, pystyisikö hän todella sanomaan ikuisen paluun ajatukselle kyllä - pystyisikö hän sanomaan omalle elämälleen kyllä.” (Seinälä 2010, 220.)

Seinälän ja Kunnaksen tulkintojen ero on todellisuuden tilassa. Vaikka Kunnas ajatteleekin Nietzschen pyrkieneen todistamaan ikuisen paluun metafysiseksi totuudeksi, on opin tärkein ajatus sen elämään vaikuttavalla alueella. Kunnas on Seinälän kanssa samaa mieltä siitä, miten ikuinen paluu on merkittävä yksilölle itselleen (Kunnas 1981, 115).

Walter Kaufmann myös kirjoittaa Nietzschen pitäneen ikuista paluuta kaikkein tieteellisimpänä mahdollisista hypoteeseista. Kaufmann myös korostaa maailmassa olevan vain tietty määrä vaihtoehtoja, joten lopulta kaikki vaihtoehdot ovat tapahtuneet. Näin ollen maailman syklinen olemus tai maailman loppu ovat kaksi mahdollista vaihtoehtoa. (Kaufmann 2013, 326). Kaufmann kuitenkin korostaa psykologista ihmisen elämään vaikuttavaa näkökulmaa metafysiikkaa enemmän. Ihmisen pitäisi elää niin, että hän voisi sanoa kyllä ikuiselle paluulle (Kaufmann, 2013, 325).

Ikuinen paluu, olisi se sitten metafyyminen oppi tai vain ajatusleikki, on kuitenkin tarkoitettu elämän laadulliseksi ajatukseksi. Nietzschen tarkoitus on filosofiallaan etsiä ihmisen psykologisia, aitoja ja hänelle parhaita toimintamalleja. Ikuisen paluun ajatuksen on tarkoitus auttaa ihmistä elämään itselleen parhain mahdollinen elämä. Jos elät niin, että olet valmis elämäsi ikuisesti toistamaan, on elämä varmasti ollut hyvä ja onnellinen. Miten uskot, että maailma on ikuisen syklin vallassa ja annat sen totuudeksi muodostua, on oma kysymyksensä.

2.2.3 Arvojen uudelleenarviointi

Eniten Nietzschen ajatuksista vääristelyn kohteeksi on joutunut ajatus yli-ihmisestä. Tämä ajatus oli helppo vääristää natsien ideologiassa arjalaisen herrakansan pohjaksi. Ihminen, joka on muita parempi, on näin oikeutettu alistamaan heikompiensa. Tämä ei ole Nietzschen yli-ihmisen ydin ja tarkoitus, vaan kyse on Nietzschen filosofian laajemmasta kokonaisuudesta, johon kuuluu myös Jumalan kuolema. Jumalan kuolema on tunnettu Nietzschen ajatus, joka on saanut vahvaa vastustusta uskovaisten keskuudessa, sillä monet tulkitsevat tämän hyökkäykseksi uskoaan vastaan. Vaikka Nietzsche olikin vahvasti kristinuskon vastainen, Jumalan kuolema ei ole tämän kritiikin oleellinen osa.

Yli-ihminen sekä Jumalan kuolema kuuluvat Nietzschen arvojen uudelleenarvioinnin ajatuksen alle. Nietzsche ajatteli, että nykyisen maailman arvot on välttämättä ylitettävä. Ne ovat vääränlaisen tukahduttavan arvomaailman ja moraalien aikaansaamia ja ahdistavat ihmisessä luontaisesti viljelemiä viettejä. Jumala on kuollut, on huuto, joka tarkoittaa vanhojen arvojen kuolemaa. On vuoro uusille arvoille, jotka ihmiset voivat itse rakentaa. Ei ole enää ulkopuolista moraalista, jonka jokin ilmestyksellinen Jumala on meille antanut. Kuitenkin voidakseen luoda nämä uudet arvot on ihmisen ymmärrettävä, miten virheellisiä nuo arvot ovat, ja murskattava ne. Kun uusi alku on näin tapahtunut, on ihminen ylittänyt vallassa olevat arvot ja noussut niiden yläpuolelle. Näin aikaansaatu yli-ihminen on ihminen, jolla on nyt uudet arvot sekä vapaus kahleista, joissa häntä on pidetty vanhoilla arvoilla ja opeilla. Kyse ei ole toisiin ihmisiin nähden paremmasta tai jostakin, jolla olisi oikeutta alistaa muita. Kyse on ihmisestä, jolle tunnetut arvot eivät merkitse mitään, sillä hänellä on uudet arvot, eikä hän ole alistettuna millekään normille. Hän on vapaa luomaan ja elämään viettien puhtaassa hengessä puhkuen

voimaa, joka kumpuaa tahdosta valtaan. Ennen kaikkea yli-ihminen on henkilö, joka on ylittänyt itsensä (Kaufmann 2013, 312).

Arvojen uudelleenarvioinnissa on kyse kyseenalaistamisesta. Tähän liittyy myös Nietzscheen liitetty nihilismi. Nietzscheä on pidetty nihilistinä, koska hän korostaa arvojen ylittämistä ja pitää tunnettuja arvoja ja normeja väärinä ja ylitettävissä olevina. Tämä on kuitenkin erilaista nihilismia kuin ajatus siitä, ettei mitään totuutta ole olemassa. Nietzsche toivoi nihilismin itsensäkin ylittämistä ja usein halveksui nihilismia, koska se vain on tyhjyyttä luova idea. (Nietzsche 2001, 10–11.) Nietzsche ei kiellä arvojen olemassaoloa niin kuin nihilismi. Hänestä arvojen tilalle olisi löydettävä paremmat. Hän kyseenalaistaa vanhat ja vaatii uusia tilalle, mikä ei olisi mahdollista puhtaassa nihilismissä, sillä uudetkin arvot olisivat tyhjiä. Kyseenalaistaminen ja arvojen kysyminen on myös tärkeää, sillä niin voi huomata, miten paljon jokaisella yksilöllä oikeasti on elämää ohjaavia periaatteita, joiden perusteista tai edes itse elämää ohjaavista periaatteista itsestään hänellä ei ole ollut käsitystä. Nietzsche ärsyttämällä haastaa lukijan pohtimaan, mitkä piilossa olevat arvot häntä kahlitsevat ja miten näkyvät periaatteet voivat tarkemmin tutkittuna ollakin tyhjiä moraaliselta arvoltaan. Jos nämä vanhat arvot kuitenkin kaiken pohdinnan jälkeen tuntuvat toimivilta ja hyvältä, ei Nietzscheillä ole itsellään mitään syytä niitä halveksua. Arvojen on täytynyt vain käydä lävitse uudelleenarviointi ja muuttua yksilölle arvokkaiksi.

2.2.4 Etiikka

Moraalin alkuperästä -teoksessa Nietzsche kysyy, mikä oikeastaan on meissä olevan hyvän ja pahan alkuperä (Nietzsche 2007, 7). Tässä on Nietzscheen etiikan perusta. Kyse on yleisestä kysymyksestä, miksi meidän moraaliimme on sellainen kuin se on ja voisiko sitä kehittää. Nietzsche haluaa löytää moraaliarvostelmille perustan. *Moraalin alkuperästä* -teoksessa Nietzsche käy lävitse ihmiskunnan historiallista kehitystä ja rakentaa tulkinnan moraalisten käsitteiden kehittymisestä sosiaalisessa kontekstissa.

Nietzsche erottelee moraalin kahteen toisistaan erilaiseen tapaan arvottaa moraaliset arvostelmat. Hän nimeää nämä herra- ja orjamoraaleiksi. Herramoraalissa käsitteet ovat 'hyvä' ja 'huono', kun orjamoraalissa dikotomia muotoutuu 'hyvä' ja 'paha' erotteluksi. (Rahkola 2004, 22.) Nietzsche tulkitsee näin moraalisten käsitteiden muodostuneen erilaisten sosiaalisten rakenteiden kautta. Nämä

kaksi toisistaan erilaista tapaa käsittää moraalisia näkökulmia ovat historian edetessä sulautuneet toinen toisiinsa ja ovat mahdottomia nykyajan moraalisisessä kehityksessä erottaa. Nietzschen tarkoitus on etsiä perustaa nykyisin vallitsevalle moralille. Hän kyseenalaistaa moraalin reaalisuuden ja ajattelee sen olevan hyvin tilannesidonnaista. Mikään ei siis määrää moralille absoluuttista totuutta.

Nietzsche ajatteli moraalin vaativan uudelleenmuotoilua kaikkien arvojen uudelleenarvioinnin kautta. Nietzsche korosti pahuutta ihmiselle hyvänä asiana ja tästä häntä onkin paljon syytetty. Häntä on pidetty pahuuden ihannoijana ja moraalittomuuden filosofina. Niin kuin monessa muussakin Nietzschen filosofian alueessa myös tällainen tulkinta on vääristynyt. Nietzsche ajattelee jaon yksilön näkökulmasta. Näin paha ei enää sisällä samaa merkitystä kuin yleisessä merkityksessä. Sanoessaan arvostavansa pahaan hän ei tarkoita pahan olevan aina samaa, mitä yleensä pahalla tarkoitetaan. On otettava huomioon myös Nietzschen tarkoitus etsiä perustaa moraalille käsitteille. Nietzsche kysyy, mutta ei anna mitään lopullista vastausta sille, miten hyvä ja paha sinänsä pitäisi ymmärtää tai miten ne olisi arvotettava. Hänestä vain on väärin tehdä tällaisia arvostelmia, kun perustaa ei sinänsä ole olemassa. Mikään ei absoluuttisesti todista 'hyvän' olevan 'pahaan' parempaa. Nietzsche korostaa pahuudella asioita, joiden kokeminen voi kuitenkin kehittää yksilöä. Meistä voi tulla viisaampia niiden kokemusten kautta, jotka voidaan tietysti mielessä määrittää pahoiksi. Ne voivat avata meidän silmämme uudelle ymmärrykselle, ja me voimme muuttua suuriksi taiteilijoiksi vakavien kokemustemme kautta. Ikuinen ja loputon 'hyvä' voi taannuttaa kehityksen ja lopulta päätyä nihilismiin, jonka Nietzsche tahtoi ylittää (Nietzsche 2007, 34–35.)

2.2.5 Yhteenveto

Nietzschen filosofia on mielestäni ymmärrettävä kahden näkökulman kautta. Ensimmäiseksi Nietzschen filosofia on yksilöä, sekä individualismia korostavaa, ja näin ollen useimmat ajatukset on ymmärrettävä yksilön näkökulmaa vasten tulkiten. Toiseksi Nietzschen filosofia on luovuuden arvostusta. Nietzsche korostaa taidetta, elämäntunteita ja tunteita. Hänen ajattelunsa on ymmärrettävä osittain taiteena taiteilijan silmien lävitse. Tietenkin Nietzschen filosofia on filosofiaa, ei monitulkintaista runoutta, vaan ajatuksia, joiden taustalla on löydettävissä koherenssi. Nietzschen tapa kirjoittaa ei kuitenkaan ole akateemisen filosofian mukainen, eikä hän tarjoa helposti löydettävissä olevaa muotoa argumenteilleen. Siksi onkin hyvin hankalaa löytää perusteet Nietzschen väitteille.

Tässä syy, miksi Nietzscheä lukiessa on oltava enemmän taiteilija kuin akateemikko. On annettava vapaus tulkinnalle ja löydettävä syy Nietzschen suoruudelle ja ärsyttävyydelle, jopa mahdollisille ristiriidoille. Nietzscheä on myös luettava hieman paksunahkaisesti. Ei pidä pelästyä ja arvolatauttaa Nietzschen voimakkaita pahuuden ilmaisuja, vaan on ymmärrettävä, millaisissa kokonaisuuksissa Nietzsche kyseisistä käsitteistä puhuu.

On tärkeää ymmärtää jokaisen ajatuksen suhde kokonaisuuteen ja yleisiin Nietzschen korostamiin näkökulmiin, kuten arvojen kyseenalaistamiseen ja yksilöllisyyden korostamiseen. Nietzschen näkemykset esimerkiksi yli-ihmisestä avautuvat laajemmassa kokonaisuudessa, kun ymmärtää arvojen kyseenalaistamisen ja niiden ylittämisen merkityksen. Moraalin arvostelmat on parempi ymmärtää yksilöllisen näkökulman kautta, eikä pahuuden ylistys näin muodostu epämoraaliseksi uudelleenmäärittelyn jälkeen.

Filosofiset kysymykset, joita on Nietzschen filosofian kohdalla kysyttävä ajattelun perusteista, ovat oma ongelmansa. Miten pätevää on ajatella moraaliksi yksilön näkökulmasta? Eikö jokaisen yksilön oma tulkinta moraalista johda lopulta moraalirelativismiin? Miten Nietzsche ylittää tämän tai miten Nietzsche välttää sen, ettei ihmisistä uuden moraalin luomisen jälkeen muodostu 'epämoraalisia' toisten yksilöiden tuhoajia? Miten ikuinen paluu on selitettävissä totuudeksi tai miten tahto valtaan on perusteltavissa? Näihin kysymyksiin en tämän tutkimuksen laajuudessa voi vastata enkä tiedä, onko kukaan lopulta täysin kyennyt näihin vastaamaan. Nietzschen ajattelun periaatteet on kuitenkin lopulta löydettävissä näiden periaatteiden kautta, mutta syvempi ja laajempi Nietzschen filosofian perusta on oma kysymyksensä, joka on vaikea selittää, sillä Nietzsche ei itse tarjonnut helppoja vastauksia.

Kaiken Nietzsche-tulkinnan ohjenuorana sekä tämän tutkielman ja Nietzschen lukemisen perustana olen pitänyt ajatusta, jonka olen *Näin puhui Zarathustrasta* löytänyt:

"Minä lähden nyt yksin, opetuslapseni! Teidänkin pitäisi lähteä nyt, ja yksin! Näin sen haluan. Totisesti, neuvon teitä jättämään minut ja suojaamaan itseänne Zarathustralta! Ja enemmän: häpeämään häntä! Ehkä hän on huijannut teitä." (Nietzsche 2008, 89.)

Nietzsche ajatteli, että jokaisen yksilön on itse luotava oma totuutensa. Tätä Nietzsche piti totuutena, mutta koska tämä oli hänen tarjoamansa totuus, oli hänen sanottava, että älkää minua kuunnelko. Muuten hän olisi tarjonnut oman totuutensa muille ilman, että jokainen olisi yksilönä oman totuutensa luonut. Nietzsche ymmärsi ajatuksensa ristiriidan, mutta osasi kiertää sen halveksumalla opetuksiaan.

3 György Lukács

3.1 Elämä

György Lukács syntyi vuonna 1885 Itävalta-Unkarin Budapestissä ja nimettiin Bernát György Löwingeriksi. Hänen isänsä József Löwinger oli varakas juutalaissukuinen pankkiiri, joka toimi myös elämänsä aikana poliittisissa toimissa. Hän muutti juutalaisen sukunimen unkarilaiseksi Lukácsiksi vuonna 1890. Lukácsin isä oli vaikutusvaltainen ja hänelle myönnettiin vuonna 1899 aatelistarvo. (Stahl 2018, 1.) Lukács itse jätti von-arvonimen pois nimestään 1918 poliittisen heräämisensä yhteydessä. (Kadarkay 1995, 3 ks. myös Lehtinen 2014.)

Lukioaikoina Lukács kiinnostui kirjallisuudesta ja etenkin teatterista. Hän julkaisi lukuisia arvosteluja teatteriesityksistä unkarilaisissa lehdissä. (Stahl 2018, 1.) Isänsä varallisuuden avulla Lukács opiskeli ja otti vaikutteita unkarilaisilta romantikoilta. Ahkerana kulttuurin ystävänsä hän toimi teatterin johdossa Budapestissa muutaman vuoden. (Lehtinen 2014.)

Lukács valmistui filosofian tohtoriksi poliittisen tieteen puolelta Kolozsvárin yliopistosta vuonna 1906 ja sai tohtoraatin Budapestin yliopistosta 1909. (Stahl 2018, 1.) Seuraavat yhdeksän vuotta hän sai mainetta kirjallisuuden ja estetiikan teoreetikkona useilla hyvin vastaanotetuilla artikkeleilla. Hän työskenteli ja toimi intellektuellien piireissä Budapestissa ja Berliinissä. 1913 Lukács osallistui vaikutusvaltaisen Budapestissa toimineen 'Sunday circle' nimisen intellektuelliryhmän toimintaan.

Ensimmäisen maailmansodan aikana Lukács vapautettiin etulinjan palvelusta. Sodan jälkeen hän julkaisi ehkä varhaistuotantonsa tunnetuimman teoksensa *The Theory of the Novel* 1916. Hän erosi vaimostaan Jelena Grabenkosta vuonna 1917, jonka kanssa oli mennyt naimisiin kolme vuotta aiemmin. Venäläinen Grabengo oli tuomittu poliittinen terroristi. (Stahl 2018, 1.) Myöhemmin elämässään Lukács avioitui uudelleen. Monien ystäviensä yllätykseksi Lukács liittyi Unkarin kommunistiseen puolueeseen 1918, vaikka oli kirjoittanut bolsevismin moraalista ongelmista suorasanaisen esseen. (Ibid.)

Lukácsin poliittinen ura oli täynnä mullistuksia, ja hän joutui usein kärsimään poliittisten näkemystensä vuoksi. Hänen poliittinen uransa lähti nopeaan nousuun. Lukács nostettiin puolueessa nopeasti merkittävään asemaan, ja hän oli yhä enemmän mukana jokapäiväisessä politiikassa (Stahl 2018, 1). Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Unkarissa vuonna 1919 tapahtui kommunistivallankumous Bela Kunin johdolla (Lehtinen 2014). Lukács toimi apulaiskomissaarina Unkarin uudessa hallituksessa ja myöhemmin opetuskomissaarina (Stahl 2018, 1).

Nopeasti Lukácsin aktiivinen rooli kasvoi, ja hän nousi kansankomissaarin asemaan, jolloin hän vastasi Unkarin sosialistitasavallan kirjallisuus- ja kulttuuripolitiikasta (Lehtinen 2014). Mullistukset jatkuivat, ja sosialistitasavalta ajautui sotaan Tšekkoslovakian ja Romanian kanssa. Sodan aikana Lukács toimi poliittisena komissaarina rintamalla ja johti armeijan joukkoa. Syksyllä 1919 sosialistinen tasavalta romahti Romanian toimesta. Lukács onnistui pakenemaan Wieniin, jossa jatkoi poliittista toimintaansa maanpaossa. (Ibid.)

Vuonna 1923 Lukács julkaisi tunnetuimman teoksensa *Geschichte und Klassenbewusstsein* (*Historia ja luokkatietoisuus*). Teoksessa Lukács käsittelee marxismia ja esittää siitä uudistetun version ratkaisuksi ongelmiin, jotka olivat kiusanneet modernia filosofiaa. (Stahl 2018, 1.) Hän rakensi idean yhteiskunnasta totaliteettina – metafysisenä velvollisuutena, joka on johdettu Hegeliltä ja samalla sisällytti sosialistisen näkemyksen nykyaikaiseen yhteisöön, minkä oli perinyt Max Weberiltä ja György Simmeliltä. Lukácsin uudelleenmuotoilu marxismista sisälsi yksinkertaisen materialismin ja naiivin skientismin hylkäämisen. (Ibid.) Teoksessa Lukács rakentaa erityisesti Hegelin, Weberin ja Simmelin sosiologiasta sekä Leninin poliittisesta ajattelusta uutta marxismin tulkintaa, jossa Marxin ajattelu on yksinomaan tieteellistä, determinististä talous- ja historiateoriaa (Lehtinen 2014). Lukács tulkitsi Marxin filosofian proletariaatin Hegelin hengessä historiallisesti toteutuvana poliittisen liikkeen itsetietoisuutena. Poliittinen liike oli osa vallankumouksellista käytäntöä, jossa yhdistyi Immanuel Kantin filosofian teoreettinen ja käytännöllinen järki. Työväenluokan luokkatietoisuuden marxismi ilmaisi historiallisesti. Tämä historiallinen luokkatietoisuus vastasi Hegelin maailmanhenkeä. (Lehtinen 2014). Marxin 'tavarafetissi' on mukana teoksessa keskeisenä ajatuksena. Lukács myös kritisoi Friedrich Engelsin näkemystä tieteenteorian ulottamisesta luontoon. Lukács nosti teoksellaan marxismin filosofisesti varteenotettavaan asemaan. (Ibid.) Lukácsin asema johtavana marxilaisena intellektuellina oli näin varmistettu, vaikka puolueen ortodoksit pitivätkin teosta ääriivasemmistolaisena

(Stahl 2018, 1). Lukács oli ahkerasti mukana aikansa poliittisissa keskusteluissa, mutta joutui 1928 jättämään poliittiset toimintansa hänen esittämänsä uuden puolueohjelman vuoksi. Ohjelmassa hän esitti demokraattisen työläisten ja maanviljelijöiden diktatuuria Unkariin. Tämän vuoksi puolue syytti Lukácsia oikeiston puolelle harhautumisesta, ja näin hän oli tuomittu sekä oikeiston että vasemmiston toisinajattelijaksi. (Ibid.)

Poliittiset syyt pakottivat Lukácsin jälleen pakenemaan, kun hänet pidätettiin Itävallassa. Hän poistui Berliiniin ja sitten Budapestiin, jossa hän piilotteli kolme kuukautta. Neuvostoliiton puoluejohto kutsui Lukácsin vuonna 1930 Moskovaan, missä hän tutustui Marx-Engels-instituutissa Marxin aikaisiin julkaisemattomiin töihin. Tänä aikana Lukács irtaannutti ajatuksiaan *Historia ja joukkotietoisuus* -teoksen aikaisista näkemyksistään. Tällöin Lukács kirjoitti stalinismin suhteen myönteisvaikutteisia esseitä, mutta kysymys, miten yhteneväinen Lukács oli stalinismin kanssa, on epäselvää. Kuitenkin on selvää, että Lukács puolusti stalinistisia estetiikan ja politiikan oppeja julkisesti, vaikka myöhemmin kritisoikin Stalinia ja stalinismia toistuvasti. (Stahl 2018, 1.) Tähän yksi syy voi olla poliittisen ilmapiirin vaarallisuus, joka pakotti Lukácsin olemaan varovainen mielipiteissään.

Lukács palasi vuonna 1944 Budapestiin yliopiston professoriksi. Lukács jatkoi poliittisesti aktiivista toimintaa ja julkaisi kaksiosaisen teoksen *The Young Hegel* vuonna 1948. Hän ei luopunut kirjallisuuteen kohdistuvista ajatuksistaan ja osallistui väittelyihin sosialistisesta realismista kirjallisuudessa. Hän myös osallistui väittelyyn Pariisissa vuonna 1949 eksistentialismista ja marxismista Jean-Paul Sartren kanssa. Tämän aikakauden teokset osoittivat Lukácsin kuuliaisuutta neuvosto-marxilaisuudelle ja hänen vaivautuneisuutta Stalinin aikaansaamaan sodan jälkeiseen tilanteeseen. Lukácsin laajasti kritisoitu *The Destruction of Reason* -teos, joka julkaistiin 1954, on esimerkki tämän aikakauden paremmista teoksistaan. Teoksessa tuomitaan saksalainen Marxin jälkeinen filosofinen ja kirjallinen perinne irrationalismin kehittymisen syynä ja natsismin nousun aikaansaajana. (Stahl 2018, 1).

Unkarin nousu Neuvostoliiton valtaa vastaan avasi Lukácsille mahdollisuuksia. Stalinin kuoleman jälkeen Lukács oli vapaa kritisoimaan Stalinia ja sai mahdollisuuden uudelleen esittää näkemystään tulevaisuuden marxismista. Lukácsin toive oli palauttaa kommunistiselle puolueelle julkinen luottamus kilpaillen muiden vasemmistolaisten puolueiden kanssa monipuoluejärjestelmässä. (Stahl 2018, 1.)

Lukács myös toimi lyhyen ajan opetusministerinä ennen Neuvostoliiton invaasiota, jolloin hänet jälleen pidätettiin ja tuomittiin vankilaan Romaniaan. Häntä ei teloitettu, vaan hänet erotettiin kommunistisesta puolueesta, johon hän liittyi uudelleen vuonna 1969. (Ibid.)

Vuodesta 1960 Lukács oli joutunut jäämään eläkkeelle akateemisesta virastaan ja työsti kaksiosaista teostaan estetiikasta ja marxilaisesta etiikasta (Stahl 2018, 1). Teos *Die Ontologie des gesellschaftlichen Seins* (Yhteiskunnallisen olemisen ontologia) ei ehtinyt ilmestymään hänen elinaikanaan (Lehtinen 2014). Hän myös työsti kattavia julkaisuja kirjallisuudesta ja taiteesta kuolemaansa asti vuoteen 1971 (Stahl 2018, 1).

Lukácsin elämä, kuten hänen filosofiansakin, todistaa hänen seisoneen kaikin tavoin poliittisen näkökantansa takana. Hän uskoi marxilaisen työväenluokan merkittävyyteen ja joutui usein kärsimäänkin näkemystensä vuoksi. Eurooppa oli maailmansotien ja poliittisten mullistusten vuoksi vaarallinen ja epävakaa, mikä varmasti löi oman leimansa Lukácsin ajatteluun.

3.2 *Filosofia*

Lukács rakentaa filosofiassaan esteettisen teorian ja kritiikin modernia kulttuuria kohtaan. Hänestä modernin kulttuurin ongelma on esitettävissä ylitsepääsemättömäksi syvyydeksi objektiivisen kulttuurin muotojen ja 'aidon elämän' rikkauden välillä. (Stahl 2018, 2.) Lukács kritisoi yhteiskunnallisten niin sanottujen ulkoisten vaikutteiden vaikutusta ihmiseen. Hänestä yhteiskunnallinen toiminta muuttaa ihmistä niin, että yksilö ajautuu huomaamattaan tyhjään ja ongelmalliseen tilaan. Aito elämä ja ulkoiset objektit ovat vastakkain. Tätä ajatusta käsitellään paremmin Lukácsin esineellistymisteorian kohdalla.

Lukács korostaa ajattelussaan 'muodon' ja 'elämän' yhteyttä. Lukácsilla on kolme kysymystä, jotka hän tarjoaa ajattelunsa ytimiksi:

1. Miten 'muoto' erottaa taiteen erillisenä arvosta?

2. Sosiologis-historiallinen kysymys liittyen elämän (yksilön ja yhteisön) ja muodon (estetiikan ja etiikan) yhteydestä modernissa porvarillisessa yhteiskunnassa.

3. Eksistentiaalisiin ja moraalisiin kysymyksiin liittyvät kysymykset. (Stahl 2018, 2.)

'Muodon' lisäksi keskeisiä käsitteitä ovat 'totaliteetti' ja 'elämä'. Totaliteetilla Lukács tarkoittaa kaikkien sellaisten elementtien kokonaisuutta, jotka ovat niin yhteydessä toisiinsa, ettei niiden olemusta voi ymmärtää ilman yhteyttä toisiinsa. Lukács ymmärtää elämän yksilöiden ja yhteiskuntien kokemusten ja toimintojen sisäisenä rikkautena ja mahdollisuuksina enemmän kuin ajallisena tapahtumana kokemuksellisesta elämästä. (Stahl 2018, 2.) Molemmat yksilöllinen ja sosiaalinen elämä ovat periaatteessa kykeneviä muodostamaan kokonaisvaltaisen totaliteetin. Kuitenkin vain silloin, jos välttämättömät tekijät ovat älykkäitä niiden suhteessa muihin elämän yksityiskohtiin. (Ibid.)

Tästä muodon ja elämän suhteesta voimme erottaa muotoja, jotka ovat elämän muotoja itsessään sekä elämän tuottamia ja abstrakteja muotoja, jotka on säädetty elämään sen ulkopuolelta. Lukácsin mielestä tällaiset ulkoisesti säädettyt muodot voivat vääristää yksilön toiminnan tarkoituksia. Kuitenkin samalla muoto on elämälle tärkeä, jotta se voisi muodostua älykkääksi ja yhtenäiseksi. (Stahl 2018, 2.)

Lukács ajattelee, että tällainen ulkoisesti tuleva muoto voi vaarantaa yksilön elämän tehden siitä epäselvän tai jopa kieltää elämän. Yksilöllä on Lukácsin mukaan tällaisia valintoja, joissa hänen on valittava autenttisen omien merkitysten ilmaisemisen ja ulkoisen muodon sisäistämisen välillä. (Stahl 2018, 2.) Lukácsilla muoto ja elämä näin kuuluvat yhteiskunnallisen ja eksistentiaalisen filosofian kenttään. Lukács rakentaa ajatusta yksilöistä ja yhteisöistä, jotka rakentavat merkityksellistä elämää. Näihin kuitenkin vaikuttavat ulkoiset muuttajat. Nämä ulkoiset tekijät ovat jatkuvasti sekoittamassa kokonaisuutta ja pahimmillaan voivat murskata merkityksellisyyden kehittyneistä totaliteeteista. Lukács tarkoittaa totaliteeteilla elämän merkitysten kokonaisuuksia. Lukácsin filosofia on siis yhteiskunnallisten rakenteiden filosofiaa. Hän kritisoi ulkoisten muuttajien vaikutuksia, sillä ne ohjaavat ihmisen pois elämästä. Ulkoisia muuttajia ei voi kuitenkaan poistaa maailmasta, joten kysymykseksi nousee, miten Lukács ratkaisee ongelman yksilöiden elämän kieltämisestä ulkoisten muuttajien vuoksi. Lukácsin filosofia on ymmärrettävä Marxin filosofian kautta. Lukács katsoo yhteiskunnallisten rakenteiden kehittyvän dialektisesti. Historiallinen kehitys on tärkeää ja samoin kehityksen tuottavat yhteiskunnalliset toimijat, kuten esimerkiksi proletaarit, joita Lukács arvostaa.

Lukácsin filosofinen kokonaisuus rakentuu Marxin ja Hegelin filosofian kehyksestä, ja yhteiskunnallinen kritiikki on tulkittava tätä taustaa vasten, jotta Lukácsin merkitykset tulevat helpommin ymmärretyiksi. Miten tämä sitten voisi olla vastaus ulkoisten muuttujien vaikuttamiseen? Vastaus se ei ole, mutta vastausta ei myöskään tarvita. Kyse on yhteiskunnan kehityksen mallista, jossa perusta on Marxin ja Hegelin ajatuksissa. Malli pyrkii tuomaan esiin kehitykseen vaikuttavat voimat ja näin tuo esiin tavan, miten historialliseen kehitykseen tulisi puuttua, jotta esimerkiksi Lukácsin esittämä elämästä vieraantuminen ei tapahtuisi. Ulkoisia muuttujia ei niinkään pidä poistaa, vaan pitää vaikuttaa siihen, miten ne missäkin tilanteessa vaikuttavat. Tärkeää on ymmärtää, miten ihminen tuottaa sosiaalisia suhteita kuten mitä tahansa teollista tuotettakin (Kadarkay 1995, 224).

3.2.1 Etiikka

Lukács luonnehtii porvarillisen elämän muodon: työn. Työ on Lukácsin ajattelussa ensisijaista etiikan ja sisäisen vahvuuden kannalta. Kuitenkin, kun tällainen porvarillinen elämän muoto katosi, muotoutui porvarillisesta 'elämäntavasta' asketismin muoto, joka oli elämälle vihamielistä. Lukács ajattelee saman tapahtuneen myös taiteessa, jossa elämä kiellettiin ja tehtiin vain taidetta taiteen vuoksi. Se oli taidemuoto, joka itsetietoisesti kieltää esittämästä elämää, koska sillä ei ole elämään perustavaa yhteyttä. Lukács väittää, että moderni taide on juuttunut kiinni ongelmaan, jossa se yrittää saavuttaa harmonian elämästä ja muodosta, joka on elämän intensiteetin ja potentiaalin tai puhtaasti symbolisen ja mielikuvituksen tason kustannuksella erottanut itsensä elämästä, lopulta kääntyen elämää vastaan. (Stahl 2018, 2.1.)

Lukács pitää 'tosi'- tai 'absoluuttista' elämää merkityksellisenä elämänä 'kokemuksellisen' elämän kaaoksellisuuden vastakohtana. Näin aito yritys antaa 'tosi'- tai 'absoluuttiselle' elämälle erillinen muoto tarvitsee välttämättä kokemuksellisen elämän merkityksen hylkäämistä. Tällaisen yrityksen pitää ylistää elämän muotoa, jota ei voida sisältää normaaliin elämään. Tällaista tehtävää Lukács kuvaili modernin muodon tragediaksi. (Stahl 2018, 2.1.)

Lukács väittää, että formaali sääntöihin perustuva etiikka johtaa elämästä vieraantumiseen. Koska alistuminen 'muodolle', mikä on ehdotonta formaalisen etiikan omaksumiselle sen yksinkertaisimmassa muodossa, estää yksilön saamasta ihmissuhteita. (Stahl 2018, 2.1.)

Lukács rinnastaa sellaisen etiikan 'hyvyyden' ideaalin kanssa, mikä kuvastaa 'tosi elämää' enemmän kuin 'epäpuhdasta ja steriiliä' useimpien ihmisten elämää. 'Hyvyys' tarkoittaa sellaisten sääntöjen ja velvollisuuksien hylkäämistä, jotka voivat olla syntiä, kaottisia tai turhia itsessään. Tämä antiseurauseettinen ja antideontologinen etiikka puhtaasta toiminnasta on lopulta kehitetty 'työn' käsitteelle. Vain uhraten itsensä töiden vuoksi yksilö voi tyhjentää itsensä jokapäiväisen elämän psykologisesta sisällöstä ja valmistaa itseään hyvyydelle. Tämä ajatus osoittaa kohti sosiaalista utopiaa ylittäen vieraantuneen maailman 'mekaanisista voimista' maailmaa muuttavien töiden kautta. Tämä työn avulla voimme toipua aidoksi yhteisöksi, jossa on suora tieto muista, ja missä "subjekti ja objekti törmäävät toisiinsa." (Stahl 2018, 2.1.)

Lukácsin etiikka näyttäytyy osana Lukácsin yhteiskunnallista filosofiaa, jossa hyvyys muotoutuu yhdeksi yhteisön ominaisuudeksi, jolla on osansa paremman yhteiskunnan luomisessa. Lukácsille moraalit näyttäytyy työn kautta. Työ, joka on hyvää eli kuvastaa 'tosi elämää', on tapa saavuttaa yhteisö, jossa elämää tuhoavat vieraannuttavat voimat eivät vaikuta. Eettisenä teoriana Lukácsin näkemys ei ole kovinkaan tyydyttävä, mutta Lukács tuskin tarkoitti kyseistä näkemystä eettiseksi tai metaeettiseksi teoriaksi. Lukács esittää yhteiskunnallisen rakenteen, jossa hyvä rakentuu työn kautta ja miten hyvällä työllä saavutetaan parempi yhteiskunta. Se, miten mikäkin työ sitten on määritelty moraaliseksi ja mikä ei, on epäselvää. Yksi vastaus olisi mahdollisesti kehitykseen liittyvä. Se on moraalisesti oikein ja hyvää, mikä johtaa parempaan, elämän sisältävään yhteiskuntaan ja työhön, jota ihmiset tuossa yhteiskunnassa tekevät. Tämä etiikan ja yhteiskunnan yhteys ei ole yhteiskuntafilosofiassa kovinkaan erikoista, sillä etiikan ja yhteiskunnan välillä on hyvinkin merkittävä yhteys. Lukácsin filosofiassa hyvyys ei kuitenkaan ole vain eettinen käsite, vaan liittyy Lukácsin filosofian kokonaisuuteen muodosta ja siitä, miten muoto rakentaa elämää. Toisaalta koko Lukácsin muodon filosofian voi ajatella vain semanttisena tapana ilmaista yhteisöllinen kehitys ja oleminen. Näin ollen Lukácsin filosofiassa mikään ei olisi kovinkaan uutta tai erilaista näiltä osin, vaan vain tapa ilmaista asia on toinen.

3.2.2 Estetiikka

Lukácsin kulttuurikritiikki pyrkii löytämään moderneja ilmiöitä esteettisen teorian tukemina. Kritiikki on sellaisten teorioiden tukemia, jotka tähtäävät paljastamaan transsendentaaleja olosuhteita esteettiselle teorialle, jotka on poistettu historiallisesta muuntelusta. (Stahl 2018, 2.2) Hänestä taide kuvastaa kulttuurin kehitystä ja näin esteettisillä teorioilla voi olla merkitystä yhteiskunnallisen filosofian alueella.

Vaikka Lukács yhdistääkin esteettisiä elementtejä kulttuurin kehittymisen teoriasta, mikä on lähtöisin Georg Simmelin ja Nietzschen ideoista liittyen olennaiseen jännitteeseen elämän ja muodon välillä, hänen työtään ei voi ymmärtää ilman neo-kantilaista kehystä. Tämä tulee parhaiten esiin Lukácsin yrityksestä luoda taiteen filosofiaa. Tässä Lukácsin pyrkimys on tarjota filosofinen selitys taiteen mahdollisuuden ehdoille, jotka ottavat taideteoksen estetiikan merkityksen perustavana ilmiönä, ennemmin kuin johtaa tämä merkitys joko taiteellisesta luomuksesta tai esteettisestä kokemuksesta. (Stahl 2018, 2.2.)

Lukács väittää tragedian nousevan vain tietynlaisissa historiallisissa tilanteissa. Jokaisessa yhteisössä johtava luokka oikeuttaa oman valtansa suhteessa tiettyihin arvostelmiin. Kuitenkin, jos tuo luokka kokee, että nämä arvostelmat ovat ongelmallisia tai steriilejä, on se merkki tuhon alusta. Tällaisissa tilanteissa draaman ja tragedian osat, jotka liittyvät paradoksaalisesti yhteen universaalien muodon ja yksilöllistyneen sisällön kanssa, kuvaavat paradoksaalista yhteyttä muodon ja elämän välillä, jota yksilöt kokevat omasta yhteydestään yhteisöön. (Stahl 2018, 2.3.)

Lukács katsoo taiteen kuvaavan tällaista muodon ja sisällön vastakohtaisuutta, mikä taas esittää yhteiskunnallista epäsuhtaa. Lopulta taiteesta voidaan päätellä yksilöiden ja yhteisön välinen suhde. Se, miten Lukács käsittelee taiteilijan osana tätä suhdetta, jää epäselväksi. Luulisi taiteen tekijällä olevan oma asemansa kokonaisuudessa, jos sitten Lukács ei ajattele taiteen tekijää aina yksilönä, joka kokee yhteisön ja yksilön suhteen ongelmat. Tämä kokemus on tietenkin tiettyssä määrin totta, mutta tuntuisi erikoiselta, että tällaisen subjektiivisen kokemuksen voisi aina liittää taiteilijoihin, joiden elämäntilanteet kaikesta taiteilijaluonteesta huolimatta ovat varmasti hyvin erilaiset. Yleistäminen tuntuisi olevan hieman liian laajaa.

Lukács ajattelee, että filosofian historia voi selventää historiallisten muutosten ja transsendentaalisten lähtökohtien suhdetta. Lukács väittää, että taideteosten, jotka kuuluvat tähän genreen, täytyy aina ilmaista sosiaalisen ja yksilöllisen elämän objektiivista todellisuutta niin kuin se on. (Stahl 2018, 2.3.) Hän kuitenkin katsoo, että eri eepokset ilmentävät eri tavalla 'metafyysisiä olosuhteita'. Hänestä antiikin Kreikassa ei ollut kuilua yksilöllisen tietoisuuden ja objektiivisen merkitysten välillä maailmassa, joka tarvitsisi yksilön luomaan tarkoituksen maailmaan. Yksilöiden antiikin Kreikassa täytyi vain hyväksyä tarkoituksen totaliteetti heidän maailmassaan, vaikka he eivät olisikaan jostain syystä olleet kykeneviä sitä ymmärtämään. Kun taas modernissa maailmassa, jossa yhteisö on vieraannutettu, vain tavanomaiset sosiaaliset instituutiot, joilla ei ole merkitystä, ovat erottamattomia yksilöistä ja heidän yksilöllisestä itseymmärryksestään. Siksi modernin yhteisön merkitys voidaan löytää vain sisäisestä yksilön elämästä, eikä sitä voida tunnistaa maailmassa. (Ibid.)

Lukácsin estetiikka on vahvasti liitoksissa hänen näkemykseensä yhteiskunnallisista ajatuksista. Estetiikassa tulee esiin Lukácsin ajatus ihmisten vieraantuneisuudesta, joka on nähtävissä myös taiteen kehityksessä. Kritiikkiä voi Lukácsin näkemykselle antaa siinä, miten varmasti Lukácsin esittämän korrelaation taiteen ja yhteiskunnan välillä voi havaita. Lukács myös ajattelee, ettei yksilöllisen tietoisuuden ja objektiivisen merkityksen välillä ollut antiikin aikana kuilua, mutta myöhemmin yhteiskunnan muuttuessa tällainen syntyi. Millaisia perusteita Lukács antaa väitteelleen antiikista? Hän tarjoaa esimerkiksi Kreikan eepokset, joista tämä hänestä on nähtävissä, koska niiden on aina kuvata sosiaalista ja yksilöllistä elämää niin kuin se on (Stahl 2018, 2.3). Tämän tutkimuksen sisällä on hieman vastuutonta ottaa kantaa Lukácsin näkemykseen, mutta ei voi olla välttämättä ajatukselta, että liiallisia loogisia hyppäyksiä on tehtävä, jotta jotain yhdistävää tekijää voitaisiin kirjoitettujen runoelmien ja historiallisten yksilöiden subjektiivisen kokemuksen välille tehdä.

3.2.3 *Historia ja luokkatietoisuus ja esineellistymisen teoria*

Vuonna 1918 Lukács kirjoitti historiallisen luokkataistelun välttämättömyyden olevan vain marxismin deskriptiivinen väite. Se on normatiivinen, eettinen vaatimus perustaa luokaton yhteiskunta mikä pitää erottaa totuuden kysymyksistä ja tunnustettava eettisen idealismin utopistiseksi muodoksi, joka sopii puhtaan tahdon ilmentämiseen. Lukács ajatteli tällaisen johtavan paradoksiin. Jotta proletaarinen

'messiaaninen luokka' voisi syrjäyttää luokkayhteiskunnan, on sen ensin noustava valtaan luoden äärimmäinen hallittavuus, kuten diktatuuri. Lukács ajatteli, ettei tragediaa voi välttää vallankumouksellisessa politiikassa. Kuitenkin, kun *Historia ja luokkatietoisuus* ilmestyi, Lukács tuntui löytäneen uuden käsitteen vallankumouksellisille toimille ja avasi tien uudelle poliittiselle käytännölle. (Stahl 2018, 3.)

Lukácsin esineellistymisen teoria on yksi *Historia ja luokkatietoisuus* -teoksen ydinteorioista. Esineellistymisen teoria on näkemyksenä Marxin tavarafetismin laajennus. Marx ajatteli tavaroiden ja kuluttajan välisen suhteen olevan valepuvussa kapitalismissa niin, ettei tavaran arvoa kykene objektiivisesti laskemaan. Marxin tarkoittama muoto, joka tavarafetismissä on, on Lukácsin mielestä tullut universaaliksi kategoriaksi yhteiskunnassa. (Stahl 2018, 3.1.) Kapitalismissa tuotteiden muoto muuttuu objektiiviseksi. Tällainen prosessi omaa subjektiivisia ja objektiivisia tasoja. Objektiivisella puolella ihmisten työ tuhoutuu teollistuneen työn muuttuessa ymmärrettäväksi tuotteiden vaihdossa. Tämä mekaanistuminen ja erikoistuminen ei vain sirpaloi ihmisen elämää, vaan tuhoaa järkevän tuotteen yhteyden määrittelyn. Subjektiivisella puolella esineellistyminen edellyttää ihmiskokemuksen sirpaloitumista, mikä johtaa 'mietiskelyyn', jossa hän passiivisesti sopeutuu lainmukaiseen yhteiskunnalliseen 'toiseen luontoon' ja objektiiviseen suhtautumiseen omaa henkistä tilaa ja kykyjään kohtaan. (Ibid.)

Tällaista kehitystä Lukács kutsuu 'esineellistymiseksi'. Tämä on prosessi, mikä vaikuttaa neljään sosiaaliseen suhteeseen. Nämä neljä suhdetta ovat: Sosiaalisen maailman ja tuotteiden ominaisuudet, yksilöiden väliset suhteet, yksilön suhde itseensä ja yksilöiden suhteet yhteisöihin. Lukács korostaa näiden suhteiden muuttuvan 'oliomaisiksi'. Tämä johtaa lopulta ihmisten eristyneisyyteen, sillä yksilöt eivät voi yhdistää subjektiivista merkitystä yhteiskunnallisiin suhteisiin. (Stahl 2018, 3.1.)

Näin Lukács esittää kulttuurisen muutoksen teorian. Väitteen ytimenä on ajatus, jossa taloudessa hyödykkeen muodon hallitseva asema johtaa välttämättä rationaalisen laskennan ja formaalin järjen dominanssiin koko yhteiskunnassa. Koska orgaanisen yhteyden ja ihmisen olemassaolon totaliteetin yhteyden on katkettava tämän kehityksen aikaansaamiseksi, tuotteiden muodon pitää alistaa kaikki sosiaaliset alueet. (Stahl 2018, 3.1.) Lukács väittää tällaisen kehityksen johtavan rationaaliseen laskennallisuuteen, joka itsessään helpottaa byrokraattisen valtion ja formaalin vallan nousua, joka

vieraannuttaa yksilöt yhteiskunnasta ja passivoittaa heidät objektiivisen ja mekaanisen vallan alle. (Ibid.)

Tällainen analyysi sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä antaa Lukácsille mahdollisuuden analysoida porvariston ristiriitaisia ajatuksia. Hänestä rationaalisen systeemin perusteiden saavuttamiseksi modernin filosofian on aina kohdattava ongelma 'sisällöstä', joka on välttämätön muodollisten tietämysperiaatteiden soveltamiseen, sisältöä, jota ei voida sisällyttää muodolliseen filosofiseen järjestelmään. Tästä esimerkkinä Lukács antaa Kantin 'olion itsensä'. (Stahl 2018, 3.1.) Lukács ajattelee, että Kantin dualismi ei ole muuta kuin itsetietoinen ilmaisu subjektin (rationaalisuuden lähteen) ja objektin (ei-rationaalisen sisällön lähde) välisestä 'tauosta'. Tämä dualismi subjektin ja objektin välillä, objektin ja etiikan välillä sekä normien ja faktojen välillä vaivaa nykyaikaista filosofiaa. Tällainen subjektin löytymättömyyden ongelma on Lukácsin mielestä ratkaistavissa Hegelin filosofian kautta niin kuin Marx sen tulkitsee. Lopulta Lukács korottaa proletaarit vastaukseksi historialliseen subjekti-objekti rooliin. (Ibid.) Lopulta vain proletaarit voivat ymmärtää itsensä yhteiskunnan totaliteetin tuottajina, ja siksi vain he voivat ylittää esineellistymisen. Lopulta molemmat proletaarit ja porvaristo kohtaavat saman todellisuuden vieraantuneesta maailmasta. Porvaristo kuitenkin kannattaa tällaista kehitystä. (Ibid., 3.2.)

Lukács ajattelee, että objektiivisen todellisuuden perustana on historiallisen prosessin kokonaisuus, eivät yksittäiset faktat. (Stahl 2018, 3.3.) Tällainen puhtaan prosessisuhteen ontologia sisältää normatiivisen käsityksen yhteiskunnasta, joka on kriittinen kaikkea sellaista institutionaalista rationaalisuutta vastaan, joka hylkää kaikki vieraantumisen muodot. Samalla yhteiskunnan on kyettävä esittämään itsensä yksilöiden totaliteettina. (Ibid.)

Lukács tulkitsee kapitalistisen mallin johtavan työnteon kautta ihmisen elämästä irtaantumiseen ja kokemus muuttuu esineelliseksi, näin yksilöllinen kokemus katoaa ja kehitys loppuu. Porvaristo oli ollut yhteiskuntaa kehittävä voima, mutta esineellistymisen myötä porvaristo rappeutui ja muuttuikin kehityksen puskuriksi. Ainoa ihmisryhmä, joka voisi jatkaa kehitystä, oli proletaarit.

Lukácsin yhteiskuntafilosofia on näin näkemys taloudellisten voimien esineellistävästä voimasta ja kuvaus ihmisen subjektiivisen kokemusten muuttumisesta ulkoisten objektiivisten voimien

vaikutuksesta. Lukács ymmärtää kehityksen olleen vakavasti väärällä polulla ja pyrki luomaan kokonaisuuden, jossa proletarit ohjaisivat kehityksen kohti seuraavaa historiallista pistettä, kommunismia. Lukácsin filosofian käsitteet, kuten 'muoto', ovat hänen ajatustensa teoreettisia osia, joilla hän esittää filosofiansa ymmärrettävässä muodossa. Tämä ei ole harvinaista eikä ongelmallista, enkä tarkemmin tulkitse Lukácsin yhteiskuntafilosofiaa tämän tutkielman laajuudessa. Tämä marxilaisen filosofian kautta kehittyvä yhteiskuntafilosofinen viitekehys, jossa Lukács kaikkea tulkitsee, on kuitenkin välttämätöntä ymmärtää tämän tutkielman päätarkastelussa eli Lukácsin Nietzsche -tulkinnassa, sillä juuri tämä viitekehys ohjaa Lukácsin tulkintaa.

3.2.4 *The Destruction of Reason*

Lukácsin *The Destruction of Reason* on marxilainen kritiikki filosofisen irrationalismin historiallisesta alkuperästä ja roolista. Teoksen tarkoitus on esittää kriittinen näkökulma yleisiä porvariston filosofisia näkemyksiä vastaan Ranskan vallankumouksesta Lukácsin kirjoitushetkeen. Lukács aloitti *The Destruction of Reason* -teoksen kirjoittamisen samaan aikaan, kun Hitler oli vallassa. Teos julkaistiin 1954 kylmän sodan aikana. Lukács tahtoi, että teos otettaisiin vastaan varoituksena. (Zaidi 1984, 63).

Teos on varoitus siitä, mihin irrationalistinen ajattelu voi johtaa. Toinen maailmansota oli joitakin vuosia aiemmin loppunut, ja sodan jälkeiset epävarmat ajat olivat vallalla, joten Lukácsilla oli hyvä syy toivoa, ettei samaa kehitystä enää tapahtuisi. Lukácsin tarkoitus oli esittää, millaiset ajatukset johtivat Hitlerin natsismiin ja miten tämä kehitys oli mahdollista. Näkemys on tullut suosituksi myös Lukácsin tarjoaman tulkinnan ulkopuolellakin (Rehmann 2007, 2). Tästä natsismi näkökulmasta johtuen teoksen huomio irrationalismin kehityksestä on paljolti Saksan poliittisen ja filosofisen kentän tarkastelua. Lukácsin näkemys on kuitenkin vääristynyt siinä mielessä, että hän katsoo saksalaisen ideologisen ilmapiirin olleen erilainen muiden länsimaiden kanssa, mitä se ei kuitenkaan niin vahvasti ollut (Rehmann 2007, 3). Lukácsin filosofis-historiallinen tutkimus rakentuu Marxin ja Hegelin ajatuksia mukaillen nostaen esiin historiallisen dialektisen kehityksen. Lukács katsoo, että maailma kehittyy dialektisesti voimien ja vastavoimien vuorovaikutuksesta. Hän korostaa yhteiskunnallisia voimia ja taloudellista kehitystä. Kapitalistinen ajattelu ja Saksan uudistuminen Otto von Bismarckin vaikutuksesta ovat merkittävässä osassa teoksen lähtökohdissa.

Lukácsin filosofisiin ajatuksiin kuuluu näkemys, ettei filosofista kehitystä voi tarkkailla tapahtumien hetkellä, vaan on tarkasteltava sosiaalisia prosesseja ja luokkataisteluja. Lukács myös väittää, ettei ole olemassa viatonta filosofiaa. Lukács ajattelee irrationaalisen opin rakentuvan fasistiseksi totuudeksi konkreettisten historiallisten voimien avulla. (Zaidi 1984, 63.) Lukács korostaa näin historiallisten voimien vaikutusta filosofisten ylitse.

Teoksen merkittävä teema on porvariston kehitys ja asema irrationalismin kehityksessä. Lukácsin mielipiteet kyseistä ryhmää kohtaan eivät jää epäselviksi hänen tuodessaan halveksuntaansa esiin. Lukács väittää porvariston ottaneen irrationalismin aseeksi omien päämääriensä eteenpäin viemiseksi, näin määrittäen irrationalismin kehitystä (Zaidi, 1984 64).

Irrationalismi on Lukácsilla ideologinen näkemys, joka on järkeä vastaan. (Zaidi 1984, 64). Irrationalismin voi myös ajatella Lukácsilla merkitsevän laajempaa sateenvarjotermiä, joka kontekstista riippuen viittaa kaikkeen teorioista 'älykkäästä intuitiosta' ontologiseen subjektivismiin ja 'aristokraattiseen' epistemologiseen positioon suhteessa historiallisen kehityksen kieltämiseen (Stahl 2018, 3.3, ks. myös Emadian 2016, 99). Yksinkertaisimmillaan irrationalismi on kuitenkin järjen vastaista myyttien ja tiedon tuolla puolella olevien näkemysten kannattamista. Irrationalismi kieltää kaiken dialektisen yhteyden todellisuuden ja tiedon välillä. Lukács ajattelee, että irrationalismi pitää sisällään ajatuksen, että ongelmat, joita ei vielä ole ratkaistu, eivät olekaan ratkaistavissa. Rationaalinen ymmärrys todellisuudesta ja rationaalinen tieto yleensäkin on tiedon lajeista huonoin. Näin irrationalismi korostaa uskon ja intuition merkitystä. (Zaidi 1984, 65.) Lukács korostaa teoksessaan, miten irrationalismi on reaktio dialektista ajattelua vastaan. (Ibid.). Lukács pyrkii todistamaan, miten irrationalismin useat tasot rakentuivat vastauksiksi luokkataistelun ongelmiin (Ibid., 66). Nietzschen filosofia oli Lukácsin näkemyksen mukaan irrationalismin kehityksessä keskeisessä asemassa, kuten myös eliitin diktatuurin puolestapuhuja (Emadian 2016, 99).

Lukácsin huomio on, että irrationalismi ja kehityksen vastaisuus ovat yhtä. Nämä yhdessä rakentavat ideologisen puolustuksen takapajuisesta sosiaalisesta ja poliittisesta kapitalismista, joka uhkaa sosialismin nousun mahdollisuutta. (Zaidi 1984, 70.) Lukácsin näkökulmat ovat hyvin esillä, sillä hänen tarkoituksensa on esittää kapitalismin ongelmat ja sosialismin hyvät puolet. Irrationalismi on pahasta, koska se johti natsismiin, mutta myös siksi, että se esti sosialismin nousun. Jos sosialismi olisi

päässyt vallitsevaan asemaan, ei olisi ollut irrationalismia eikä näin ollen natsismia. Lukácsin ajattelun ydin on poliittisessa näkökulmassa, joka korostaa sosialismia parhaimpana vaihtoehtona.

Teos on saanut paljon kritiikkiä osakseen ja sitä pidetään Lukácsin heikoimpana. Esimerkiksi T. W. Adorno sanoi teoksen olevan "Lukácsin järjen tuho" (Lehtinen 2014). Teosta on myös syytetty pinnallisuudesta, varsinkin liittyen väitteisiin materialismin ja irrationalismin eroista. György Lichtheim kirjoitti *The Destruction of Reason* -teoksen olleen huonoin kirja, jonka Lukács kirjoitti ja älyllinen rikos. (Stahl 2018, 4.2, ks. myös Kadarkay 1995, 215.) Teoksen merkitystä ei kuitenkaan voi kieltää sen saadessa huomiota ja keskustelua aikaan. Teos on historiallinen kuvaus aikansa poliittisesta ilmapiiristä ja intellektuaalisista harha-askeleista kylmän sodan kynnyksellä. (Kadarkay, 1995, 215). Myös teoksen ajankohtainenkin sanoma on tärkeä nykyaikana tapahtuvan kehityksen huomioimisessa.

4 Lukácsin Nietzsche-tulkinnasta I

4.1 1900-luvun henki

Lukács väittää teoksessaan *The Destruction of Reason*, että Nietzschen erityinen asema modernin irrationalismin kehittämisessä oli osittain historian ja osittain Nietzschen omien lahjojen ansiota (Lukács 2017, 314, ks. myös Kadarkay 1995, 246.) Lukács antaa näin arvon Nietzschen filosofialle tai ainakin hänen teostensa vaikutukselle, johtui se sitten itse Nietzschen neroudesta ajattelijana tai kirjailijana, jonka omintakeinen tyyli tavoitti lukijat. Lukácsin kirjoituksessa on kuitenkin havaittavissa halveksuntaa Nietzschen tyyliä kohtaan. Lukács ei arvosta Nietzschen tapaa kirjoittaa, koska sitä on liian helppo käyttää minkä tahansa näkemyksen puolustukseksi. Hän väittää Nietzschen käsitelleen laajoja kulttuurin alueita ja ajan polttavia kysymyksiä. Näin Nietzschen ajatukset tyydyttivät turhautuneita ja kapinallisia tunteita tyyllillä, joka näytti kiehtovalta ja voimakkaasti kumoukselliselta. Lukács ajattelee tällaisten tunteiden luoneen mahdollisuuden imperialistisen porvariston nousulle, jota hän kritisoi. (Ibid., 315.)

Historiallisesti Nietzsche oli Lukácsin mielestä henkilö oikeaan aikaan oikeassa paikassa juuri imperialistisen ajan sarastuksessa. Nietzschen oli helppo rakentaa aikansa myyttinen ongelmien ratkaisu taantumuksellisin porvarillisin termein. Juuri tällainen myyttisyys edisti Nietzschen vaikutusvaltaa. (Lukács 2017, 314–315.) Lukács korostaa Nietzschen ottaneen kantaa aikansa ongelmiin niin helposti lähestyttävällä tavalla, että hän kykeni aina olemaan porvarillisten filosofien apuna. Tämä siitä syystä, koska Nietzscheä oli aina helppo muokata sellaiseksi, mitä milloinkin mikäkin ongelma vaati. Tällainen helposti omiin tarkoituksiin muokattavissa oleva asema Nietzschedellä oli jo ennen ensimmäistä maailmansotaa ja hänen asemansa säilyi sodan jälkeen. (Ibid., 315.)

Lukács jatkaa kuvaillen porvariston emotionaalista ja intellektuaalista maailmaa. Hän määrittää kolme piirrettä. Ensimmäinen oli ylisensitiivisyys ja välillä ryöppyävä hysteerinen brutaliteetti. Tällainen tunteiden heittelehtiminen on Lukácsin mukaan aina merkki rappeutumisesta. Toiseksi syvä tyytymättömyys ympäröivää kulttuuria kohtaan korostaa halua kapinoida sitä vastaan. Kolmanneksi porvarillinen luokka ajautui rappioon ja pakotti arvioimaan luokkaa sisältä päin muodostaen merkittäviä muutoksia. Tämä rappion ymmärtäminen tuli keskeiseksi intellektuellien itsetietoisuudessa,

ja muutos kehitti omahyväistä narsismia, pessimismia ja nihilismia. Toisissa rehellisissä intellektuelleissa rappio herätti ahdistusta ja jatkuvaa vallankumouksen henkeä. (Lukács 2017, 316). Lukács väittää porvariston muodostaneen ajatuksia rappiosta ja tämän pohjalta tahtoa uudistukselle vallankumouksen avulla. Historiallinen tilanne korosti tahtoa muutokseen ja tähän Nietzsche oli näkemyksineen tervetullut ajattelija. Hänet oli helppo ottaa vastaan, koska hänen ajattelunsa oli helppo sovittaa vallalla olleisiin käsityksiin.

Lukács ei tässä selitä, miksi tällainen rappio oli tapahtumassa ja miksi Nietzschen ajattelu olisi muuten ollut porvaristolle mieleen kuin vain sen vastaanottamisen helppouden vuoksi. Hän ei tässä ota kantaa siihen, mitä Nietzsche oikeasti tarkoittaa tai miten porvariston intellektuellit Nietzscheä tulkitivät. Myös ajankohta sinänsä on hieman epäselvä. Onko kyse ajasta ennen ensimmäistä maailmansotaa vai tämän jälkeen vai ajanjakso, joka kattaa molemmat vaiheet? Saksassa kyllä vallitsi pettymys ja katkeruus ensimmäisen maailman sodan jälkeen (Kunnas 2014, 28). Tällainen yleinen henki mitä luultavimmin vaikutti muutoksenhaluun ja tiettyihin Lukácsin mainitsemiin vallankumouksellisiin ajatuksiin. Kyseinen pettymys ei kuitenkaan selitä Nietzscheen kohdistunutta mielenkiintoa ennen maailmansotaa eikä sitä, miksi Nietzscheen kohdistunut mielenkiinto kasvoi maailmansodan jälkeen. Lukács korostaa tässä Nietzschen kirjoitustapaa, joka oli helppo sovittaa omaan ajatteluun. Nietzschen arvostus piti siis jo olla olemassa, sillä siitä haettiin tukea omille ajatuksille. Tämä antaisi ymmärtää, että Nietzsche oli jo tullut tunnetuksi ja jollain tavalla varteenotettavaksi ajattelijaksi, jonka sanoilla oli painoarvoa niinkin paljon, että niihin oli kannattavaa tukeutua. Miten tämä arvostus oli kehittynyt tai miksi esimerkiksi juuri Lukácsin mainitsema porvaristo etsiytyi Nietzschen ajatusten läheisyyteen? Näitä kysymyksiä Lukács ei kuitenkaan tarkastele. Hänelle riittää porvariston sisäisten näkemysten uudistuksen tarve sekä näihin liittyvä poliittisen tilanteen ylläpito, mihin liittyi myös kilpailevien poliittisten ideologioiden murskaaminen.

Lukács korostaa porvariston asemaa Nietzschen ajatusten vastaanottamisessa, mutta ei selitä, mitä tuohon porvaristoon kuului ja kuinka historiallisesti vaikutusvaltainen luokka tuo oli. Hän myös puhuu paljon juuri irrationalismin vaikutuksesta, mutta ei tässä valota, miten kyseisessä tilanteessa juuri irrationalismi oli Nietzschen vaikutuksen syytä. Lukácsin mukaan Nietzschen ajattelusta saatiin tukea rappioon ja porvariston haluun vallankumoukseen. Irrationalismin ja Nietzschen historiallinen suhde jää tässä epäselväksi. Epäselväksi jää myös, miksi porvaristo on Lukácsille niin tärkeä historiallinen

tekijä. Hän tuntuu itse olevan marxilaisena ajattelijana porvaristoa vastaan siitä syystä, että se oli ryhmä, joka vastusti työväenluokan nousua, mutta syyt jäävät tässä jälleen Lukácsin puolelta näiltäkin osin selittämättä ja epäselviksi. Voi tietenkin olla, että Lukács ei selitä näitä asioita, koska olettaa lukijan tietävän marxilaisen näkemyksen tai ajallisen hengen niin hyvin, ettei asiasta ole epäselvyyttä. Historiaan ja marxilaisuuteen perehtymätön lukija ei saa perusteita Lukácsin väitteille ja jää epätietoisuuteen väitteiden todenperäisyydestä pelkästään lukiessaan Nietzscheen kohdistuvaa lukua.

Lukácsin näkemyksille löytyy perusteita Marxin näkemyksestä, miten esimerkiksi opettajat, tutkijat, papit ja taiteilijat ovat ideologian tuottajia, joilla on oma tehtävänsä tuottaa suostuntaa luokkasuhteille. Lukács ajattelee, että ideologiat heijastavat aina taloudellista ja poliittista kehitystä. Tämä on yksi syy, miksi taloudellisista muutoksista voidaan johtaa päätelmiä kohdistuen ideologisiin muutoksiin. Tämä yhdistettynä Marxin ajatuksiin suostunnan tuottajista muokkaa ajatuksen, jossa yhteiskunnalliset muuttajat ovat merkittäviä ideologioiden kehityksessä. Lukácsin väitteet liittyen porvaristoon ja paremminkin porvariston irrationalismin korostukseen perustuu ajatukseen porvariston historiallisesta kehityksestä. Ennen oli porvaristo ollut historiaa eteenpäin vievä voima ja tuotantovoimien ja politiikan kehittäjä. Myöhemmin 1800-luvulla porvaristo oli muodostunut kehityksen jarruksi johtuen sen suhtautumisesta kapitalismiin, joka ei enää voitontavoittelussaan voinut kehittyä, vaan sille oli hyödyllisempää pitää yllä olemassa olevaa tilaa. Kehityksen edellytykseksi oli noussut työväenluokka, joka toisi mukanaan muutoksen, ja tästä johtui porvariston työväkeä kohtaan osoittama vastustus.

Lukácsin näkemykset 1900-luvun alun historiallisesta tilasta perustuvat Marxin teorialle kapitalismin kehityksestä ja varsinkin sen kykenemättömyydestä kehittyä lisää. Lukács halveksuu porvaristoa tästä kyvyttömyydestä. Mukana voinee olla myös pettymys, sillä hieman aiemmin porvaristo oli vielä ollut rationaalinen kehityksen airut, mutta nyt muuttunut kaiken kehityksen vastaiseksi. Lukácsin näkemys 1900-luvun hengestä on ymmärrettävissä laajemman kokonaisuuden avulla, mutta pelkästään Nietzscheen kohdistuvasta luvusta tätä taustaa ei voi hahmottaa. Lukács ei tarjoa pohjustusta vaan olettaa kaiken olevan jo lukijalle selvää. Se, miten oikeassa Lukács on näkemyksessään historiallisesta kehityksestä, ei ole tämän tutkimuksen kannalta oleellista eikä tärkeässä asemassa Lukácsin Nietzsche-tulkinnan pätevyuden kannalta. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää Lukácsin näkemysten lähtökohdat, jotka ovat hyvin vahvasti kiinni marxilaisessa historian tulkinnassa.

4.2 Nietzsche ja politiikka

Lukács väittää Nietzsche'n filosofian muodostaneen sosialismin vastaisuuden ja pyrkimyksen luoda imperialistinen Saksa (Lukács 2017, 324). Tähän Lukács antaa tueksi näkemyksen, että Nietzsche oli harras preussilainen patriootti, ja väittää tällaisen hengen olevan vahvasti esillä Nietzsche'n varhaisessa filosofiassa. Lukács korostaa, ettei tällaista voi vain laittaa nuoruuden oikuksi. (Ibid.) Lukács jatkaa Nietzsche'n olleen tyytyväinen Pariisin kommuunin kaatumisesta ja lainaa Nietzsche'n kirjettä ystävälleen Baron von Gersdorffille:

"Toivo on mahdollista jälleen! Meidän saksalainen tehtävämme ei ole vielä ohi! Olen paremmassa uskossa kuin koskaan, koska vielä eivät ole kaikki luovuttaneet Franco-juutalaisuuden tasaantumisessa ja 'eleganssissa' eikä ahnaan *Jetztzeit* ('nyt-hetken') vaistossa. On vielä rohkeutta, ja se on saksalainen rohkeus, missä on jotakin muuta kuin meidän valitettavien naapureiden kiihkoa. Ennen kaikkea sota kansakuntien välillä, jossa kansainvälinen hydra, joka on yllättäen nostanut pelottavaa päätään, on varoittanut meitä ilmoittaessaan hyvin erilaisten taisteluiden tulosta." (Lukács 2017, 325. suom. J. Helminen)²

Nietzsche ylistää toivon olevan jälleen mahdollista ja germaanisen tehtävän olevan vielä kesken. Lukács jatkaa lainaamalla lisää Nietzscheä:

"...koska tuo voima tuhoaa jotakin, mitä me halveksimme kaiken perustavan filosofian ja estetiikan todellisena vihollisena. Tämä jokin on tauti, josta saksalainen elämä on saanut kärsiä sitten varsinkin suuren Ranskan vallankumouksen; aina toistuvina kouristuksina, se on ahdistanut jopa saksalaisista parhaimpia, puhumattakaan suuresta joukosta ihmisiä, joiden keskuudessa tuo ahdistus, kunniallisen sanan viheliäisessä häväistyksessä, kulkee liberalismien nimellä." (Lukács 2017, 325–326. suom. J. Helminen.)³

---

² "Hope is possible again! Our *German* mission isn't over yet! I'm in better spirit than ever, for not yet everything has capitulated to Franco-Jewish levelling and 'elegance', and to the greedy instincts of *Jetztzeit* ('now-time'). There is still bravery, and it's a German bravery that has something else to it than the *élan* of our lamentable neighbours. Over and above the war between nations, that international hydra which suddenly raised its fearsome heads has alarmed us by heralding quite different battles to come." (Lukács 2017, 325.)

³ "...because that power will destroy something which we loathe as real enemy of all profounder philosophy and aesthetics. This something is a disease from which German life has had to suffer since the great French Revolution in particular; ever-

Nietzsche mieltää liberalismiin suureksi kärsimykseksi ja häpäisyksi. Lukács lainaa myös Nietzschen siskon kirjoituksia korostaakseen Nietzschen sodan aiheuttaman taistelun arvostusta:

"Tuona aikana hän (suom. huom. Elizabeth Nietzsche, Nietzschen sisko) kirjoitti, hän (suom. huom. Nietzsche) havaitsi ensimmäisenä "että vahvin ja korkein tahto elää ei tule esiin kiroitusta selviytymistäistossa, vaan tahdossa taistella, tahdossa valtaan ja super-vallassa." (Lukács 2017, 325. suom. J. Helminen.)⁴

Lukácsin valitsemat sitaatit tuottavat hänelle ongelmia. Jälkimmäisessä sitaatissa on ongelmana sen lähde. Sitaatti on Nietzschen Elizabeth-siskon ja tästä johtuen se on jo itsessään mahdollisesti virheellinen ja toiseksi sitaatissa käsitellään Nietzschen tahtoa valtaan, ei Nietzschen patriotismia. Yleisestikin Nietzschen siskon kirjoitukset ovat epävarmoja lähteitä mahdollisten Elizabethin vääristelyjen vuoksi, ja niihin on suhtauduttava varauksella (Warren 1991, xii). Tämän Lukács itsekin myöntää, mutta antaa silti arvon sitaatille.

Sodan ylistyksen voi tulkita sitaatista, jos haluaa näin tahtoa valtaan väärällä tavalla tulkita. Tärkeintä ei kuitenkaan ole sodan ylistys, vaan huomio tahdosta valtaan. Kuitenkin Lukács korostaa tässä Nietzschen patriotismia ja jatkaa, että tällainen ajattelu on hyvin preussilaista, eikä mikään ei ole ristiriidassa nuoren Nietzschen muiden näkemysten kanssa (Lukács 2017, 325).

Lukács antaa suuren painoarvon Nietzschen nuoruuden kirjoituksille ja silloisen sodanaikaisten ajatusten sisällölle. Nietzsche kirjoittaa sen, mitä Lukács väittää, ja Nietzscheillä näyttäisi olevan kunnioitus kyseisiä asioita kohtaan, mutta on myös otettava huomioon, miten Nietzschen ajattelu on voinut muuttua ja kehittyä hänen vanhetessaan. Nietzschen kohdalla sodan ja sotilaiden ylistys ei loppunut, mutta sen ei myöhemmin eikä nuoruudessakaan tarvinnut tarkoittaa preussilaista patriotismia niin kuin Lukács väittää. Se, mitä Lukács tarkoittaa patriotismilla, on oma kysymyksensä. Nietzscheä on myös vaikea ajatella suurena patrioottina siitäkin syystä, että hän halveksui Saksaa. *Ecce Homossa*

---

recurring in spasmodic fits, it has afflicted even the best type of German, to say nothing of the great mass of people among whom that affliction, in vile desecration of an honourable word, goes under the name of liberalism." (Lukács 2017, 325-326.)

⁴ "At that time, she wrote, he first sensed 'that the strongest and highest will-to-live is expressed not in a wretched struggle for survival, but as the will to fight, the will to power and super-power'." (Lukács 2017, 325.)

Nietzsche kirjoittaa:

"Mihin Saksa vain ulottuikin, siellä se turmelee kulttuurin."

(Nietzsche 2002, 45.)

Sitaatti ei tue patriotismia, mutta Nietzsche syntyi Preussissa, ja *Ecce Homossa* halveksuu Saksaa, joka voi Nietzscheille olla eri asia kuin Preussi. Täten Lukácsin väitettä ei näin voi suoraan todistaa vääräksi, vaikka Nietzscheen sanat tukevatkin vastakkaista näkemystä. Nietzsche hyökkää valtiota vastaan useammassakin teoksessaan, joten kyse ei ole vain näkemyksestä Preussia tai Saksaa vastaan. *Näin puhui Zarathustrassa* Nietzsche kirjoittaa:

"Valtio on nimitys kylmistä kylmimmälle monsterille. Kylmästi se myös valehtelee, ja sen suusta luikertaa tällainen valhe: "Minä valtio, olen kansa." (Nietzsche 2008, 61.)

Ronald Hayman tulkitsee tämän suoraan hyökkäykseksi nationalismia vastaan (Hayman 1997, 35). Kinnunen myös kirjoittaa, ettei Nietzsche ollut intohimoinen patriotti tai kansalliskiihkoinen ajattelija (Kinnunen 1960, 107). *Epäjumalten hämärässä* Nietzsche kirjoittaa koulutuksen ja sivistyksen olevan itsessään päämäärä, ei valtakunnan (Nietzsche 2008, 54). Nämä useat viittaukset tukevat käsitystä Nietzschestä patriotismin vastaisena ajattelijana. Varsinkin jos patriotismi nähdään nationalismin kaltaisena valtion ylistämisenä. Ne myös korostavat näkemystä, miten Nietzscheen ajattelu olisi myöhemmin muuttunut, jos hän nuorempaan olisi kannattanut patriotismia niin kuin Lukács väittää. Näin Lukács olisi väärässä joko väittäessään Nietzscheä yleisesti patriootiksi tai Nietzscheen ajattelun muuttumattomuudessa tai molemmissa väitteissään.

Lukács väittää Nietzscheen filosofisen ajattelun olevan demokratiaa ja sosialismia vastaan alusta asti (Lukács 2017, 326, ks. myös Kadarkay 1995, 250). Lukács johtaa päätelmiä Nietzscheen poliittiseen ajatteluun tämän näkemyksistä antiikin Kreikasta. Nietzsche ajatteli, että orjuus olisi välttämätöntä todelliselle sivilisaatiolle (Lukács 2017, 326–327). Lukács väittää orjuuden olleen Nietzscheen väline kritiikissä nykyisestä sivilisaatiosta. Lukács lainaa kohtaa, jossa Nietzsche kirjoittaa Kreikan kaatuneen orjuuden takia, mutta meidän tuhoutuvan orjuuden poissaolon vuoksi:

"Ja vaikka se voikin olla totta, että kreikkalaiset tuhoutuivat heidän orjaomistuksensa vuoksi, on kuitenkin paljon varmempaa, että me tuhoudumme orjuuden poissaolon vuoksi." (Lukács 2017, 327. suom. J. Helminen.)⁵

Lukács ei tarkenna, mitä orjuudella tässä sitaatissa tarkoitetaan. Onko kyseessä todellinen orjaluokka vai Nietzschen käyttämän filosofian näkemys orjamoraalista? Tässä näkemyksessä kyse olisi ihmisistä, jotka ovat menettäneet tahtonsa valtaan.

Lukács ei myöskään kysy, onko Nietzschen mielestä tuhoutuminen hyvä vai huono asia. Nietzsche halusi kaiken uudelleenarvioimista, joten ei ole varmuutta siitä, että tuhoutuminen on aina huono asia, sillä se voi olla tarpeellista uuden synnylle. Kyseessä on vieläkin Nietzschen varhaisvaiheen filosofia, joten on täysin mahdollista, ettei Nietzsche vielä ollut kehittänyt näkemyksiään lopulliseen muotoonsa, ja Lukács on oikeassa puhuessaan orjista todellisena orjaluokkana. Kuitenkin Lukács lainaa myöhäisempää kirjoitusta, jossa Nietzsche kirjoittaa juuri orjien tarvitsevan taidetta, jotta kykenisivät vapautumaan ulos orjuuden mentaliteetistaan (Lukács 2017, 327).

Kyseisessä sitaatissa Nietzsche pitää orjina ihmisiä, jotka ovat määrittäneet yleiset näkemykset. Kyseessä on siis Nietzschen orjamoraalin sisältämä filosofia, jossa orjilla ja orjuudella ei tarkoiteta orjaluokkaa vaan yleisesti ihmisiä, jotka eivät kyseenalaista ympäröiviä arvoja tai totuuksia. Lukács ei lähde pohtimaan sitaattia tämän enempää.

"Se ei ole henkilö, joka tarvitsee taidetta, vaan orja, joka on määrittänyt yleiset näkemykset. Sellaiset aaveet kuten ihmisen arvokkuus, työn arvokkuus ovat onnettomia orjamentaliteetin tuotteita, jotka piilottelevat oman luonteensa takana. Onneton on aika, jossa orjat tarvitsevat moisia ideoita ja jossa heitä yllytetään heijastamaan niitä itseensä ja maailmaan ympärillä. Kirottuja olkoon viettelijät, jotka ovat köyhdyttäneet orjat hänen viattomuudestaan tiedon puun hedelmillä." (Lukács 2017, 327. suom. J. Helminen.)⁶

---

⁵ "And while it may be true that the Greeks perished because of their slave-holding, it is far more certain that we shall perish because of the absence of slavery." (Lukács 2017, 327.)

⁶ "It is not the person who needs art but the slave who has determined the general outlook. Such phantoms as the dignity of man, the dignity of labour are the shabby products of a slave mentality hiding from its own nature. Unhappy the age in which the slave needs such

Lukácsin valitsemassa sitaatissa Nietzsche kirjoittaa myös viettelijöiden käyttäneen orjien riistämiseen Hyvän ja pahan tiedon -puun hedelmää. Lukács ei huomioi tunnettua Nietzschen kristinuskon vastaisuutta, vaan kohdistaa mielenkiintonsa kysymykseen, ketkä sitten ovat niitä, jotka ovat tämän orjuuden palauttaneet, vaikka Nietzsche itse sitaatissa tähän jo vastaa. Lukács jättää asian täysin huomioimatta eikä anna omalle kysymykselleen mitään vastausta, vaan jatkaa Nietzschen filosofian politisoimista ja maallistamista. Hän syyttää Nietzscheä asioiden mystifioinnista, mutta ei itse ymmärrä, miten Nietzschen ajatukset koskevat ideoita enemmän kuin maallisia todellisia olioita. Se, miten Nietzsche puhuu orjuudesta henkisenä köyhtymisenä, on Lukácsin analyysissa historiallinen orja tai orjaluokka. Tämä tuottaa ongelmia Lukácsin väitteiden uskottavuuteen. Kuitenkin Lukács jatkaa antaen tukea näkemykselleen ja väittää, että Nietzschen uusi poliittinen asema keskittyi torjumaan sosiaaliset uhat demokratian avulla. Nietzsche piti tuolloista Bismarckin Saksaa demokraattisena ja näin ollen hänen toivonsa sosialismin kaatamiseen oli sidoksissa bismarckilaiseen politiikkaan. (Lukács 2017, 331.) Nietzschestä tuli demokraatti, liberaali ja evolutisti, koska se oli paras tapa vastustaa sosialismia (Ibid., 332).

Lukács lainaa Nietzschen *Inhimillistä niin inhimillistä* -teoksen toista osaa:

"Kansa on kaukana sosialismista uudistuksen oppina omistuksen hankinnassa: ja pitäisikö heillä koskaan olla pääsyä verotuksen päättämiseen parlamenttien suurten enemmistöjen kautta, he hyökkäävät kapitalismin periaatteita, liikemiehiä, pörssiä vastaan progressiivisella verotuksella ja niin vähitellen luovat keskiluokan, joka voi unohtaa sosialismin samoin kuin taudin, josta se on parantunut." (Lukács 2017, 334. suom. J. Helminen.)⁷

Lukács päättelee tästä Nietzschen toivoneen utopistista unelmaa ajasta, jossa sosialismi on unohdettu kuin mennyt sairaus. Tällainen maailma olisi saatavissa demokratialla bismarckilaisessa Saksassa (Lukács 2017, 334). Ei ole kuitenkaan varmaa, tarkoittaako Nietzsche sitaatissa sosialismin unohduksen olevan päämäärä, johon tulee pyrkiä niin kuin Lukács tuntuisi väittävän. Nietzsche

---

ideas and is spurred to reflect upon himself and the world around him. Wretched the seducers who have deprived the slave of his innocence by means of the fruit from the Tree of Knowledge!" (Lukács 2017, 327.)

⁷ "The people are the farthest away from socialism as a doctrine of reform in the acquisition of property: and should they ever have access to the taxation screw through their parliaments' large majorities, they will assault the principality of capitalist, businessmen and stock exchanges with progressive taxation, thus in fact slowly creating a middle class which may forget about socialism as it would a disease it has recovered from." (Lukács 2017, 334.)

kirjoittaa ihmisten hyökkäävän kapitalismia, liikemiehiä ja pörssiä vastaan progressiivisella verotuksella, jolloin hiljalleen syntyy keskiluokka, joka unohtaa sosialismin kuin menneen sairauden. Laajemmin ajatellen keskiluokka kuulostaa orjamoraalin omaavalta ihmisryhmältä. Nietzsche ei pidäkään hyvänä asiana sosialismin unohtamista, jos se johtaa harmaaseen keskiluokan massaan, joka ei kykene ylittämään sovittuja normeja. Onko tämän sitaatin tarkoitus osoittaa keskiluokan syntyminen huonona vai hyvänä asiana? Kysymykseen ei näin voi varmasti vastata. Nietzsche myös esittää keskiluokan unohtavan sosialismin, mikä tässä kokonaisuudessa kuulostaisi hieman siltä, ettei Nietzsche halveksukaan sosialismia itseään, vaan sen unohtamiseen johtavaa lopputulosta. Epäselväksi jää tässä sekin, miten paljon Nietzsche sosialismia yleensäkin halveksuu. Toisaalla Nietzsche kyllä kirjoittaa sosialismin tukahduttavasta hengestä (Nietzsche 2007, 101.) joten Lukácsilla olisi ollut paljon parempiakin viittausmahdollisuuksia, jos tarkoitus on esittää Nietzsche sosialismin vastaisena.

Lukács jatkaa yhä Nietzsche ajatusten politisoimista ja väittää Nietzsche pitäneen aristokraattisen muodon puutetta syynä sosialismin nousulle (Lukács 2017, 335). Nietzsche astuessa demokraattiseen vaiheeseensa sai työläisten onnistunut vastarinta Nietzsche vihamielisyyden sosialismia kohtaan muodostumaan raivoksi. Tämä taas muodosti myyttisen imperialistisen barbariteetin. (Ibid., 337.) Lukács väittää yleisen työläisväestön poliittisen voitokkuuden olleen Nietzsche filosofian muotoutumisen kannalta tärkeää. Hän katsoo Nietzsche olleen sotajalalla sosialismia vastaan ja käyttäneen demokratiaa hyväkseen hyökkäyksessä tätä poliittista näkemystä vastaan.

Ensin Lukács osoittaa Nietzsche olleen demokratiaa vastaan, mutta alkaneen tukea demokratiaa nähdessään sen olevan ase sosialismia vastaan. Lukácsin tulkintojen mukaan Nietzsche on uransa eri vaiheissa huomattavan eri mieltä demokratiasta. Se, mitä mieltä Nietzsche demokratiasta oikeasti oli, vaatisi tarkempaa Nietzsche tulkintaa. Kysymys siitä, miten paljon Nietzsche filosofia sisältää poliittisia ajatuksia, on epäselvyytensä vuoksi nostanut esiin useita eri näkökulmia (Leiter 2015, 4). Voihan tietenkin olla, että Nietzsche puhuu demokratiasta eri tilanteisiin liittyen eikä missään Lukácsin sitaateissa ota kantaa demokratiaan yleisesti. Tämä voisi myös selittää Nietzsche muuttuvan suhtautumisen demokratiaa kohtaan. Lukács on tietyn tulkinnan näkökulmasta oikeassa väittäessään Nietzscheä demokratian vastaiseksi, sillä Nietzsche näyttäytyy hyvin epädemokraattisena (Hoffrén 2001, 128 ja 164). Nietzsche tulkitaan usein epäpoliittiseksi ajattelijaksi, ja tällaisissa tulkinnoissa hänen ajattelussaan ei ole mitään muutakaan poliittista näkökulmaa kannattavaa filosofiaa. Kuitenkin

Nietzscheä on tulkittu myös monin tavoin poliittiseksi ajattelijaksi, demokratian kannattajasta sen vastustajaksi ja melkein kaikkea siltä väliltä. (Hoffrén 2001, 152.) Lukácsin väite Nietzschestä suurena preussilaisena patrioottina ja tätä myöden sosialismin vastustajana jää kuitenkin vaille perusteltua pohjaa. Myös Lukácsin näkemykset Nietzscheen demokratiaan suhtautumisesta ovat kehäpäätelmiä, koska kaikki lopulta selittyy Nietzscheen halusta tuhota sosialismi. Tämä on päätelmänä jälleen kyseenalainen. Ehkä Nietzsche oli suuri patriootti nuorena, mutta muuttui myöhemmin, mutta vaikka hän olisi aina ollutkin henkeen ja vereen patriootti, niin siitäkään ei voida tehdä perusteltua päätelmää sosialismin vastustamisesta. Voisihan sosialismi olla patriooteille hyväkin asia. Lukács näyttää tekevän päätelmiä asioiden yhteyksistä suuresti yksinkertaistaen.

Lukács ei ota huomioon Nietzscheen korostamaa yksilöllisyyttä ja ihmisen tarvetta ylittää itsensä. Nämä ovat näkökulmia, joista Nietzscheen poliittisen näkökulman voisi löytää Nietzscheen tarkoittamassa muodossa. Nietzsche kyllä halveksuu sosialismia ja kommunismia yleisesti filosofiassaan, mutta halveksunta johtuu ihmisen kesyttämisestä. Nietzsche katsoo, että kyseiset ideologiat tylsistyttävät ihmisen ja tukahduttavat luonnolliset vaistot (Nietzsche 2007, 68). Kyseessä on Nietzscheen viha kaikkia ryhmiä kohtaan (Nietzsche 2008, 48). Lukács lukee Nietzscheen sosialismiin kohdistuvia arvosteluja porvaristolle myönteisinä, vaikka samalla tavalla Nietzscheen voi tulkita halveksuvan porvaristoakin.

Lukácsin tähänastinen kokonaisuus korostaa porvariston asemaa ja näkemyksiä, mutta historiallinen totuus jää vaivaamaan lukijaa. Porvaristo tuntuu olevan Lukácsille niin tärkeä ja vaikutusvaltainen ihmisryhmä, että sen toiminta lopulta johti Hitlerin valtaannousuun. Kuitenkin koko porvariston toiminta ja historialliset vaikutukset jäävät kovin epäselviksi. Kokonaisuus tuntuu pohjaavan Nietzscheen filosofian vaikutusvaltaan. Porvaristo vaati jostakin tukea oman asemansa ylläpitoon ja tätä voimaa tarjosi Nietzscheen filosofia. Tämän myötä porvaristo sai pohjan toimia nietzschemäisen rajuuden ja voiman tunnoissa niin, että nousevat sosialistit voitiin murskata. Tästä vapaudesta lopulta Lukácsin mukaan syntyivät Hitlerin hirmuteot.

Ongelma Lukácsin päätelmissä on hänen oma näkökulmansa, josta hän ei kykene irrottautumaan (Golomb, Wistrich 2002, 4). Lukács on sosialismin ja työväen puolella, ja kaikki, mikä on heitä vastaan, on hänestä halveksuttavaa. Lukács katsoo Nietzscheen filosofiaa vain yhdestä näkökulmasta ja

analysoi kaiken vain tämän kapean linssin lävitse. Sitaatit, jotka Lukács poimii ja esittää oman näkemyksensä perusteeksi, voidaan tulkita myös toisin. Lukácsin tulkinnat Nietzschen poliittisuudesta jäävät huolimattomasti perustelluiksi ja vähintään kyseenalaisiksi.

4.3 *Nietzsche ja etiikka*

Lukács väittää, että Nietzschen etiikassa työväenluokan ja sosialismin aktiivinen vastustaminen ovat näkyvissä ja Nietzschen pettymys saksalaisuuteen johtui kykenemättömyydestä estää työväenluokan nousu (Lukács 2017, 341). Hän myös jatkaa, että suurin osa Nietzschen etiikan näkemyksistä todentui Hitlerin vallan aikana käytännössä (Ibid.). Lukács korostaa 1800-luvun loppupuolen romantiikan anti-kapitalismia ja väittää Nietzschen kannattaneen irrationalismin dionyysisistä periaatetta, jossa vaisto on järkeä merkittävämpää (Ibid., 342). Lukács siis viittaa Nietzschen filosofian alueeseen, jossa Nietzsche korostaa tunteiden merkitystä ihmiselle. Lukács väittää Nietzschen dionyysisen ajattelun tukevan irrationalismia. Lukácsin tarkoittama irrationalismi on järjenkäytön vastakohta. Irrationalismi on tunteiden pohjalta tehtyjä ratkaisuja, joita Nietzsche Lukácsin mukaan kannatti.

Nietzsche yhdisti porvaristoon idealisoituja egoistisia taipumuksia. Tämän historian tuomitseman luokan egoismi oli juuri se, mikä liikutti kaikkia ihmiskunnan barbaarisia vaistoja proletaareja vastaan ja perusti etiikkansa näille vaistoille (Lukács 2017, 346). Nietzscheä tulee esiin todellinen käsite vaistojen vapautumisesta. Porvariston olisi päästettävä vapaaksi kaikki, mikä on pahaa ja eläimellistä, jotta porvarit voisivat pitää yllä sotilaallista aktiivisuutta, jolla pelastaa valtansa. Lukács väittää, että tästä syystä rikollinen tyyppi oli niin tärkeä Nietzscheelle. (Ibid., 347–348.) Nietzsche pyrki luomaan uuden ihmistyyppin: rikollisen, jolla oli puhdas omatunto. Näin tämän uuden ihmisen rappeutuminen loppuisi, ja hän voisi olla osa eliittiä (Ibid., 2017, 348). Lukács yhdistää Nietzschen ajatukset pahuudesta ja eläimellisyydestä Nietzschen etiikkaan. Lukács ajattelee Nietzschen luovan etiikan, joka antaa oikeutuksen muiden ihmisten murskaamiseen. Koska pahuus ja eläimellisyys on vapautettava ja näin ollen hyväksyttävää, on oikein käyttää tuota pahuutta omien etujen edistämiseksi. Lukács ei kuitenkaan pohdi, mitä pahuus ja eläimellisyys tässä tarkoittavat, eikä sitä mihin filosofiseen kokonaisuuteen kyseiset näkemykset Nietzscheellä liittyvät.

Lukács lainaa Nietzscheä, joka pyrkii selittämään, ettei yli-ihminen ole biologinen ajatus.

"Kysymys siitä, mikä ihmisen vapauttaisi olentojen järjestysjaksosta, ei ole se probleemi, jonka tässä esitän (-ihminen on lopputulos-): vaan mitä ihmistyyppiä tulee kasvattaa, tulee tahtoa korkeampi-arvoisena, elämän-ansaitsevampana, tulevaisuudesta tietoisempaa tyyppinä. Tämä korkeampi-arvoisempi tyyppi on jo usein kyllä ollut olemassa: mutta onnen sattumana, poikkeuksena, ei milloinkaan tarkoitettuna." (Nietzsche 2001, 8; suom. Aarni Kouta; siteerannut Lukács 2017, 352.)⁸

Sitaatista Lukács johtaa päätelmiä, että yli-ihminen on maan herrojen ja vaalean pedon kaltainen. Yli-ihminen on ollut maailmassa jo pitkään eristyksissä ja tarkoituksellisesti ohjaa kasvatuksen johtavan luokan kiinnostuksenkohteeksi. Lukács väittää tällaisen ajattelun ennakoineen Hitlerin fasismia. Näin Nietzsche tarjosi moraliteetin sosiaalisesti sotaiselle porvaristolle ja imperialismiin keskiluokan älymystölle. (Lukács 2017, 353.) On totta, että Nietzschen voi tulkita ajatelleen poliittisesti uuden ihmisryhmän kasvattamista (Hoffrén 2001, 180–181). On vain oltava hyvin tarkkana, millaisia näkökulmia tähän tulkintaan liittyy. On hyvin suuri ero tulkita Nietzsche rodullisen yli-ihmisen kannattajaksi kuin ideaalin ihmisen kasvattajaksi. Ensimmäinen on epätasa-arvoinen eliitti ja toinen kaikkia koskeva ihmiselle tarkoitettu oikea tila maailmassa, johon pitäisi pyrkiä.

Lukács väittää Nietzschen moraalin olleen historiallisesti merkittävää, koska se on johtamisen moraalista, alistamista ja luokkien riistämistä, moraliteettia, jonka sisältö ja menetelmät on määritelty erityisesti militaristisesta suunnasta. Nietzsche ei ollut mitään tarkoitus luoda moraalista, joka olisi kaikille pätevää, vaan kyse oli johtavan luokan moraalista. Kaiken muun moraliteetin Nietzsche intohimoisesti hylkäsi (Lukács 2017, 354–355).

Lukács näkee Nietzschen moraalin ottaneen huomioon luokkataistelun, mutta hänestä Nietzsche ei koskaan valottanut tätä taistelua muuten kuin taisteluksi ylemmän ja alemman rodun välillä. Tämä muotoilu osoitti porvariston ideologian fasistista haltuunottoa. (Lukács 2017, 355.) Lukács johtaa Nietzschen filosofiasta poliittisen luokkataistelun. Yli-ihminen muodostuu Lukácsilla luokaksi, jopa rodulliseksi ryhmäksi.

---

⁸ "Not what is to supersede man in the biological series is the problem which I am now posing (man is an *end*), but what type of man we should be breeding, willing into existence, a superior being more worthy of life and more assured of nature. This superior type has already dwelt among us frequently enough, but as a stroke of good fortune, an exception, and never something willed." (Lukács 2017, 352.)

Kun Lukácsin mukaan Nietzsche oikeuttaa yli-ihmisellä rodullisen paremmuuden ja etiikallaan parempien pahuuden, on Lukácsilla perusta väittää Nietzscheä natsi-Saksan ajatusten pohjaksi. Lukácsin päätelmissä ei vain ole perustaa näille väitteille, sillä hän ei kykene osoittamaan yli-ihmisen olevan rodullinen tai konkreettinen käsite. Lainaus, jonka Lukács nostaa esiin, on *Antikristuksesta*. Nietzsche korostaa kristinuskon vääristävää vaikutusta ihmiseen ja katsoo, että yleisestä kristinuskon vaikutuksesta ja kristinuskon vastaisten ihmisten pelosta rakennettiin tylsämielinen laumaeläin. (Nietzsche 2001, 8-9.) Nietzschen voi osoittaa ajatelleen ihmisen olleen evoluution päätepiste, mutta kasvatuksen voivan vielä muokata ihmistä. Yhteiskunta siis voisi oikein muotoutuneena olla yli-ihmisten kasvattaja. Mikään ei puhu luokkataistelusta tai paremman mahdollisuudesta käyttää muita hyväksi. Koulutuksen arvostuksesta Nietzsche kyllä kirjoittaa ylistävään sävyyn samalla kritisoiden Saksan koululaitosta. (Nietzsche 2008, 54.) Lukácsilta tämä jää täysin huomaamatta.

Nietzschen ja Hitlerin rodullisten ajatusten välillä on eroja. Lukács katsoo Nietzschen kuitenkin antaneen sosiaalisille luokille biologisen pohjan ja hänen etiikkansa etsi tästä pohjaa ihmisten eriarvoisuudelle. Tästä syystä Nietzsche ja Arthur de Gobineau pohjimmiltaan ovat samaa mieltä moraalisisista ja sosiaalisista päätelmistä. Nietzschellä arjalainen ylemmyys ei merkinnyt mitään, ja näiltä osin ajatukset erosivat. (Lukács 2017, 355.) Kuitenkin Lukácsin mielestä on väärin väittää, ettei Nietzsche ollut Alfred Rosenbergin kanssa samalla linjalla, koska hän kuitenkin päätteli saman barbaarisen imperialistisen johtopäätöksen rotuteoriasta kuin Rosenberg Houston Stewart Chamberlainin ajatuksista. Lukács korostaa, että sosiaalitieteiden hämärtäminen ja sekoittaminen imperialistisella ajalla johtui suurelta osin rotuteorioista, ja myös näillä alueilla Nietzsche nostatti samaa epämääräistä irrationalismia kuin Gobineau ja Chamberlain. (Ibid., 336.) Huomioitavaa tässä on se, ettei Lukács jälleen millään tavalla avaa luvussa Gobineau, Chamberlainin tai Rosenbergin näkemyksiä. Näin yhteydet Nietzschen ja muiden välillä jää lukijan itse tarkastettavaksi ja Lukácsin väite vaille varmistusta.

Lukács lienee oikeassa väittäessään rotuteorioiden sekoittaneen sosiaalitieteitä, mutta Nietzschen ja Rosenbergin näkemysten yhteen liittäminen vaatisi hieman avaamista. Rosenberg oli natsi-Saksan ideologi ja Hitlerin lähipiiriä. Gobineau ja Chamberlain olivat silloisen rotuteorian kehittäjiä. Rosenberg oli vahvasti antisemitisti, uskoi rotuoppiin ja häntä pidettiin natsi-ideologian filosofina

(Golomb, Wistrich 2002, 2). Hänen etiikkansa ei kuitenkaan vastaa Nietzschen etiikkaa, jos Rosenbergin kohdalla etiikasta voi edes puhua. Rosenberg tahtoi arjalaisen rodun puhtautta ja juutalaisten poistamista Saksasta. Nietzschen etiikka käsittelee metaeettisesti moraalin alkuperää. Nietzschen filosofia pohtii asioita yksilöllisyyden näkökulmasta, kun taas natsi-Saksan periaatteet liittyvän enemmän nationalistiseen kokonaisuuteen. Nietzsche kysyy, mistä moraaliset arvostelmamme ovat peräisin. Tällainen filosofinen näkökanta ei mitenkään liity natsismiin.

Lukács ajattelee, että Nietzschen näkemys yli-ihmisestä ja tahdosta valtaan voidaan nähdä rasismia vastaavana näkemyksenä sekä ideologiana, joka antaa oikeutuksen arvottaa ihmiset eriarvoisiksi ja oikeuttaa vahvemman vallan niin, että alempien ihmisten moraaliton käsittely olisi oikeutettua. Tällainen on suuresti yksinkertaistettu näkemys Nietzschen etiikasta. Nietzschen etiikan pohjalla on hyvän ja pahan käsitteiden uudelleenarviointi ja ajatus ihmisestä kaiken mittana. Kyseessä ovat siis metaeettiset kysymykset. Nietzschen muotoilut moraalin hyvää – pahaa - sekä hyvää – huonoa - erotteluun on hänen historiallisen moraalikehitystutkimuksensa tuloksia. Lopulta Nietzsche toivoi tällaisten tilannekohtaisten määritelmien ylittämistä (Kaufmann 2013, 297). Tämä tukee ajatusta Nietzschen etiikan yksilön kautta tarkastellusta näkökulmasta. Se, mikä on ihmiselle huonoa, on tuomittavaa tai ainakin jotain, mitä olisi pyrittävä välttämään. Se voi olla myös pahaa, mutta sen ei tarvitse olla. Tämä yksilöllisyyteen kohdistettu etiikka tietenkin nostaa esiin kysymyksen kaiken relativistisuudesta. Voiko kaikki lopulta olla oikeutettua, jos jokainen määrittelee, mikä itselle on huonoa? Lukács on jäljillä Nietzschen etiikan kritiikissään siinä, että Lukács tuo esiin "kaikki käy" - ajatuksen. Lukács kuitenkin käsittelee asiaa luokkataistelun ja rotuopin näkökulmasta, mikä osittain johtunee Nietzschen yli-ihmiskäsitteestä, joka on helppo yhdistää natsien näkemyksiin. Tämä on kuitenkin liian rohkea päätelmä, sillä Nietzschen yli-ihminen, kuten hänen moraalinsakin, vaatisi lähempää tarkastelua, jotta voitaisiin varmaksi sanoa, millaisen eettisen rakennelman kokonaisuus lopulta pitää sisällään. Nietzschen yli-ihminen ei ole rodullinen tai biologinen näkemys, vaan kyse on ihmisestä, joka on kyennyt ylittämään yleiset asetetut normit ja näin luonut uuden paremman järjestelmän. Nietzschen yli-ihminen on luonut omat lakinsa. Hän on voimakkaampi kuin muiden alistaja; hän on oman itsensä herra. (Kaufmann 2013, 250, 252, 312.) Kaufmann tulkitsee Nietzschen hyvän ihmisen olevan tunteellinen, joka hallitsee omat tunteensa. Nietzsche ei korostanut egoismia eikä ikävyyksiä, voimakas ihminen on myös rationaalinen. (Kaufmann 2013, 246, 258, 244.) On kyse yli-ihmisestä, joka ei siis ole minkäänlainen poliittinen tai rodullinen kokonaisuus, vaan käsitteellinen,

metaeettinen näkemys moraalista ja yksilölle parhaimman mahdollisen elämän löytymisestä. Yli-ihminen, joka on hyvän ja pahan tuolla puolen, tarkoittaa, että hänellä on omat itselleen sopivimmat sääntönsä ilman tarvetta tehdä 'paha' muille. Tietenkin voidaan kysyä, miten tällainen relativistinen näkemys estää muille aiheutetun pahan, jos jokainen ihminen toimii vain omien näkemystensä mukaisesti. Tämä on eettisfilosofinen ongelma, mutta yksi mahdollinen vastaus sisältyy Nietzschen tapaan ajatella ihmisiä samanlaisina olioina, koska jokainen on naturalistisesti kehittynyt samanlaisiksi perustaltaan. Kaikki me olemme ihmisiä, joten meissä on samat lähtökohdat ja siksi tietyt samanlaisuudet ovat aina olemassa. Filosofisesti tämä ei vielä tyydytä vastauksena, sillä se tuottaa uusia kysymyksiä, mutta yksi mahdollinen vastaus kysymykseen tämä voisi olla. Tämän syvällisempää tutkimusta tähän tutkielmaan ei voi sisällyttää. Huomioitavaa on kuitenkin, ettei Nietzschen relativismi ole Nietzscheillä moraalittomuutta siinä mielessä, että toimittaisiin toisia kohtaan alentavasti. Se on moraalittomuutta, koska todellista pohjaa moraalille ei ole. Tästä syystä Nietzsche kutsuikin itseään immoralistiksi, ei moraalittomaksi tai antimoralistiksi.

Lukácsin ajatus Nietzschen etiikan vaikutuksesta korostaa toista maailmansotaa edeltävän ajan poliittista tilaa. Hänestä silloinen porvaristo sai Nietzschen egoismi-ajatuksista oikeutuksen alistaa muita luokkia, ja näin he kykenivät toimimaan sotaisasti sosialisteja vastaan. Tämä ideologia antoi heille puhtaan omantunnon ja yhä suuremman egoismin. Lopulta tällainen ajattelu mahdollisti Hitlerin valtaannousun, kun rappio ylitti itsensä ja päästi vapaaksi pahimmat vaistonsa, jotka olivat ennen tukahdutettuja (Lukács 2017, 358).

Lukácsilla on pohjalla ajatus Nietzschestä porvarillisen luokan filosofina. Aivan kuin Nietzsche olisi tarkoituksella luonut etiikan juuri kyseiselle ryhmälle. Nietzsche oli kuitenkin ennen kaikkea vapaan ajattelun ja yksilöllisyyden asialla. Hän toivoi kaikkien pyrkivän eroon vanhoista normeista ja luovan uutta vapaana maailman kahleista. Nietzschen kirjoissa on vahva taiteellisuuden arvostus, ja usein näyttääkin siltä, että näkemykset ovat taiteita ja luovaa taiteilijaa korostavia. Tästä näkökulmasta on kaukaa haettava, että Nietzschen filosofia olisi yhdelle poliittiselle ihmisryhmälle kirjoitettua filosofiaa ja että tuo ihmisryhmä saisi oikeutuksen oman valtansa korostamiseen ja vihollistensa tuhoamiseen. Nietzsche itsekin korostaa *Antikristuksen* esipuheessa kirjoittavansa tuleville sukupolville (Nietzsche 2001, 5). Näin Lukácsin väite Nietzschestä porvariston kannattaja saa jälleen vakavan vastargumentin, jolle Lukácsin olisi voitava antaa oma vastauksensa, joka häneltä kuitenkin jää antamatta.

Lukács jättää Nietzschen etiikan tarkastelussa ulkopuolelle lähes kaikki Nietzschen filosofian piirteet ja korostaa vain yksittäisiä sitaatteja, jotka erillisinä kuulostavat moraalittomuutta ja rodullista ylivaltaa korostavilta. Näin Lukács tietenkin saa oman näkemyksensä kuulostamaan pätevältä päättelyltä, mutta kriittistä tarkastelua se ei kestä.

4.4 *Biologia, darvinismi ja sosiaalidarvinismi*

Lukács väittää Nietzschen tietojen darvinismista olleen hyvin pinnallisia. (Lukács 2017, 367). Biologia mahdollisti Nietzschen metodologiassa Lukácsin mukaan näennäistieteellisyyden linjat. Metodi oli kylläkin jo syntynyt ennen Nietzscheä, joten Nietzscheä ei voi syyttää 'biologisen lain' kehittämisestä. (Ibid., 368.) Lukács pitää kysymystä siitä, oliko Nietzsche darvinisti, turhana kahdesta syystä. Hänestä Nietzsche ei ollut muuta kuin sosiaalidarvinisti, mikä tässä Lukácsilla määrittynyt näkökulmaksi siitä, miten yhteiskunnalliset rakenteet kehittyvät. Tätä sosiaalidarvinistien käsitystä Lukács kritisoi ja väittää tällaisen 'universaalisen lain' ja 'eloonjäämistaiselun' selittävän aina kaiken eikä näin ollen mitään. (Ibid., 369.) Toiseksi Nietzschen suhde darvinismiin osoittaa, etteivät tieteelliset löydöt tai tieto ohjanneet hänen ajatteluaan tiettyyn suuntaan. Päinvastoin se osoittaa, että taistelu sosialismia vastaan määrittä jokaisen hänen pseudo-tieteellisen asenteensa. (Ibid.)

Lukács esittää darvinismin olleen Nietzschen ajattelussa aluksi vähäistä. Myöhemmin Nietzsche hyökkäsi darvinismia vastaan ja hänestä kehittyi antidarvinisti. Tämä kehitys Lukácsin mukaan johtui kapitalistien näkemyksestä 'selviytymistäistelusta', joka hallitsemattomana johtaisi sosiaalisessa kehityksessä lopulta vahvojen eli kapitalistien voittoon. Tätä ajatusta Nietzsche kritisoi ja Lukácsin mukaan väittää, että 'normaalissa' tilassa sosiaalisessa taistelussa lopulta voiton veisivät välttämättä 'heikot' eli sosialistit. Tällainen kehitys pitäisi Lukácsin mukaan Nietzschen mielestä estää. (Lukács 2017, 370.) Jälleen Lukács yhdistää kaiken Nietzschen ajattelun sosialismin vastaisuuteen ja politiikkaan. Lukácsin mukaan koko Nietzschen darvinismin vastaisuus ja sosiaalidarvinismi eivät ole muuta kuin apukeino myyttisyydelle ja imperialistisen barbaarisuuden ylistämiselle.

Epäselväksi tässä kokonaisuudessa jää, mitä Nietzsche juuri tässä kontekstissa, jota Lukács tulkitsee, tarkoittaa vahvoilla ja heikoilla. Lukács ei halua selvittää asiaa, vaan jatkaa omaa poliittista filosofointiaan ja korostaa Nietzschen sodanjulistusta sosialismia vastaan, mille ei ole kehittynyt

uskottavaa pohjaa. Miten Nietzsche suhtautui kapitalismiin, on kysymys, johon ei tässä Lukács anna tyhjentävää vastausta. Lukácsin kritiikistä voi päätellä, että koska Nietzsche kritisoi hallitsemattoman kehitystaistelun lopputuloksena tulevaa sosialismin voittoa, Nietzsche kannattaisi kapitalismia. Tämän päättelyn kokonaisuus on niin täynnä Lukácsin Nietzscheen kohdistuvaa sosialismikritiikkiä, ettei syventävien kysymysten esittäminen tunnu enää mahdolliselta. Kaikki selittyy aina vain Nietzschen sosialismin vastaisuudella. ”Miksi Nietzsche oli kapitalismin puolella? Koska Nietzsche oli sosialismia vastaan.” Tällainen kokonaisuus vaatisi muutakin kuin kehäpäätelmiä ollakseen vakuuttava.

Lukács jatkaa Nietzschen Darwinin ajatusten kritiikkiä viitaten Nietzschen kolmeen näkemykseen.

”Ensimmäinen teesi: ihminen ei ole kehittyvä laji. Korkeammat tyypit voivat olla saavutettavissa, mutta ne eivät ole säilyviä. Tämän tason lajia ei kasvateta.” (Lukács 2017, 372. suom. J. Helminen.)⁹

Nietzsche kieltää ihmisen lajina kehittymisen, koska mahdollisia parempia ei kasvateta. Lukács ajattelee Nietzschen katsovan luokkataistelun olevan sama kuin selviytymistaistelu. Lukács väittää Nietzschen ajatelleen, ettei tällainen taistelu voi olla evoluution laki luonnossa tai yhteiskunnassa, sillä se ei automaattisesti tuo korkeampaa ihmistyyppiä. (Lukács 2017, 372.) Lukács väittää, että Nietzschen mielestä yhteiskunnan spontaanit dynamiikat voivat tuhota ihmisten saavutukset. Olisi kyettävä luomaan keinoja, joilla näitä luonnon merkittävimpiä saavutuksia voitaisiin suojella tai systemaattisesti tuottaa. (Ibid.) Tässä Lukács löytää yhteyden fasistien rotuoppiin. Hän väittää tämän olevan suora metodologinen malli ja käytännön menetelmä fasisteille (Ibid., 372–373).

Lukács ajattelee Nietzschen yhdistävän evoluution lakeja yli-ihmisen kehittymiseen ja rakentaa sillan Nietzschen yli-ihmisen ja natsi-Saksan arjalaisuuden välille. Koska yli-ihminen ei kehity normaalissa tilassa, on tuota tilaa voitava muokata ja vahvimmat ovat niitä, jotka tämän tekevät. Näin kyse on poliittisesta ajattelusta ja hallitsijoiden oikeutuksesta alistaa alaisia barbaarisesti. Tällainen ajattelu antoi Lukácsin mielestä oikeutuksen natsi-Saksan rotuopin kautta tapahtuneille hirmuteoille. Tämä ajatus asioiden liittymisestä toisiinsa voi tuntua yhtenevältä, mutta päätelmä vaatii vakavaa filosofista

---

⁹ ”First *thesis*: man is not progressing as a species. Higher types may well be reached, but they are not enduring. The level of the species is not being raised.” (Lukács 2017, 372.)

kuin myös historiallista hyppäystä, eikä näin ollen ole mitenkään perusteltavissa, että toisen voisi johtaa toisesta (Rehmann 2007, 2).

Nietzschen ajattelun voi tulkita näkemykseksi siitä, miten yhteiskunnan 'paremmat' alistetaan ja tukahdutetaan, eikä tätä 'parempaa' lajia voi näin ollen kehittyä. Näin ajateltuna näkemys voi kyllä olla poliittinen, mutta sanoma on erilainen. Tämä on vapauden sanoma: jokaisen on saatava olla, mitä on, kenenkään määräämättä, miten kuuluu elää. Kyse ei ole arjalaiseen rotuun tai yleisesti rotuoppiin kuuluvista näkemyksistä, vaan Nietzschen yksilöllisyyden korostamisesta ja yleisien normien uudelleenarvioinnista. Nietzsche kritisoi maailman tukahduttavaa henkeä, joka, murtaa ihmisen osaksi massaa, josta mitään uutta ja uudistavaa ei voi koskaan nousta. Ihminen tarvitsee vapauden toimia ja ymmärtää itsensä (Kaufmann 2013, 186). Nietzsche kritisoi kaikkea, mikä voi tämän vapauden tukahduttaa. Lukácsin esimerkki tuntuu näin kaukaiselta natsi-Saksan toimintaan verrattaessa, ja siltojen rakentaminen kuulostaa hyvin epäloogiselta. Mikä muu poliittinen malli kuin natsismi olisi yhtä tehokkaasti kyennyt murskaamaan ihmisten vapauden olla vapaasti kehittyviä yksilöitä? Kaiken voi tietenkin ajatella poliittisena, jos kyseessä on yhteiskunnallinen kritiikki, mutta silloinkin on ymmärrettävä, millaisesta poliittisuudesta on kyse.

Toisena ajatuksena on Nietzschen minkäänlaisen kehityksen kiistäminen luonnossa tai historiassa. Lukács nostaa esiin seuraavan Nietzschen sitaatin:

"Ihminen ei kuvasta kehittyneempää lajia verrattuna muihin eläimiin. Kokonainen eläin- ja kasvimaailma ei kehity alemmasta ylempään... vaan kaikista kerralla, yksi toisen ylitse, läpi ja kohti toista." (Lukács 2017, 373. suom. J. Helminen.)¹⁰

Nietzsche kieltää ihmisen olevan mitenkään kehittyneempi verrattuna muihin eläimiin. Mikään ei kehity alemmasta korkeampaan suoraan, vaan kaikki on yhtäaikaista, yhteistä kehitystä riippuen toinen toisista. Tämän Nietzschen näkemyksen Lukács näkee hyökkäyksenä historian kehitystä kohtaan. Hänestä historian kehitys ja eläinten kehitys ovat toisiaan vastaavia. Tämän Nietzschestä tekemänsä tulkinnan loppupäätelmä on Lukácsin mielestä evoluution muuttaminen myyttiksi. Tämä taas oli Lukácsin tulkitseman irrationaalisen Nietzschen perimmäinen saavutus. (Lukács 2017, 373–374.) Ei

ole selvyyttä, miten paljon Nietzsche tunsikin Darwinin teoriaa ja tämän piirteitä, mutta selvää on, että hän kritisoikin evoluutioteoriaa, sillä se ei ottanut huomioon ihmistä ihmisenä eikä ihmisen mahdollisuutta toimia omien oikkujensa mukaisesti. Nietzschen kritiikki kuitenkin näyttäisi olevan kritiikkiä ihmisen evoluutiota ja kehitystä kohtaan ennemmin kuin Darwinin teorian elämän kehittymistä kohtaan. Kaufmann tulkitsee Nietzschen ajatelleen ihmisten olevan käytännössä eläimiä, ei paljonkaan simpanssista eroavia. Ihmisillä on kuitenkin mahdollisuus ylittää tämä eläimellisyys ja tulla ihmisiksi. Tämän olisivat tehneet esimerkiksi filosofit ja taiteilijat. Nietzsche ajatteli, ettei historia kykene osoittamaan kehitystä, vain loputtomia nollien lisäälyä. Tällainen tyhjyys ei osoita minkäänlaista arvoa tai merkitystä elämälle. Tällainen ei opeta meille kuin epätoivoa ja turmelusta. (Kaufmann 2013,152.) Tässä tulee esille Nietzschen halu luoda ihmisen elämään kuitenkin merkityksiä ja sisältöä.

Lukács korostaa sosialismin nousua ja historiallista kehitystä, mikä kuulostaa hyvin paljon Marxin materiaaliselta historiakäsitykseltä. Tämä ei tietenkään ole yllätys tietäen Lukácsin taustan ja hänen filosofiansa lähtökohdat. Lukács arvostettuna marxilaisena näkee historian merkittävyyden ja hyökkää Nietzscheä vastaan, mikä jälleen osoittaa Lukácsilla olevan aivan oma näkökulmansa Nietzschen tulkintaan. Näkökulma ei sinänsä ole tuomittava, mutta Lukács ei anna arvoa objektiiviselle tulkinnalle, vaan etsii Nietzscheä vain yksittäisiä osioita, joihin hän voi perustaa ajattelunsa. Olisiko evolutiivinen kehitys tullut yhdistettyä historialliseen kehitykseen, jos Lukács ei katsoisi asiaa marxilaisten linssien lävitse? Tähän on vaikea vastata, mutta Lukács ei paljoa pyri laajentamaan näkemyksiään tai pohtimaan mahdollisuutta eriäviin tulkintoihin Nietzschen ajatuksista.

Kolmantena Lukács nostaa esiin Nietzschen sitaatin:

"Ihmisen kesytys (hänen "kulttuurinsa") ei omaa syvyyttä... Missä se kulkeutuu syvälle, se heti tarkoittaa rappeutumista (tyyppi: Kristus). "Villi" ihminen (tai moraalisin termein: paha ihminen) tarkoittaa paluuta luontoon - ja, joissakin tapauksissa, hänen parantumistaan tai toipumistaan "kulttuurista"..." (Lukács 2017, 374. suom. J. Helminen.)¹¹

---

¹⁰ "Man as a species represents no advance in comparison to any other animal. The entire animal and plant world does not develop from the lower to the higher ... but everything at once, one thing over and through and against another." (Lukács 2017, 373.)

¹¹ "Man's domestication (his "culture") has no depth to it ... Where it does go deep, it immediately means degeneracy (the type: Christ). The "savage" man (or, in moral terms: the evil man) means a return to nature - and, in a certain sense, his recuperation or convalescence from "culture" ..." (Lukács 2017, 374.)

Nietzsche vastustaa sosiaalidarvinismin tulkitsijoita, koska hän näki sosiaalidarvinismin 'ihmisen kesyttämisenä', mikä tukahdutti barbaariset vaistot (Lukács 2017, 374). Lukács katsoo Nietzschen heijastaneen omia ajatuksiaan darvinismiin, mistä Nietzsche ei saanut uusia näkemyksiä. Tämä Lukácsin mielestä osoittaa, miten Nietzschen filosofia oli systemaattinen kokonaisuus, mutta vain sosiaalisesta sisustasta käsin voimme nähdä tämän ajattelun seuraukset (Ibid.). Koko väite Nietzschen filosofisesta systeemistä on ongelmallinen, sillä se jättää huomioimatta Nietzschen kriittisen näkemyksen systeemeistä älyllisyyden halventajina (Müller-Lauter 2002, 85). Lukács on varmasti oikeassa siinä, miten Nietzsche halveksuu sosiaalidarvinismia sen ihmisen vaistoja tukahduttavana ideana. Tämä on helppo väite todentaa, sillä Nietzsche halveksuu kaikkea, mikä johtaa viettien alistamiseen. Lukács kuitenkin puhuu asiasta täysin erilaisissa konteksteissa. Hän ei pyrikään ottamaan selvää, mitä Nietzsche barbaarisilla vaistoilla tässä tarkoittaa. Lukács ottaa kaiken annettuna eikä päästä irti Nietzschen poliittisesta päämäärästä, johon barbaariset vaistot kuuluvat osana. Barbaariset vaistot voidaan tulkita yksilöllisen ihmisen tahtona olla vapaa tekemään omia valintojaan ja päätelmiään. Nietzsche katsoi yhteiskunnan kesyttävän pois tällaiset piirteet ihmisestä. Lukács ei yritäkään laajentaa ajatuksiaan sanojen päällimmäisen merkityksen ylitse ja ajautuu samaan tunteellisesti virittyneeseen tulkintaan kuin Bertrand Russell aikanaan *Länsimaisen filosofian historia* -teoksessaan, jossa Nietzschen ajatuksille ei anneta mitään mahdollisuutta, vaan sisältö käsitellään pinnallisella halveksunnalla.

5 Lukácsin Nietzsche-tulkinnasta II

5.1 Tahdosta valtaan

Lukács tulkitsee Nietzschen ikuisen paluun olevan osa metafyyisistä kokonaisuutta, johon kuuluu myös Nietzschen tahto valtaan, jonka Lukács käsittelee hyvin lyhyesti. Nämä kaksi oppia, ikuinen paluu ja tahto valtaan kietoutuvat Lukácsin tulkinnassa vahvasti yhteen.

Lukács väittää Nietzschen mystifioineen luonnontieteitä ja ajattelee tuon mystifioimisen olevan kehittynyt irrationaalinen mullistus tieteellisestä ajattelusta (Lukács 2017, 375). Lukácsin mukaan Nietzsche liitti oman sosiaalisen filosofiansa pääopit luonnollisiin ilmiöihin ja tästä yhtälöstä hän muodosti pohjan omalle rakennelmalleen, jonka esitti yleisenä maailman luonnonlakina (Ibid.). Lukács väittää Nietzschen ajatelleen, että hyödyntäminen sisältää perustan ja universaalien säännön kaikelle elämälle ja näin ollen myös sosiaaliselle elämälle. (Ibid.) Lukács lainaa Nietzschen *Hyvän ja pahan tuolla puolen* -teosta:

”Tässä on ajateltava perusteellisesti pohjaan saakka ja torjuttava kaikki tunteileva heikkous: elämä itse on *olennaisesti* heikomman omaksumista, loukkaamista, valtaamista, sortoa, kovuutta, omiin muotoihin pakottamista, itseensä liittämistä ja vähintään, lievimmältään riistoa, - mutta miksi pitäisikään aina käyttää sellaisia sanoja, joissa on vanhastaan halventavan tarkoituksen leima? [...] ”Riistäminen” ei kuulu pilaantuneeseen tai epätäydelliseen ja alkeelliseen yhteiskuntaan: se kuuluu kaiken elävän *olemukseen*, elimellisenä perustoimintona, se johtuu varsinaisesta vallantahdosta, joka on juuri elämän tahto.” (Nietzsche 2007, 169; suom. J. A. Hollo; siteerannut Lukács 2017, 375.)¹²

Lukács väittää, että tästä on helppo päätyä maailmankuvaan, jossa kaikki elävä ja eloton on vain tahto valtaan -ilmentymää (Lukács 2017, 375). Lukács tulkitsee tässä Nietzschen antavan kiistattoman pohjan universaalille kaikenlaisen elämän periaatteelle. Tahto valtaan on kaikkia eläviä olentoja

---

¹² "one must think things through thoroughly and beware of all weak sensitivity: life itself is *in essence* appropriation, doing injury, overpowering the alien and the weaker, oppression, hardness the imposing of one's own forms upon others, physical adoption and at the least, at the mildest, exploitation ... "Exploitation" does not belong to a corrupt or undeveloped and primitive society: it lies in the *essence*

ohjaava perusvoima. Lukács pyrkii osoittamaan Nietzschen ajatelleen tahdon valtaan olevan myös jopa fysiikkaa ohjaava voima (Ibid., 376). Kaikki lopulta on vain tahto valtaan -voiman ilmentymistä. Luonnonlait ovat voimasuhteiden kaavoja, joita tahto valtaan ohjaa (Ibid.).

Lukács ajattelee Nietzschen tahdon valtaan olevan metafyyminen luonnonlaki ja näin luo Nietzschestä metafyyssikon. Nietzschestä tehdään ajattelija, joka pyrkii luomaan selityksen maailman toiminnalle. Näin tahto valtaan olisi todella olemassa ja ohjaisi, ei vain ihmisiä, vaan myös maailmaa Nietzschen ajattelun mukaisesti. Lukács päättelee Nietzschen ajattelun pitävän sisällään epämoraaliset voimat, joten maailmaa ohjaisi pahuus, hyväksikäyttö ja alistaminen. Lukács ei kuitenkaan kykene todistamaan viittauksillaan, mitä Nietzsche tarkoittaa puhuessaan esimerkiksi hyväksikäytöstä. Väitteet Nietzschen moraalittomuudesta jäävät vajaiksi ilman asiaankuuluvaa analyysiä. Lukács lyhentää Nietzschen kappaletta jättämällä pois osion, jossa Nietzsche itse kysyy, miksi pitäisi käyttää näitä halventavia sanoja puhuessaan elämän olevan esimerkiksi riistoa. Nietzsche puhuu elämästä, jota tahto valtaan ihmisissä ohjaa. Nietzsche aloittaa kappaleensa sanoen, että väkivallasta, riistosta ja tasa-arvottomuudesta voitaisiin päästä eroon, jos siihen olisi oikeanlaiset edellytykset, mutta yhteiskunnan perustana se ei toimisi, sillä siinä kokonaisuus osoittautuisi heti elämää rappeuttavaksi. (Nietzsche 2007, 168–169.) Kyseessä on siis ihmisen vapauttaminen viettejä kahlitsevista arvoista ja ajatuksesta, miten väärässä kokonaisuudessa moraaliset hyveet voivat muuttua ihmistä tylsistyttäviksi voimiksi.

Lukács ajattelee Nietzschen tarkoittavan olentojen olemuksesta löytyvän luonnonmukaisen toiminnan olevan luonnonlaki. Ja tämä luonnonlaki olisi tahto valtaan. Nietzscheä irrotettu lainaus ei kuitenkaan tue Lukácsin väitettä. Näin yksinään tulkittuna Nietzsche ei puhu mitään luonnonlaeista. Nietzsche puhuu yleisellä tasolla elävien olentojen toiminnasta, missä syvimmillä on motiivi eloonjäämisestä, tahdosta elää. Kyseisestä asiasta ei voi tehdä johtopäätöstä siitä, mitä mieltä Nietzsche on fysikaalisista tai metafyyssisistä laeista. Nietzsche kyllä esittää tahdon valtaan olevan kaikissa elävissä olennoissa, ja hän yhdistää sen elämäntahtoon, mutta tästä ihmisten toiminnasta on vielä matkaa luonnonlakeihin. Nietzschen kappale ei käsittele metafysiikkaa, vaan ihmisen toimintaa ohjaavia voimia. Lukácsin tulkinta jättää huomiotta Nietzschen psykologisen ytimen ja nostaa tahdon valtaan metafyyssiseksi näkökulmaksi väärin perustein.

---

of living things as a basic organic function, it is a consequence of the actual will-to-power, which is precisely the life-will." (Lukács 2017, 375.)

Lukács ei kuitenkaan ole yksin väittäessään Nietzschen ajattelua tietynlaiseksi maailman metafyyssisten voimien filosofiaksi. Esimerkiksi Martin Heidegger tulkitsee Nietzschen metafyyssikoksi, kuten aiemmin mainitsin.

5.2 *Ikuisesta paluusta*

Lukács jatkaa metafyyssisestä tahto valtaan -tulkinnastaan ikuisen paluun oppiin, jonka väittää olevan tässä kaiken keskellä. Hän näkee ikuisen paluun olevan epätieteellisuuden sekamelska, villiä fantasiaa, oppi, joka on tuottanut monille Nietzsche-tulkitsijoille häpeää. (Lukács 2017, 376.) Lukácsista fasistit ottivat ikuisen paluun opin Nietzscheiltä ja väittivät sen tukevan ajatusta, ettei historia kyennyt luomaan mitään, mikä oli periaatteeltaan uutta, kuten sosialismia luokkayhteiskunnan jälkeen. Tästä saatiin dogmi rodulliselle muuttumattomuudelle, mikä tuki ajatusta, että "kolmannessa valtakunnassa" oli ainoat perimmäiset rodulliset muuttumattomat energiat. (Ibid.) Lukács voi olla oikeassa väittäessään natsien tulkinneen Nietzscheä näin, sillä Alfred Bäumler, jonka Lukács mainitsee, oli Nietzsche-tutkija ja natsi. (Kaufmann 2013, 40, ks. myös Stackelberg 202, 307). Lukács ei kuitenkaan tarjoa väitteensä tueksi todisteita eikä riittävästi ota kantaa siihen, oliko natsien tulkinta oikeassa. Lukács vain perustelee ensin Nietzschen käyttäneen tiedettä omiin tarkoituksiinsa ja näin luoneen ajatteluunsa ikuisen paluun opin, joka sitten suoraan oli natsseille sopiva. Kuitenkin kyse on natsien tulkinnasta, ei siitä, että Nietzsche olisi kirjoittanut jotain suoraan natsille, tai että Nietzschen ajattelu olisi sellaista kuin natsit tulkitsivat. Natsien Nietzschen filosofian väärinkäytöksistä kyllä on paljon esimerkkejä varsinkin Alfred Rosenbergin ja Alfred Bäumlerin kirjoituksissa (Fischer 2002, 293, ks. myös Stackelberg 2002, 307 ja Wistrich 2002, 147).

Lukács tulkitsee ikuisen paluun olevan yleisesti tulemisen vasta-idea. Tällainen tarvittiin, koska tuleminen ei voi luoda mitään uutta ilman, että pettäisi Nietzschen systeemin (Lukács 2017, 377). Lukács tulkitsee ikuisen paluun näkemykseksi muutoksesta. Kaiken aina palatessa mikään ei voi koskaan muuttua. Lukács liittää myös tulemisen filosofiaan etiikan ja korostaa tämän olevan oikea tulkinta, sillä se sisältää näiden etiikkojen pohjalta välittömän päättelyn, joihin kuuluu ennen kaikkea vallankumouksellinen liike kaikkien arvojen uudelleenarvioinnista (Ibid., 377–378). Lukács väittää Nietzschen käyttäneen tulemisen käsitettä hyväkseen vanhojen arvojen tuhoamisessa ja esittää, miten pinnallinen Nietzsche oli käsitellessään paluun olleen historiallisissa tapahtumissa vain ikuisuuden

periaate. Lukács tulkitsee Nietzschen ikuisen paluun myytiksi vallantahdon korkeimmasta täyttymyksestä, joka yhdistää jyrkkää vastakkaisuutta ja sumeaa eklektisyyttä. (Lukács 2017, 379.) Tahto valtaan ja ikuinen paluu, Lukács väittää, olivat kaksi äärimmäisyyttä, joiden tarkoitus oli olla sosialismia vastaan ja puolustaa imperialistista barbarismia. Näillä ajatuksilla oli tarkoitus poistaa kaikki moraaliset rajoitukset tämän armottoman sosiaalisen konfliktin tuhoamisessa, ja näin Nietzsche loi vapauden tehdä mitä tahansa (Ibid.).

Lukács liittää vapauden varsinkin johtajien vapauteen. Hän korostaa Nietzschen fatalistisen välttämättömyyden johtaneen juuri tällaiseen vapaan moraalittomuuden päätelmään (Lukács 2017, 379). Lukács viittaa Nietzschen *Epäjumalten hämärässä* olevaan kohtaan:

"*Mikä yksin voi olla meidän oppimme?* - Ettei kukaan anna ihmiselle hänen ominaisuuksiaan, ei jumala eikä yhteiskunta, eivät hänen vanhempansa eivätkä esi-isänsä eikä hän itse [...] Kukaan ei ole vastuussa siitä, että on olemassa, että on tietynlainen, että elää näissä oloissa ja tässä ympäristössä. Hänen olemukseensa sisältyvää kohtaloa ei voi irrottaa kaiken sen kohtalokkuudesta, mikä on ollut ja on oleva. [...] Me olemme välttämättömiä, me olemme kappale kohtaloa, me kuulumme kokonaisuuteen, me olemme kokonaisuudessa, - ei ole mitään mikä voisi olemustamme tuomita, mitata, verrata, arvostella, koska se olisi sama kuin tuomittaisiin, mitattaisiin, verrattaisiin ja arvosteltaisiin kokonaisuutta... *Mutta kokonaisuuden ulkopuolella ei ole mitään!* [...] Vasta sitten ennallistetaan kehkeytymisen viattomuus..." (Nietzsche 2008, 43–44; suom. Markku Saarinen; siteerannut Lukács 2017, 379.)¹³

Lukács tarjoaa viittauksen esimerkiksi siitä, miten Nietzsche luo 'maan hallitsijoille' rajoittamattoman vapauden periaatteen, että kaikki on sallittua. Myös ikuinen paluu tarjoaa moraaliseksi toimintamalliksi tällaisen rajoittamattoman vapauden periaatteen. (Lukács 2017, 379.) Nietzscheltä esiin nostettu sitaatti kuuluu *Epäjumalten hämärä* -teoksen Neljä erehdystä -lukuun. Kokonaisuus käsittelee uskonnon kritiikkiä nostaan esiin uskonnollisten tahojen itselleen rakennetut etuoikeudet ja niiden tarkoituksen

---

¹³ "What can *our* only doctrine be? That nobody *gives* man his attributes, neither God nor society nor his parents and forefathers, nor *he himself*. Nobody is responsible for his being here at all, his disposition to this and that, his existing in these surroundings under these conditions. The fatality of his essential being is not to be puzzled out of the fatality of all that was and will be ... We are necessary, a portion of destiny, we belong to the whole, we *are* in the whole - and there is nothing which could judge, measure, compare and condemn

edistää uskonnollista valtaa. Kyseessä on uskonnonvastaisuus ja kaikkien arvojen uudelleenarviointi, ei moraalisen oikeutuksen luominen tietyille ihmisille, kuten Lukács tulkitsee. Tätä näkökulmaa tukee se, miten Nietzsche puhuu kappaleessa jumalan kieltämisestä, joka tarkoittaa arvojen uudelleenarvioimista.

"Tähän asti käsite "jumala" on ollut raskain *moite* olemassaoloa kohtaan ... Me kiellämme jumalan, jumalassa me kiellämme vastuullisuuden: vain siten me vapautamme maailman." (Nietzsche 2008, 44.)

Yllä oleviin sanoihin päättyy Nietzschen kappale ja tuon osan Lukács jättää viittauksensa ulkopuolelle. Lukács kuitenkin ajattelee juuri kaikkien arvojen uudelleenarvioinnin olevan osa Nietzschen filosofista rakennelmaa, jossa moraalinen oikeutus kaikelle rakennetaan. Näin Lukács on tulkinut Nietzscheä oikein ymmärtäessään, mikä on viittauksen ydin, mutta tuon ytimen Lukács tulkitsee osaksi moraalittomuuden oikeuttamista tietyn ihmisryhmän hyödyksi. Tällainen tulkinta ei ole Nietzschen filosofian kokonaisuudesta käsin tarkasteltuna uskottava.

Lukács jatkaa tulkintaansa väittäen ikuista paluuta moraalisen vapauden malliksi ja jatkaa viittauksella *Näin puhui Zarathustrasta*, jossa rumin ihminen sanoo kuolemalle:

"'Oliko elämä – *tässä?*' haluan todeta kuolemalle. 'Hyvä on sitten! Otetaan uusiksi!'"
(Nietzsche 2008, 325; suom. Jari Tammi; siteerannut Lukács 2017, 379–380.)¹⁴

Lukács tulkitsee ikuisen paluun olevan osa Nietzschen vallankumouksellista päämäärää, jossa porvaristo nousee hallitsevaan asemaan. Lukács väittää Nietzschen luoneen myytin arvojen muuttumisesta. Ikuisella paluulla on vain merkityksensä tuon myytin ilmi tuomisessa. Kaikki on vain barbaarisen ja tyrannimaisen sosiaalisen järjestyksen rakentamista. (Lukács 2017, 380.)

Kuitenkaan kyseisessä viitteessä ei korosteta moraalialia eikä vallankumouksellisia päämääriä, vaan ikuisen paluun vastaanottamista ihmisten näkökulmasta. Lukács tarkoittaa viittauksen esimerkiksi

---

our being, for that would mean judging, measuring comparing and condemning the whole... *But there is nothing outside the whole! ... Only then is the *innocence* of Becoming restored ..."*

¹⁴ "Was that - life?" is what I would say to death. "Well and good! One more time!" (Lukács 2017, 379-380.)

Nietzschen näkemysten innokkaasta vastaanotosta. Jälleen Lukács on pinnallisesti oikeassa, mutta ymmärtämättä ikuisen paluun psykologista opetusta on Lukács tulkinnassaan harhapolulla.

Lukács ei kuitenkaan vielä jätä päättelyään tähän, vaan jatkaa Hitleriin. Hän korostaa Nietzschen ajattelun yhtenäistä kokonaisuutta. 'Tulemisen viattomuudesta' Lukácsin mielestä kumpua Nietzschen epäaito vallankumous ja porvarillinen siirtymä liberaalista ajasta taisteluun maan hallinnasta (Lukács 2017, 380). Lukács väittää arvojen muuttamisen olleen vain vallankumouksellinen huijaus, jolla korostettiin kapitalismin reaktiivisia sisältöjä, jotka taas petkuttivat väärää vallankumouksellisia eleitä. Ikuisella paluulla oli merkittävä tarkoitus ilmentää tätä myyttiä barbaarisesta ja tyrannimaisesta sosiaalisesta säännöstä. (Ibid.). Tässä Lukács keskittyy tarkastelemaan ajattelun metodologista rakennetta ja väittää sen vastaavan täysin Hitlerin näkemyksiä muuten, paitsi että Hitler ikuisen paluun sijaan liittää Chamberlainin rotuteoriat uudeksi vastaavaksi elementiksi (Ibid.).

Vaikka rotuoppi ei olekaan peräisin Nietzscheiltä, Lukács puolustaa päätelmäänsä sillä, ettei kukaan voi väheksyä Nietzschen ajattelun läheisyyttä Hitlerin kanssa kumoamalla väärää väitteitä, väärintulkintoja tai muita sellaisia, jotka ovat lähtöisin Bäumerilta tai Rosenbergiltä. Objektiiivisesti katsottuna Hitler ja Nietzsche olivat Lukácsin mukaan jopa lähempänä kuin he kuvittelivatkaan. (Lukács 2017, 380.) Lukácsin väittämä objektiivisuus on tässä kyseenalaistettavissa, sillä hän vetoaa Nietzschen opeissa poliittisiin näkemyksiin, joihin ikuinen paluukin tulee Lukácsin päätelmissä liitettyä. Lukácsin premissit tukeutuvat tulkintaan, jossa Nietzschen filosofia oli tarkoituksenmukaista poliittista sosialismin vastustusta ja jossa arvojen uudelleenarvioiminen oli johtavan luokan alistavan toiminnan oikeuttamista. Kaikki Lukácsilla liittyy näihin poliittisiin peruslähtökohtiin, ja väitteidensä todisteeksi hän esittää Nietzschen teoksista valitsemansa viittaukset. Nämä viittaukset Lukács tulkitsee hyvin kyseenalaisesti omien näkemystensä tueksi.

Lukács tulkitsee ikuisen paluun metafyyksiseksi. Tällainen metafyyksinen Nietzschen filosofian tulkinta ei ole harvinainen, joten Lukács ei ole täysin yksin ajattelussaan. (Laari 2001, 95.) Yksin hän on siinä, mitä tämä metafyyksinen rakennelma Nietzscheillä merkitsee. Lukács ei missään tulkintansa vaiheessa ota huomioon Nietzschen psykologista näkökantaa, jonka tarkoitus on löytää ihmisen onnelliselle elämälle perusteita. (Hoffrén 2001, 180.) Ikuinen paluu ja tahto valtaan ovat tämän kokonaisuuden osia

yleisissä Nietzsche -tulkinnoissa, joista Lukács on hyvin kaukana. Lukácsin esille nostamat sitaattitukevat yleisiä tulkintoja enemmän kuin Lukácsin omia päätelmiä.

Voisiko Lukácsin näkemys olla jotain muuta kuin metafyyssinen siinä mielessä, että hän tarkoittaakin Nietzschen metafyyssillä voimilla jotain marxilaisen filosofian kehyksessä olevaa tuotantovoimaa tai muuta yhteiskunnallista muutokseen johtavaa energiaa? Lukácsin filosofisessa kehyksessä tämä voisi olla mahdollista, mutta mikään Lukácsin Nietzsche-tulkinnassa ei anna näin ymmärtää. Lukács on suora sanoessaan Nietzschen tarkoittaneen tahdon valtaan luonnonlaiksi, joka ohjaa maailman fysiikkaa. (Lukács 2017, 376). Tämä ei kuitenkaan ole Lukácsin tulkinnassa oleellista. Tärkeintä hänelle on Nietzschen sosialismin vastaisuus ja miten kaikki filosofian osa-alueet tähän tähtäävät. Tahto valtaan ja ikuinen paluu ovat moraalisen kokonaisuuden mahdollistavia osia. Tällaisen moraalin avulla porvarit olivat oikeutettuja tekemään mitä vain. Lukács itse tuskin uskoi ikuisen paluun tai tahdon valtaan olevan metafyyssisiä sinänsä. Hänestä vain Nietzsche tarkoitti ne metafyyssisiksi.

5.3 *Epistemologiasta*

Lukács pitää epistemologiaa tärkeänä, koska sen kautta on helppo nähdä Nietzschen filosofian kokonaisuus (Lukács 2017, 380). Irrationalismin nousun aikana epistemologiset kysymykset olivat ratkaisevia filosofiassa (Ibid.). Lukács väittää Nietzschen hyökkäävän filosofiassaan sosialismin tiedettä ja maailmankuvaa vastaan. Nietzscheillä ei ollut aavistusta dialektisen tai materialistisen filosofian ongelmista. Hän teki sosialismista kiistanalaista niillä alueilla, joilla hän pystyi ne kohtaamaan sosiaalisesti, historiallisesti tai moraalisesti. Näiden filosofisten alueiden konkreettinen sisältö on siksi ensisijainen Nietzschen järjestelmässä. Hänelle epistemologia oli vain työkalu, jonka luonteen saneli tarkoitusperät, joita se palveli (Ibid., 381). Lukácsin tulkinnan mukaan nämä tarkoitusperät oli yksinkertaisesti sosialismin vastaisuus, johon kaikki Lukácsin tulkinnat pohjaavat. Lukács aloittaa selittämällä, miten porvarillinen filosofia korosti idealismia materialismin sijaan. Hän myös esittelee, miten yleisesti esi-imperialistisena aikana epistemologia ja tiede muodostuivat idealismin vaikutuksesta. Idealismin mukaan tuli agnostismi, ja näin porvariston ideologit muokkasivat luonnontieteitä palvelemaan kapitalistisia päämääriä (Ibid., 382.) Tällainen kehitys johti agnostiseen epistemologiaan ja maailmankuvaan, jossa kiellettiin ajatus, että se, mikä oli objektiivisesti totta, oli havaittavissa. Tämä taas johti näkemykseen myyteistä. Kun kaikki objektiivisuus pohjautui lopulta

intuitiolle, oli pohjalla vain fiktiivinen objektiivisuus (Ibid., 383). Nietzscheen Lukács ottaa mukaan kokonaisuuteen väittäen, että Nietzsche esitteli uuden agnostisen metodin epistemologiaan ja ennakoi agnostismin leviämisen myytteihin (Ibid.).

Lukács yhdistää Nietzscheen machismiin, jota hän ei avaa. Lukácsin ongelma on useamminkin 1900-luvun alun ajatussuuntausten mukaan tuominen vain mainintana ilman selkeää esittelyä tai selitystä, mutta machismi tarkoittaa Lukácsillakin maskuliinisuuden ja muiden 'miehisten' piirteiden, kuten aggressiivisuuden ylistystä. Näistä maskuliinisista näkökulmista hän päätelee Nietzscheen käyttäneen porvarillisia taipumuksia äärimmäisyyksiin, joista kehittyi raakoja ja paradoksaalisia johtopäätelmiä. Hän korostaa Nietzscheen filosofian yhtenäistä kokonaisuutta, joka on tässä nähtävissä, ja jälleen osoittaa, miten kaikki on vain hyökkäystä sosialismia vastaan ja miten tämä ohjasi Nietzscheen ajatusten sisältöä. (Lukács 2017, 384.)

Lukács jatkaa Nietzscheen ja machistien yhtäläisyyksistä ja esittelee ajatuksen immanenssista. Hänestä Nietzscheen immanenssin idea vastaa täysin machisteja, koska molemmat kieltävät tuonpuoleisen (Lukács 2017, 384). Immanenssin Lukács väittää tässä tarkoittavan kaikkea, mikä merkitsee intuitioiden ja ideoiden maailmaa. Tuonpuoleinen puolestaan tarkoittaa kaikkea, mikä todellisuudessa on näiden ulkopuolella, kuten itse objektiivinen todellisuus, joka on olemassa riippumattomasti tietoisuudestamme (Ibid.).

Ihmisen olisi siis mahdollista tietää vain mielensä sisäiset intuitiot ja ideat. Lukács ei tarkemmin selitä, mitä nämä ovat, mutta todennäköisesti nämä kattavat ajatukset ja tunteet sekä kaikki mielensisäiset toiminnot. Lukács katsoo, että tällainen näkemys, jossa idealismilla ei voi saada tietoa ulkomaailmasta, on materialismia vastaan (Lukács 2017, 384). Lukács yhdistää machinistien ja Nietzscheen näkemyksiä, mutta katsoo Nietzscheen jatkaneen näkemystään pidemmälle. Lukács tulkitsee Nietzscheen muokanneen teoriaansa nihilistisellä avoimuudella uskaliaisiin paradokseihin (Ibid.). Lukács viittaa *Epäjumalten hämärään*:

"Olemme syrjäyttäneet toden maailman: mikä maailma on jäänyt jäljelle? Ehkä näennäinen? ... ei sittenkään! Toden maailman mukana olemme hävittäneet

näennäisenkin!" (Nietzsche 2008, 29; suom. Markku Saarinen; siteerannut Lukács 2017, 385.)¹⁵

Tässä Lukács tulkitsee Nietzschen vastustaneen objektiivisen todellisuuden todellista maailmaa. Lukács jatkaa, miten Nietzsche muodosti ulkopuolisesta maailmasta vastustuksen kristinuskolle.

Lukács viittaa Nietzschen kirjoitukseen ulkopuolisuuden merkityksestä:

"Mutta silloinkin, kun kristitty tuomitsee, halventaa, likaa "*maailman*", hän tekee sen saman vaiston nojalla, jolla sosialistinen työläinen tuomitsee, halventaa, likaa *yhteiskunnan*: "viimeinen tuomiokin" on suloista koston lohtua - vallankumousta, jota sosialistinen työläinenkin odottaa, vain jonkin verran pitemmälle lykättynä... ja vieläpä "tuonpuoleinen" - mihin tarvitaan tuonpuoleista, jollei se ole keino tahrata tämänpuoleista? ..." (Nietzsche 2008, 81; suom. Markku Saarinen; siteerannut Lukács 2017, 385.)¹⁶

Lukács tarjoaa viittaukset esimerkiksi Nietzschen ulkopuolisen maailman kritiikkinä ja tekee Nietzschestä näin tietoteoreettisesti idealistin. Nietzsche on siis Lukácsin mielestä idealisti siinä mielessä, että vain mielensisäiset oliot voivat olla tiedon piirissä. Lukács on oikeassa siinä, miten Nietzsche kritisoi ulkopuolista maailmaa, Lukács vain käsittää tässä ulkopuoliseksi maailman, joka on mielen ulkopuolella ja näin ollen todellinen maailma. Tämä on Lukácsin ensimmäinen virhe. Nietzsche ei tarkoita mielen ulkopuolista maailmaa, vaan maailmaa objektiivisen maailman ulkopuolella, maailmaa, josta ei voida saada tietoa. Tällaisesta maailmasta lähtöisin olevat käsitteet ja rakennelmat, kuten kristinusko, eivät voi olla tosia, sillä niistä ei voi saada varmuutta. Ensimmäisen viittauksen tarkoitus on osoittaa, miten Nietzsche tuhoaa mielestä ulkopuolisen maailman. Viite, jossa Nietzsche puhuu maailman tuhoamisista, on Nietzschen *Epäjumalten hämärä* -teoksen luvusta, jossa Nietzsche kuuden eri vaiheen avulla esittää, miten tosi maailma muuttui taruksi (Nietzsche 2008, 28–29). Juuso Rahkola on tulkinnut tietoteoreettisessa tutkielmassaan Nietzschen tarkoittavan, että tosi maailma on

---

¹⁵ "The true world we have abolished: what was left? the apparent world, perhaps? ... But no! *Along with the true world we have also abolished the apparent one!*" (Lukacs 2017, 385.)

¹⁶ "But[...]even if the Christian condemns, slanders and vilifies the "world", he does so from the same instinct as the socialist worker who condemns, slanders and vilifies *society*: the "Last Judgement" itself continues to offer sweet revenge - the same revolution that the socialist worker awaits, only carried somewhat further ... The "Beyond" itself - what good might a Beyond have except as a means of vilifying this world? ...'" (Lukács 2017, 385.)

platoninen ideoiden maailma ja näennäinen maailma on mielensisäinen maailma siinä mielessä, miten oliot sinänsä ja fenomenaalinen kohtaavat. Lopulta Nietzschen tietoteoria päätyisi perspektivismiin, jossa myös näennäinen maailma on tuhoutunut. Jäljelle on jäänyt vain yksilöiden tapa tarkkailla maailmaa pelkkinä ilmiöinä, eikä ole enää mitään oliota sinänsä, josta nämä ilmiöt tulisivat. Ei ole siis mitään ilmiöitä edeltävää. (Rahkola 2004, 128–129.)

Nietzsche kuitenkin piti ulkoista maailmaa välttämättömänä. Ei siis voi olla oikea päätelmä, että Nietzsche tarkoittaisi näennäisellä maailmalla sellaista tosi maailmaa, joka on meistä riippumatta olemassa. Nietzsche tarkoittaa näennäisellä sitä, mikä on meidän havaintojemme tulos. Näennäinen maailma katoaa, koska meidän tapamme ymmärtää ja käsitteellistää maailma on tuhattu. Olemme kaiken tietoteoreettisen, tässä ehkä enimmäkseen Nietzschen kritisoiman kantilaisen transsendentaalisen filosofian vuoksi ajautuneet vääränlaiseen tapaan tulkita ja hahmottaa maailma. Rahkola jatkaakin tutkielmassaan siitä, miten havainnot voivat olla mahdollisia, jos maailmaa ilmiöiden takana ei ole olemassa, ja päätyy vastaukseen, että maailman on oltava olemassa, mutta havaintomme muokkaantuvat omiksemme (Rahkola 2004, 134.) Nietzschen tietoteoreettinen kokonaisuus olisi siis jälleen yksilöllisyyttä korostava siinä mielessä, että jokainen yksilö luo oman totuutensa maailmasta, mikä on perspektivismiä, mutta jokaisella yksilöllä on subjektista riippumaton maailma, jota yksilö aisteillaan havainnoi.

Lukácsin tarkoittamana huomio on se, että Nietzsche haastoi objektiivisen todellisuuden havainnoinnin. Kausaliteetti ja lait ja muut sellaiset saatiin muodostettua idealismin kategorioiksi. (Lukács 2017, 386.) Tämä on Lukácsin tulkinnassa merkittävää, sillä objektiivisen maailman kieltäminen ja idealismin kautta rakennettu tietoteoria on irrationalismin mukaista. Näin Nietzsche saadaan Lukácsin mukaan irrationalismin isäksi ja 1900-luvun ajatusmaailman rakentajaksi. Lukácsin tulkinta vain kaatuu virheelliseen ymmärrykseensä Nietzschen ulkopuolisesta maailmasta. Nietzsche voidaan myös nähdä valistuksen ja tieteen kehittymisen kannattajana ja näin irrationalismin vastustajana (Rehmann 2007, 3).

Lukács on kyllä oikeassa siinä, miten Nietzsche kritisoi kristinuskoa sen ulkopuolisen maailmaan korostamisen vuoksi. Väärässä Lukács on siinä, miksi Nietzsche tätä ulkopuolisuutta kritisoi. Lukács on myös väärässä syyttäessään Nietzscheä tietoteoreettiseksi idealistiksi. Lukácsin virhe on tässä

ulkopuolisen maailman ja tosi maailman virheellisessä tulkinnassa, mutta myös siinä, että hän ei ymmärrä Nietzschen yksilöllisyyden näkökulmaa tietoteoreettisiin kysymyksiin. Nietzschen ajatus siitä, miten jokaiselle ihmiselle tieto rakentuu subjektiivisesti, muotoutuu Lukácsilla idealismiksi, joka kieltää mielestä ulkoisen maailman. Kritiikki, joka on otettava huomioon, olisi jälleen relativismi, joka tästä Nietzschen näkemyksestä välttämättä nousee kysymykseksi, mutta Lukács ei pääse tulkinnassaan näin pitkälle. Lukácsilta jää huomaamatta Nietzschen tarkoitus kritisoida perustojen asettamiseen liittyviä ongelmia (Hoffrén 2001, 136).

Lukács itsepintaisesti jatkaa Nietzschen filosofian poliittisen päämäärän luomista ja väittää Nietzschen epistemologian olleen vain yksi ase sosialismin vastaisessa taistelussa (Lukács 2017, 385). Tämän immanenssin ja tuonpuoleisen mukaan tuominen epistemologiaan johtaa Lukácsilla lopulta päätelmään Nietzschen halusta määrittää yhteiskunnan todelliset olosuhteet, konkreettisesti kapitalismin. Kaikki, jotka astuivat tämän immanenssin tuolle puolelle, olivat taantumuksellisia filosofisesta näkökulmasta. Taantumuksellisia olivat kristityt ja sosialistit, koska ne edustivat tuonpuoleista. Lukácsin analyysissä immanenssista imperialistisessa porvarillisessa filosofiassa pyritään johtamaan epistemologia ikuisesti säilyvästä kapitalistisesta yhteiskunnasta. Tässä Nietzsche oli erityisen tärkeä, koska hän julkisesti esitti paradokseja tästä yleisestä ideasta imperialistisessa filosofiassa. Siksi hänestä tuli epistemologian kentällä myös johtava ideologi militanttien taantumuksellisten joukoille. (Lukács 2017, 385.)

Lukácsin tulkinnat ovat hankalia ymmärtää, sillä Lukács korostaa Nietzschen itsensä olleen kapitalismin kannattaja ja taantumusta vastaan. Kuitenkin tässä Lukácsin on tarkoitettava, miten Nietzschen ajatukset vain yleisesti muokkaantuivat muiden toimesta. Lukácsin kritiikki ei kohdistu näin ollen vain Nietzschen epistemologian piirteisiin, vaan siihen, mitä ne saivat aikaan Nietzschestä riippumatta. Tämä on kuitenkin hankala tulkita Lukácsin kirjoituksesta, sillä hän hyökkää suoraan Nietzschen filosofiaa vastaan sen tarkemmin jaottelematta, mikä missäkin vaiheessa on suoraan Nietzschen filosofian sisällön ongelma ja mikä Nietzschen filosofian tulkitsijoiden aikaansaannosta. Lukácsille nämä kaksi asiaa, Nietzschen filosofia ja muiden tulkinnat tuosta filosofiasta tuntuvat olevan useinkin sama asia. Lukács väittääkin natsien Nietzsche-tulkinnan kuvaavan suoraan Nietzschen ajatuksia (Wistrich 2002, 169).

5.3.1 Tuleminen ja oleminen

Lukács jatkaa analyysiään Nietzschen antiikin Kreikasta ammentamista perusteista. Lukács nostaa esiin filosofi Herakleitoksen, jonka Lukács väittää Nietzschen mukaan arvostavan intuitiota järjen sijaan. Lukács antaa seuraavan Nietzsche -lainauksen esimerkiksi siitä, miten dialektiset ongelmat muutettiin irrationaalisiksi myyteiksi (Lukács 2017, 386).

"Herakleitos omaa ruhtinaallisen intuitiivisen ajattelun voiman, kun hän näyttäytyy viileänä, tunteettomalta ja todellakin vihamieliseltä tuota toista ajattelun tapaa kohtaan, joka toteutetaan käsitteissä ja loogisissa yhdistelmissä, toisin sanoen, järkeä, ja hän näyttäisi nauttivan mahdollisuudesta kiistää se intuitiivisesti saavutetulla totuudella."
(Lukács 2017, 386. suom. J. Helminen.)¹⁷

Lukács tulkitsee, että dialektiset ongelmat muuttuvat irrationaalisiksi myyteiksi Herakleitoksen kautta tulleiden päätelmien avulla. Herakleitoksen suurin dialektinen löytö on identtinen intuition järjestä saavuttamansa suvereenin ylivallan kanssa (Lukács 2017, 386–387). Lukács korostaa Nietzschen irrationalismia nostamalla esiin intuition ja sen ensisijaisuuden järkeen nähden.

Lukács jatkaa tulkintaansa tulemiseen ja olemiseen yrittäen esittää, miten irrationaalinen kokonaisuus Nietzschen epistemologiasta rakentuu. Hänestä oleminen ja tuleminen dominoivat koko Nietzschen epistemologiaa. Nietzschen tulemisen käsite palvelee periaatteessa kaiken objektiivisuuden tuhoamista ja kaiken todellisuuden havaitsemisen tuhoamista. (Lukács 2017, 387.) Lukács tulkitsee olemisen ja tulemisen keskeiseksi Nietzschen epistemologiassa ja korostaa tästä syntyvien myyttien ja intuition asemaa.

Lukács palaa Nietzschen viittaukseen Herakleitoksesta *Epäjumalten hämärässä*:

---

¹⁷ "Heraclitus possesses the regal gift of the highest power of intuitive thinking, while showing himself cool, insensitive and indeed hostile towards that other type of thinking which is accomplished in concepts and logical combinations, i.e., towards reason and he seems to take pleasure in any chance to contradict it with a truth intuitively arrived at." (Lukács 2017, 386.)

"Mutta siinä mielessä Herakleitos on ikuisesti oikeassa, että ihminen on tyhjä fiktio. "Näennäinen" maailma on ainoa: "tosi" maailma vain valehdeltu sen oheen..." (Nietzsche 2008, 23; suom. Markku Saarinen; siteerannut Lukács 2017, 387.)¹⁸

Lukácsin tarkoitus on esittää Nietzsche olemisen vastaiseksi. Lukács tulkitsee Nietzschen olemisen tarkoittaneen jotain aivan päinvastaista todellisen olemisen kanssa. Lukács katsoo Nietzschen olemisen olleen vain myyttisyydestä kummunnutta, jotakin sellaista, mikä on ymmärrettävissä vain intuitiivisesti (Lukács 2017, 287). Yllä olevan sitaatin on tarkoitus osoittaa Lukácsin tulkinta Nietzschen pyrkimyksestä tuhota kaikki objektiivisuus ja todellisuuden havainnointi oikeaksi. Lukács jatkaa todisteluaan viittaamalla *The Will to Power* -teokseen:

"Tulevan maailman luonne vastustaa muotoilua, kuten 'valheellinen', kuten 'sisäisesti ristiriitainen'. Tieto ja tuleminen ovat molemminpuolisesti poissulkevia." (Lukács 2017, 287. suom. J. Helminen.)¹⁹

Seuraava viittaus korostaa olemisen fiktiivistä olemusta:

"*Oletus siitä, mikä on olemassa on välttämätöntä, jotta voi ajatella ja tehdä yhteenvedon: logiikka käsittelee vain kaavoja muuttumattomille asioille. Täten tämä olettamisen toiminta ei voi antaa todisteita todellisuudesta: "Se mikä on olemassa" (Das Seinde) kuuluu meidän optiikkaamme.*" (Lukács 2017, 388. suom. J. Helminen.)²⁰

Lukács kysyy, että jos kerran oleminen on vain fiktiota, miten silloin voi oleminen nousta ikuisesta paluusta joka on kuitenkin suurempi kuin tosi oleminen? Ikuinen paluu on tosi siinä mielessä, että meidän ideamme ikuisesta paluusta on tosi. (Lukács 2017, 388.) Lukács vastaa tähän itse ottamalla mukaan tahdon valtaan. Olemisen käsitteet, joissa on vielä olemassa edes vähän yhteyttä todellisuuteen, on syrjäytettävä tulemisella. Lukács ajattelee, että oleminen kahleista vapautettuna tahto

---

¹⁸ "But Heraclitus will be forever right in that Being is an empty fiction. The "apparent" world is the one and only: the "true world" is only a mendacious gloss ..." (Lukács 2017, 387.)

¹⁹ "The character of the becoming world as defying formulation, as "false", as "self-contradictory". Knowledge and becoming are mutually exclusive." (Lukács 2017, 287.)

²⁰ "The assumption of that which is in being is necessary in order to be able to think and summarize: logic only deals in formulae for unchanging things. Hence this act of assuming could still furnish no proof of reality: "That which is in being" (Das Seinde) belongs to our optics." (Lukács 2017, 388.)

valtaan -fiktiona voi Nietzscheellä olla korkeampi kategoria kuin tuleminen. Tällöin oleminen on intuitiivinen pseudo-objektiivisesti ilmaistu myytti. (Ibid., 389.) Lukács ajattelee Nietzschen rakentaneen tämän olemisen ja tulemisen näkökulman vastustamaan historiallista tulemistä ja sen mahdollisuutta luoda mitään uutta, mikä syrjäyttäisi kapitalismin (Ibid.). Tämä olisi siis vastaus siihen, miksei ikuinen paluu voisi sisältää itseensä muutosta. Ei ole olemassa objektiivista maailmaa, maailmassa ei ole mitään, kaikki on vasta tulossa ja oleminen on vain idealistinen myytti.

Miten Lukács tulkitsee Nietzschen ymmärryksen maailman olemisesta? Lukács väittää, ettei oleminen ole todellista olemista, vaan on myytti, jonka voi ymmärtää vain intuitiivisesti (Lukács 2017, 387). Lukács vastustaa Nietzschen näkemystä tosi maailman valheellisuudesta. Lukács katsoo Nietzschen korostavan idealistista maailmaa, jossa mikään materiaallinen ei ole totta ja vain omat mielensisällöt ovat tiedettävissä. Tästä Lukács johtaa irrationalistisen kokonaisuuden, missä järjellä ei ole sijaa ja kaikki on vain lopulta tunteita ja intuitiota. Tämä pohjaa jälleen Lukácsin ulkopuolisuuden tulkintaan, joka jo aiemmin osoitettiin vääräksi. Nietzsche myös korostaa, että ulkomaailma ei voi olla vain elintemme tuote (Nietzsche 2007, 19). Tämä tarkoittaisi Nietzschen korostavan näkyvän maailman merkitystä. Tämä tuntuisi loogiselta näkemykseltä, sillä Nietzsche vastustaa kaikkea tuonpuoleista, sillä se saa meidät kiinnittämään huomion tämän maailman ulkopuolelle, ja juuri tuo ulkopuolisuus on varmasti jotain, mistä ei voi mitään tietää.

Lukács ei ota huomioon tulkinnassaan Nietzschen näkemystä ulkopuolisuuden tyhjiydestä. Hän ei myöskään osaa tulkita Nietzschen näkemyksiä yksilöllisyyden perspektiivistä. Lukácsille tärkeää on vain irrationalistisen ajattelun korostaminen intuition ja tunteiden kautta, jota Nietzschen tietoteoria tuntuisi tukevan. Lukács pyrkii osoittamaan olemisen ja tulemisen merkityksen tietoteoriaan ja sen, että Nietzscheelle tosi maailma ei ole merkittävä. Tästä on helppo päätyä idealistiseen maailmaan materialistisen realismin sijaan, mutta Lukács ei osaa tulkita Nietzschen ilmeistä ja tosi maailmaa Nietzschen filosofian kokonaisuudesta käsin ja siksi harhautuu siitä, mitä tosi ja ilmeinen tarkoittaa.

Lukács jatkaa korostaen, miten merkittävä Nietzschen epistemologia on rakenteellisena työkaluna Nietzschen ajatuksille. Nietzschen epistemologia sisältää hänen koko kaikkeuden. (Lukács 2017, 389.) Lukács tarjoaa väitteensä esimerkiksi Nietzschen ajatusten eroa neo-kantilaisiin ja positivisteihin, jotka kannattivat tarkkaa objektivismia ja tieteellistä pidättäytymistä täsmällisestä asenteesta ja suhteesta

käytäntöön. Lukácsin tulkinnan mukaan Nietzsche siirsi teorian ja käytännön yhteyden keskeiseksi omalle epistemologialleen. Tähän Nietzsche yhdisti agnostismin ja relativismin aikaisemmin ja radikaalimmin kuin aikalaisensa. (Ibid.) Lukács väittää Nietzschen epistemologian olevan yhdistelmä epävarmaa tietoa ja käytäntöä. Tämä tiedon epävarmuus korostaa irrationaalista ajattelua, joka perustuu tunteille ja intuitiolle järjen sijaan. Näin Lukács esittää Nietzschen epistemologian epävarman tiedon rakenteena, joka ei perustu järjelle ja jossa itse tietäminen on absurdia. Lukács väittää Nietzschen tehneen kaikki agnostismin ja relativismin päätelmänsä hylkäämällä totuuden kriteerit, paitsi biologisen selviytymisen hyödyllisyyden yksilölle ja lajille. Tämän vuoksi Nietzschestä kehittyi tärkeä imperialistisen pragmatismien edeltäjä. (Ibid., 389.) Lukács viittaa Nietzschen kirjoitukseen:

"Olemme aina unohtaneet tärkeimmän: *miksi* filosofit haluavat *tietää*? Miksi he arvostavat 'totuutta' korkeammalle kuin vaikutelmaa? *Tämä arvostus* on vanhempaa kuin mikä tahansa *Cogito ergo sum*: edellyttäen loogista prosessia, meidän sisällämme on jotakin mikä *vahvistaa* sitä ja *kieltää* vastakohtan. Mistä kyseinen preferenssi? Jokainen filosofi on laiminlyönyt velvollisuuttaan selittää *miksi* hän *arvostaa* totutta ja hyvää eikä kukaan ole nähnyt tarvetta yrittää samaa vastakkaiselle. Vastaus: Totuus on *hyödyllisempää* (Organismin säilyvyydelle) - mutta ei *itsessään hyväksyttävämpää*. Riittää; alusta asti löydämme organismin puhuvan kokonaisuudesta, kanssa "tarkoitusten" - siksi tehden arvostelmia arvoista." (Lukács 2017, 389–390. suom. J. Helminen.)²¹

Lukács väittää Nietzschen näkemyksen sopivan vielä paremmin moraalisiin totuuksiin ja antaa toisen viitteen:

"Kaikki moralistit yhtyvät piirtämään rajoja koskien hyvää ja paha, riippuen heidän sympaattisista ja egoistisista impulsseistaan. Minä pidän hyvänä jotain, mikä palvelee tarkoitusta: mutta "hyvä päämäärä" on roskaa. Kysymys on aina "hyvää minkä vuoksi?"

---

²¹ "We have always[...] *forgotten* the main thing: *why* does a philosopher want to *know*? Why does he value "truth" more highly than appearance? *This valuation* is older than any *cogito ergo sum*: even presupposing the logical process, there is something inside us which *affirms* it and *denies* its opposite. Whence the preference? Every philosopher has neglected to explain *why* he *values* the true and good, and none has sought to attempt the same for the opposite. Answer: the True is more *useful* (for preserving the organism) - but not *in itself more acceptable*. Enough; from the very beginning we find the organism speaking as a whole, with "purposes" - therefore making value judgements." (Lukács 2017, 389-390.)

Hyvä on aina pelkästään termi *keinolle*. "Hyvä päämäärä" on hyvä keino lopulle." (Lukács 2017, 390. suom. J. Helminen.)²²

Lukács jatkaa vielä *The Will to Powerin* viittaukseen, jossa Nietzsche summaa ajatuksen:

"*Totuus on virheen tyyppi, jota ilman tietty eläväinen ei voi olla olemassa. Viimeisenä oljenkortena lopullisena arvona on elämisen arvo.*" (Lukács 2017, 390. suom. J. Helminen.)²³

Lukács nostaa viitteet esimerkiksi Nietzsche'n tiedon epävarmuudesta ja totuuden kriteerien hylkäämisestä. Nietzsche'n näkemykset Lukács tulkitsee tietoteoreettisen kehyksen sisällä objektivismin vastaiseksi irrationalismiksi, jossa tiedolla ei voi olla varmuutta. Lukács korostaa viitteiden sisällössä tarkoituksen olevan tiedon epävarmuudessa ja jopa vastustuksessa, koska Nietzsche pitää totuutta virheenä. Lukácsin tulkinta jättää kuitenkin huomioimatta Nietzsche'n ominaisen tavan kyseenalaistaa vallitsevat normit. Viittaukset voidaan tulkita myös Nietzsche'n tavaksi kysyä, mikä todella on meille tutuissa käsitteissä se, miksi me niitä arvostamme? Miksi hyvä on meillä pahaa tärkeämpää? Miksi jokin päämäärä olisi parempi kuin toinen? Viitteissä Nietzsche kyseenalaistaa sen, miksi totuutta ja hyvää arvostetaan. Mikä lopulta on syy näkökulmaan, jossa totuus on hyödyllisempää kuin epätotuus? Tässä kyse on Nietzsche'n arvojen uudelleenarvioinnista. Tämä on yleisien, kaikille ihmisille päivänselvien totuuksien perusteiden kyseenalaistamisesta. Nietzsche'n ei tarvitse väittää, että olisi väärin arvottaa näitä asioita, mutta hänestä kyseenalaistaminen ja asioiden pohtiminen on merkittävää. Pohdittavana on sen pohjan ja totuuden löytäminen, miksi meille perustavat asiat kuten hyvä, on hyvää ja mitä tuo hyvä itse asiassa tarkoittaa. Nietzsche on jälleen metaeettisten kysymysten äärellä, joihin Lukács ei koskaan itse lähde tutustumaan.

Lukács tulkitsee Nietzsche'n totuuden kyseenalaistamisen tiedon väheksymisenä, vaikka Nietzsche itse vaatii perusteita niille ajatuksille, joille ei varmaa selitystä vielä osata antaa. Nietzsche'n

---

²² "All moralists join the drawing lines regarding good and evil, depending on their sympathetic and egotistic impulses. I regard as good that which serves some end: but the "good end" is nonsense. For the question is always "good for what?" Good is always merely a term for *means*. The "good end" is a good means to an end." (Lukács 2017, 390.)

²³ "*Truth is the type of error without which a particular type of living being could not exist. In the last resort the decisive value is the value for living.*" (Lukács 2017, 390.)

kyseenalaistaminen ei näin ole intuitiivisen epävarman tiedon korostamista, vaan sellaisen totuuksien totuuden kyseenalaistamista, joille tuota totuutta ei kyetä tarjoamaan. Nietzsche ei esimerkiksi Jacob Golombin mukaan korostanut vaistoja (Golomb 2002, 41). Nietzsche itse korostikin tutkimisen ja totuuden merkitystä (Kinnunen 32, 1960). Tällaiset näkökulmat esittävät Nietzscheen rationalismia arvostavana ajattelijana. Nietzscheen tarkoitus on avata silmiä huomaamaan, miten paljon maailmassa on niin sanottuja totuuksia, joiden perusteita ei ole osattu kyseenalaistaa. Tämä herättäminen metaeettisiin kysymyksiin ja valmiiden vastausten epäileminen on Nietzscheen päämäärä. Päämäärä ei ole Lukácsin väittämä tiedon epävarmuus, vaan määrättyjen ja väärin totuuksien esiintuminen, ei totuuden epäily sinänsä (Hoffrén 2001, 172). Nietzsche ei tarjoa vastausta siihen, miten asiat ovat, mikä on totuus tai miksi hyvä on parempaa kuin pahuus. Nietzsche kyllä välillä yrittää, mutta ei pääse lopputuloksiin. Hän kuitenkin huomauttaa, ettei meillä ole perusteita väittää, että moraaliset totuudet olisivat jotenkin olemassa maailmassa ihmisestä riippumatta. Nietzsche herätti eloon kysymykset perusteista. Nietzscheen ongelma on relativismi, johon hänen individualisminsa johtaa, mutta Lukács ei pääse epistemologian tulkinnoissaan tälle tasolle. Lukács jatkaa Nietzscheen irrationalismisyytöksiään ymmärtämättä Nietzscheen tarkoituksia. Kaikki, mikä Nietzscheellä on kyseenalaistamista, on Lukácsilla syytöksiä järkeä ja tietoa kohtaan.

5.3.2 Biologia, herra ja orja

Lukács lisää Nietzscheen epistemologiaan biologiset intressit. Lukács väittää Nietzscheen olleen tyytymätön hyvän ja toden johtamisesta biologisesti olennaisista intresseistä, joten Nietzsche vei hyvän ja toden käsitteiltä absoluuttisen objektiivisen arvon. Lukács myös väittää Nietzscheen yleisesti viitanneen lajin biologiseen hyödyllisyyteen individualismin sijaan. (Lukács 2017, 390.)

Lukács jatkaa Nietzscheen näkemykseen lajista, jonka historiallinen sisältö on Lukácsin mielestä keskeytymätön konflikti kahden ihmistyyppin, kahden rodun välillä, nimittäin herran ja orjan. Tämä luonnollinen tila tuhoutuu ja historian saatossa nousee katkeroitunut taisto herrojen ja lauman välillä, jossa kategoriat vaativat taistelun määrittelemään totuuden, jonka he sisältävät. Tarkemmin määrittävä tekijä on potentiaalinen hyödyllisyys herrarodun lopullisen hallinnan saavuttamiselle ja vakiinnuttamiselle. (Lukács 2017, 390.) Lukács tulkitsee Nietzscheen herran ja orjan rodullisiksi

käsitteiksi. Tästä Lukács saa tukea omille yhteiskunnallisesti värityneille tulkinnoilleen Nietzschen filosofian kokonaisuudesta.

Nietzscheille herra ja orja ovat käsitteitä liittyen hänen tutkimukseensa moraalien alkuperästä. (Nietzsche 2007, I luku.) Kyse ei ole mistään rodusta, jonka päämäärä olisi hallita ihmiskuntaa parempana, kuten Lukács väittää, vaan historiassa erilaisten moraalijärjestelmien kehityksestä erilaisissa sosiaalisissa kokonaisuuksissa. Nietzscheille herra ja orja molemmat voivat olla yhtä lailla yhteisön kahleissa. Vain yli-ihminen on ne ylittänyt. Lukács ei päästä irti yhteiskunnallisista näkemyksistään ja jälleen ajautuu sivupoluille syytöksissään, koska ei kykene ymmärtämään Nietzschen filosofian kokonaisuutta.

Lukácsilla herra ja orja -tulkinta kehittyy yhteiskunnalliseksi valtataisteluksi. Lukács väittää Nietzschen pitäneen määräävänä tekijänä näiden potentiaalista hyödyllisyyttä herrarodulle lopullisen hallinnan muodostamisessa ja saavuttamisessa (Lukács 2017, 390). Tämä on kiistämätön todiste Lukácsin Nietzsche-tulkinnan lähtökohdista. Lukács rakentaa yhteiskunnallispoliittisen kokonaisuuden, jossa Nietzschen filosofia muokkaantuu luokkataisteluksi eri ihmisryhmien välillä. Lukács korostaa Nietzscheä päämäärätietoisena kapitalismin kannattajana, jonka tarkoitus on luoda moraalinen oikeutus hallitsevan luokan epämoraaliselle hallinnalle. Kaikki moraalifilosofia on tämän kokonaisuuden ympärille rakennettu. Epistemologia on luotu rakentamaan irrationaalinen ymmärrys tiedosta ja lopulta esittämään totuus ja tieto mahdottomana ja arvottomana. Merkittävää Lukácsin mukaan on vain herrarodun hallinta ja sosialismin tuhoaminen.

5.3.3 Nihilismi ja dekadenssi

Lukács jatkaa yhteiskunnallista tulkintaansa ja tuo mukaan ikuisen paluun väittäen Nietzschen yrittäneen luoda ylemmän luokan moraalittomalle toiminnalle oikeutusta. Lukács katsoo, että kun herrarodun puhdas omatunto on saavutettu, ja silloin egoismi, kaikenlainen julmuus ja barbariteetti on täytetty, niin ainoastaan silloin tulemisen käsite on kyetty vakiinnuttamaan ja päästetty vapaaksi myyttiseen maailmaan ikuisen paluun kautta. (Lukács 2017, 391.) Lukácsilla Nietzschen filosofisessa kokonaisuudessa on merkittävänä tekijöinä ensinnäkin herrarodulle muokattu moraalit, joka antaa herrarodulle oikeutuksen alistaa alempia. Toiseksi tärkeä tekijä on myyttinen maailma, jonka kautta tieto saadaan epävarmaksi ja kolmantena ikuinen paluu, joka luo ajatuksen tulemisesta kaikkein

suurimpana oppina, joka tuhoaa historiallisen mahdollisuuden uuden kehittymiselle. Näiden näkemysten pohjalla on Lukácsin mukaan Nietzschen tarkoitus tuhota sosialismi. Koko Lukácsin rakentama tulkinta korostaa hänen omaa filosofista näkökantaansa marxilaisena filosofina ja porvariston vastustajana.

Lukács viittaa jälleen *The Will to Poweriin*:

"Moraali suojelee *kukistettua tyyppiä* nihilismiltä määrittäen *jokaisen* tämän tyyppin yksilön äärettömäksi, metafyyksiseksi arvoksi ja määräten jokaisen järjestykseen, missä poikkeaa maallisesta voimasta ja hierarkiasta: se opettaa alistumista, nöyryyttä, jne. *Olettaen, että usko tähän moraliteettiin katoaa*, kukistetut ei enää omaa heidän lohdutustaan - ja tuhoutuvat." (Lukács 2017, 391. suom. J. Helminen.)²⁴

Lukács yhdistää ikuisen paluun ja nihilismin. Hänestä Nietzschen tarkoitus oli ikuisella paluulla ylistää nihilististä, relativistista ja näkökulmatonta luonnetta. Lukács nostaa esiin viitteen:

"Ajatellaanpa tämä idea sen pelottavimmassa muodossa: olemassaolo juuri niin kuin se on, ilman merkitystä tai päämäärää, mutta vääjäämättömästi palautuen olemattomuuteen ilman loppua: *ikuinen paluu*. Se on kaikkein äärimmäisin nihilismin muoto. Olemattomuus (merkityksettömyys) ikuisesti!" (Lukács 2017, 392. suom. J. Helminen.)²⁵

Lukács tulkitsee Nietzschen ikuisen paluun olemattomuuden nihilismin muodoksi. Ikuisesta paluusta muokkaantuu Lukácsin mukaan merkityksettömyys ja olemattomuus, joka on suurinta mahdollista nihilismiä. Nietzsche kirjoittaa, miten ikuisesti palaava, ilman loppua, on ikuista paluuta, ja tällainen loputtomuus on tarkoituksettomuutta ja näin ollen nihilismiä. Kuitenkin Nietzsche pitää ikuista paluuta kaikkein merkittävimpänä oppinaan. Onko siis Lukács oikeassa siinä, että Nietzsche kannattaa nihilismiä? Lukács korostaa, miten Nietzsche piti itseään dekadenttina, mutta samalla ajatuksen antiteesinä. Lukács mainitsee, miten viitteessä Zarathustra puhuu näille dekadenteille ylemmille

---

²⁴ "Morality protects the *defeated type* from nihilism by attributing to *each* person of this type an infinite, metaphysical worth and by assigning each to an order which differs from worldly power and hierarchy: it taught submissiveness, humility, etc. *Supposing that faith in this morality perishes*, the defeated would no longer have their consolation - and would *perish*." (Lukács 2017, 391.)

²⁵ "Let us think this idea in its most fearful form: existence just as it is, without meaning or goal, but inevitably returning into nothingness without a finale *eternal recurrence*. That is the most extreme form of nihilism. Nothingness (the "meaningless") for ever more!" (Lukács 2017, 392.)

herroille ja esittää profeetallisen ilmoituksen ikuisesta paluusta ja yli-ihmisestä. (Lukács 2017, 392). Lukács kuitenkin jättää huomioimatta Nietzschen näkemyksen nihilismin ylittämisestä. On myös tärkeää tiedostaa, millaisesta nihilismistä on missäkin kohdin kyse. Nietzsche korosti nihilismin ylittämistä siinä mielessä, että nihilismi tarkoitti yleisiä maailmassa olevia totuuksia. Hän ei siis kannattanut nihilismiä siinä mielessä, että mitään totuutta ei ole olemassa tai millään ei ole merkitystä. Nietzsche kirjoittaa nihilismistä jälkimmäisessä merkityksessä myös hyvin halveksuvasti. Nietzsche kirjoittaa useinkin nihilismistä negatiiviseen sävyyn. (Nietzsche 2007, 91, 119.) Kaufmann tulkitsee Nietzschen nihilismin vastaiseksi. Nietzscheillä oli pyrkimys ylittää nihilismi ja tämän nihilismin ylittämisen Kaufmann mainitsee Nietzschen suurimmaksi ongelmaksi. (Kaufmann 2013, 101).

Kuitenkin Lukácsin esille nostama viittaus antaisi ymmärtää Nietzschen korostaneen nihilismiä myös merkityksettömyyden muodossa. Viittaus ei kuitenkaan tarkoita Nietzschen arvostaneen tällaista nihilismiä. Miksei juuri tuo ikuisen merkityksettömyys olisi se, minkä ylittäminen on päämäärä ja ikuisen paluun ymmärtämisen ydin? Tämä lyhyt viittaus ei osoita mitään siitä, olisiko Nietzsche kannattanut nihilismiä tässä muodossa. Nietzschen filosofian yksilöllisyyttä ja luovuuden korostamista ylistävä olemus ei tuntuisi yhteensopivalta merkityksettömyyttä korostavan nihilismin kanssa. Millään ei olisi mitään merkitystä, joten silloin myös ihmisen luovuudella ja tahdolla valtaan ei olisi mitään merkitystä, vaikka Nietzsche juuri näitä piirteitä korostaa. Nietzsche myös kritisoi ideologioita juuri tyhjyyden eli nihilismin vuoksi, mikä myös osoittaisi Nietzschen vastustaneen nihilismiä. (Nietzsche 2007, 68, myös Nietzsche 2001, 10–11.)

Lukács jatkaa tulkintaansa yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja väittää Nietzschen filosofian olleen ensisijaisesti dekadentin nihilismin vahvistamista mieluummin kuin sen ylittämistä. Nietzsche halusi Lukácsin mukaan saavuttaa näiltä osin suunnanmuutoksen ilman nykytilanteeseen vaikuttamista. Kaikki dekadenssin ominaisuudet muutettiin työkaluiksi, militantin kapitalismin kannattajiksi ja kaikki dekadentit aktivisteiksi kannattamaan aggressiivista ja barbaristista imperialistista tarkoitusta. (Lukács 2017, 392.) Lukács jälleen nostaa esiin merkittävänä yhteiskunnallisena ideologiana dekadenssin, jota hän ei avaa.

Dekadenssi tarkoittaa kirjallisuudessa 1800-luvun lopulla vallinnutta ajatussuuntausta. Dekadenssin sisältöön kuuluivat rappiolliset ajatukset ja pessimismi kehitystä kohtaan. Myös moraaliton boheemi

elämäntapa oli dekadenssin kannattajille ominaista. (Tieteen termipankki 2018.) Myös Nietzsche puhuu usein dekadenssista teoksissaan, mutta rappion merkityksessä paljolti dekadenssia halventaen (Nietzsche 2001, 22). On hieman epäselvää, missä tarkoituksessa Lukács dekadenssia käyttää, mutta hyvin todennäköistä on, että kyseessä on myös rappio. Käsite on sinänsä hankala, sillä rappiolliset ajatukset sisältyvät dekadenssiin myös ajatussuuntauksena. Näin ollen ei kuitenkaan sisällön kannalta ole niin väliä, onko kyseessä dekadenssista ajatussuuntauksena vai rappion merkityksessä, sillä ne tietyiltä osin tarkoittavat samaa asiaa.

Lukács tuo esiin Nietzschen myyttisen ajatuksen Dionysoksesta. Tässä ajatuksessa Nietzsche korostaa vaistoja ja tunteita. Lukács yhdistää dionyysisen ajattelun ja dekadenssin toisiinsa. Lukácsista Nietzsche käytti dionyysistä ajatustaan dekadenssin eteenpäin työntäjänä. (Lukács 2017, 393.) Nietzsche oli kuitenkin dekadenssin vastustaja ja hän pyrki itse siitä eroon (Conway 1997, 75–76). Nietzsche ajatteli dekadenssin olevan kehittynyt nihilismistä ja edustaneen antiarvoja kuten kristinuskokin. (Sznajder 2002, 238). Lukácsin tulkinta Nietzschestä dekadenssin kannattajana on siis hyvin kyseenalainen. Lukács jatkaa tulkintaansa tulkiten Dionysoksen jumalaksi, joka korostaa aistillisuutta ja julmuutta ja on tavallista tuonpuoleisen Jumalaa mahtavampi (Lukács 2017, 393). Lukácsille tämä kaikki on Nietzschen epistemologiaa. Hänestä Nietzschen nihilismi on ikuisen paluun kautta korotettu, ja ikuinen paluu todistaa, ettei millään ole merkitystä, koska kaikki palaa aina tyhjään. Tämä kokonaisuus korostuu dekadenssissa, jossa yksilöllinen ja moraaliton elämä on arvossa.

Lukács väittää Nietzschen luoneen epäsuoran apologetiikan kapitalismille esittäen, miten kiehtova ja värikäs symbolimaailma imperialistisesta myytistä voi kehittyä äärimmäisestä agnostisista tietoteoriasta. Tämä on Lukácsin mukaan teoria kaikkein äärimmäisimmästä nihilismistä. (Lukács 2017, 394.) Nietzschen ajattelun yhdistävä tekijä on hänen sosiaalisessa sisällössään, taistelussa sosialismia vastaan. Nietzschen kirjavat sovittamattomat myytit tuottavat objektiivisen koherenssin. Ne ovat imperialistisen porvariston myyttejä palvelemissa imperialistien voimia liikuttaen heitä päävastustajaansa vastaan. (Lukács 2017, 394). Lukács summaa tulkintansa väittäen, ettei nietzscheläinen myytti ole muuta kuin kaiken dekadenssin ja barbaaristen vaistojen liikkeelle panoa kapitalismin korruptoimissa ihmisissä, ja voimalla pyritään pelastamaan tämä loismainen paratiisi. Nietzschen filosofia on imperialistinen myytti ja tehty vastustamaan sosialistista humanismia. (Ibid.) Nietzschen haaste Darwinille oli oikeutetusta pelosta nouseva myytti, jossa historian normaali kehitys

johtaa sosialismiin. Lukács tulkitsee, että ikuisen paluun takana on myyttinen näkemys, ettei evoluutio voi kehittää mitään olennaisesti uutta, joten sosialismia ei voi syntyä. (Ibid.)

Lukács rakentaa Nietzsche-tulkinnastaan kokonaisuuden, jossa Nietzsche osoittautuu poliittiseksi ajattelijaksi, jota ohjaa pelko yleisen tilanteen muutoksesta. Lukács väittää, miten Nietzschen filosofian kaikki sisältö on peräisin pelosta - joka haki turvaa myyteistä - oman luokan romahtamisesta ja kyvyttömyydestä aidosti täyttää vastapuolen vaatimukset älyllisesti. Luokkataistelu määritteli Lukácsin mukaan Nietzschen filosofian sisällön. Epistemologinen halu sisältää kaikkein äärimmäisimmän irrationalismin kieltämään tiedon ja kaiken järjen mahdollisuus maailmasta. Tämä irrationalismi yhdistettynä moraaliseen miellyttävyyteen petomaisista ja barbaarisista vaistoista on todiste Nietzschen pelosta johtuvan position tunnustamisesta (Lukács 2017, 395.) Lopulta Lukács väittää Nietzschen filosofian olevan sekava kokonaisuus eikä jätä epäselväksi halveksuntaansa. Vaikka Lukács onkin väittänyt Nietzschen filosofian olevan koherentti kokonaisuus, lopettaa hän luvun korostaen Nietzschen filosofian kokonaisuuden rikkonaisuutta. Lukácsin lopetus on erikoinen, sillä hän juuri on korostanut, miten Nietzschen filosofia on kokonaisuus, jolla on selvä päämäärä ja koherentti olemuksensa. Kuitenkin Nietzschen epäsystemaattinen ajatusten sekoitus on tarkoitettu Nietzschen ajatusten systeemiksi. Tällainen ideologisesti motivoitunut väite ei kykene ottamaan Nietzschen filosofisia sisältöjä vakavasti. (Müller-Lauter 2002, 85.)

"Tällaisessa valossa hänen aforistinen tapansa ja ilmaisunsa tuntuu sopivalta sosiohistoriallisessa tilanteessa. Sisäinen mädännäisyys, ontous ja valheellisuus koko systeemissä pakatoi itsensä sekavaksi ja formaalisesti yhdistymättömäksi ideoiden sillisalaatiksi." (Lukács 2017, 395. suom. J. Helminen.)²⁶

Lukácsin tulkinnan kokonaisuuden kannalta kyseisellä ristiriidalla ei ole kuitenkaan suurta merkitystä, sillä tulkinta on ollut alusta asti lähtökohdiltaan vääristynyt. Ristiriita vain korostaa Lukácsin näkökulman ongelmallisuutta, mutta ei tee tulkinnasta sen huonompaa. Ehkä kyse on Lukácsin halusta osoittaa halveksuntaa Nietzschen filosofiaa kohtaan. Nietzschen lailla Lukács on kuitenkin pohjimmiltaan poleemisesti suorasanaainen, vaikkakin hyvin eri tavalla kuin Nietzsche.

---

²⁶ "Viewed in this light, his aphoristic mode of expression appears the from adequate to the sociohistorical situation. The inner rotteness, hollowness and mendacity of the whole system wrapped itself in this motley and formally disconnected ragbag of ideas." (Lukacs 2017, 395.)

6 Päätäntö

Tutkielman tarkoitus ei ole esittää Lukácsia epäpätevänä ajattelijana, hänellä on meriittinsä marxilaisen filosofian kehittäjänä, mitä ei ole ollut tarkoitus kiistää. Tutkielman tarkoituksena on kuitenkin ollut osoittaa, miten Lukácsin Nietzsche-tulkinta ei onnistu tavoittamaan Nietzschen filosofian niitä ajatuksia, jotka Nietzsche siihen on tarkoittanut. Lukács ei myöskään tarkoita, että Nietzsche pelkästään olisi ollut koko eurooppalaisen irrationalismin perustaja. Lukács käsittelee *The Destruction of Reason* -teoksessa muidenkin filosofien, kuten esimerkiksi Friedrich von Schellingin, Arthur Schopenhauerin ja Søren Kierkegaardin filosofiaa. Tämäkin on yksi syy, miksi Nietzsche-luku irrallisena kokonaisuudesta voi antaa vieläkin vääristyneemmän kuvan Lukácsin Nietzsche-tulkinnasta. Lukács ei ehkä itsekään haluaisi, että kyseinen luku on erillisenä luettavissa. Tämä ei kuitenkaan muuta Lukácsin Nietzsche-tulkinnan tarkastelun kautta esille tulleita ongelmia.

Kuten usein tämän tutkielman aikana on tullut ilmi, Lukácsin Nietzsche-tulkinta on hyvin omanlaisensa. Tämä johtuu Lukácsin näkökulmasta, joka on marxilaisen filosofian värittäjä. Pelkkä marxilaisen filosofian kehys ei kuitenkaan riitä selittämään Lukácsin kokonaisuutta, vaan mukana on myös hänen poliittisesti vahvat näkemyksensä, jotka kyllä taas itsessään ovat marxilaisuuden maalaamia. Miten paljon Lukácsin näkemyksiä muokkaa hänen poliittisen elämänsä vuoksi kokemansa pettymys ja kärsimys? Lukácsin ajattelua näyttää värittävän voimakkaasti pettymys maailmansotien aiheuttamista hirveyksistä. Lukács tuntuisi olleen ristiretkellä, jossa tarkoitus oli vain löytää syntipukkeja ja selityksiä siihen, miten kaikki tuo 1900-luvun inhimillisyyden menetys oli mahdollista. Tämähän on koko *The Destruction of Reason* -teoksen tarkoituksin. Tietenkin kokemukset muokkaavat ihmistä ja tuottavat omat näkökulmansa, mutta tieteellisen tutkimuksen pitäisi olla erossa tunteellisista vaikutteista. Tämän pitäisi olla Lukácsille selvää, sillä hän juuri syyttää irrationalismia tunteiden painottamisesta järjen sijaan. Näin näyttäisi siltä, että Lukács itse kompastuu irrationalismin ansaan ja tulkitsee Nietzschen filosofian tunteellisen linssin lävitse.

Vaikka marxilaisuus ei itsessään ole syy Nietzsche-tulkinnan vääristymiseen, on poliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna Nietzschen filosofia kovin erilaista kuin mitä Nietzsche tuntui tarkoittaneen. Nietzschen politiikan filosofia ei ollut tämän tutkielman piirissä, mutta Nietzschen kirjoituksissa näyttäisi olevan hyvin vähän mitään suoraan poliittista. Yleisesti politiikkaan liittyvät

maininnat pitävät sisällään Nietzschen ihmisen kesyttämisen ja vaistojen tukahduttamisen. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö poliittisia ajatuksia voisi Nietzschen filosofiasta löytää. Tutkimuksia Nietzschen poliittisesta filosofiasta on tehtykin ja tulkintoja on monenlaisia, kuten aikaisemmin olen maininnut. Lukács on varmasti lukenut Nietzschen kommunismin vastaiset maininnat, koska hän niin vahvasti tulkitsee Nietzschen poliittisesti ajattelevaksi filosofiksi. Tuntuu kuitenkin erikoiselta, jos tällainen olisi saanut Lukácsin sotajalalle Nietzscheä vastaan, ensinnäkin sen tunteellisuuden vuoksi, mutta myös siksi, että Nietzsche kritisoi yleisesti kaikkea kuppikuntaisuutta ja massoittamista vastaan. Tällainen ajattelu on laajempaa kuin poliittisten ideologioiden yksittäinen kritisoiminen.

Vääristyneeksi Lukácsin tulkinta kuitenkin paljastuu. Lukácsin itsepintaisuudelle on kyllä annettava tietty argumentaalinen arvonsa. Pieniä yksityiskohtia erittelemättä hänen tulkintansa kokonaisuutena on koherentti eikä omassa viitekehyksessään sisällä loogisia ristiriitoja joitakin kehäpäätelmiä lukuun ottamatta. Kokonaisuutena Lukácsin Nietzsche-tulkinta rakentuu tietoteoreettisen pohjan kautta kyseenalaisten moraalisten arvojen hyväksymiseksi, jolloin ihmisissä vaikuttavat eläimelliset ja barbaariset vaistot pääsevät niitä vapaasti hyödyntämään. Tästä kumpuavat irrationalistisyytteet, sillä Nietzschen tietoteoria Lukácsin tulkinnassa hylkää objektiivisen tiedon mahdollisuuden tuhoamalla ulkomaailman ja keskittymällä vain idealistisiin perusteisiin. Lopulta vain tunteilla mielensisäisinä affekteina on jokin arvo, ja järki on kuopattu tyhjänä käsitteenä tarpeettomuuteen.

Lukács aloittaa tulkintansa Nietzschen nuoruuden patriotismista. Tästä patrioottisesta lähtökohdasta Lukács kehittää johtopäätöksiä Nietzschen filosofian kokonaisuudesta ja päämääristä. Lukács yhdistää tahdon valtaan ja ikuisen paluun metafysisen filosofian kokonaisuudeksi, missä tahto valtaan on kaikessa oleva perustava voima, joka ohjaa fyysisiä lakejakin. Ikuinen paluu on totuus maailman muuttumattomuudesta, sillä ikuisesti palaava maailma ei voi pitää sisällään muutosta.

Tuonpuoleinen on Lukácsin tulkinnassa tietoteorian merkittävä osa. Tuonpuoleisen kieltämällä ja muuttamalla maailman tyhjäksi jäljelle jää vain tyhjä nihilismi, joka tarjoaa porvaristolle Nietzschen pahuuden kyllästäjän moraalien kautta oikeutuksen murskata vihollisensa sosialismin, koska mitään moraalisia perusteita ei ole olemassa. Tästä vyyhdistä 1900-luvun irrationalistinen henki nostatti natsismin, kun kukaan ei ollut järjellään kyseenalaistamassa kehittyvää järjettömyyttä, ja näin lopulta päädyttiin toiseen maailmansotaan ja natsien hirveyksiin.

Natseihin johtavat tulkinnat Nietzschen filosofiasta tarjoavat Lukácsille mahdollisuuden väittää Nietzschen ajattelun olleen rotuopin tukipilari. Nietzschen yli-ihminen sekä herra ja orja muokkaantuvat Lukácsilla rodullisiksi käsitteiksi, jotka natsismi itseensä omaksui. Lukácsin syytteet kohdistuen Nietzschen natsi-Saksa -yhteyksiin ovat vaarallisen perusteettomia. Lukács yhdistää oman tulkintansa kautta Nietzschen Hitlerin antisemitistisiin ajatuksiin ilman, että edes mainitsee Nietzschen näkemyksiä juutalaisuudesta. Lukács väittää Nietzschen kannattaneen rodullista ylivertaisuutta. Tämä antoi oikeutuksen poliittisiin toimiin rodunjalostuksen suhteen ja pantiin natsi-Saksassa täytäntöön juutalaisvainojen muodossa.

Vaikkakin Lukácsin tulkinta näyttäytyykin sen sisäisessä valossa loogisen koherentiksi, ei se kestä minkäänlaista ulkopuolista tarkastelua. Lukács tulkitsee lähes kaikki Nietzschen ajatukset ja käsitteet väärin sekä rakentaa argumenttinsa täysin perusteettomien premissien varaan. Lukácsin tulkinta tuntuisi lähtevän liikkeelle jo päätetystä väitteestä, että Nietzsche oli sosialismin vastainen ja tämä vastaa kaikkiin kysymyksiin, miksi Nietzsche ajatteli missäkin filosofiansa sisällössä niin kuin ajatteli. Tämä johtaa Lukácsin kehäpäätelmiin, mutta myös vääristää entisestään hänen tulkintaansa. Nietzschen korottaminen jonkin tietyn poliittisen näkemyksen vastaiseksi tai puolustajaksi tuntuu älyttömältä, koska Nietzsche kirjoitti yleisesti kaikille. Nietzschen filosofia on ihmisen toiminnan psykologista kuvaamista, missä kaikki poliittiset ja muut ideologiat saavat osansa halveksunnasta ja kritiikistä, jos ne tukahduttavat tätä ihmiselle tarkoitettua tapaa elää. Silloin ei ole väliä, onko poliittisesti oikealla vai vasemmalla. Molemmat vaihtoehdot ovat Nietzschen mielestä halveksuttavia.

Lukácsin ongelma on hänen suppeakatseisuutensa. Hän on niin yhden näkökulman vanki, ettei kykene antamaan mahdollisuutta muille tulkinnoille. Lukács ei halua ottaa huomioon Nietzschen ajattelun symbolista tasoa. Puhuessaan yli-ihmisestä Nietzsche tarkoittaa ideaalia, johon ihmisten olisi pyrittävä. Nietzsche ei luo ajatusta konkreettisesta ihmisrodusta, vaan yksilöstä, joka on ylittänyt häntä kahlitsevat ympäristöstä tulleet normit. Lukácsilla yli-ihminen taas on biologinen muita paremmaksi kehittynyt olento, jolla on oikeutus hyväksikäyttää alempia ilman moraalisia velvoitteita. Lukácsin tulkinta on liian konkreettista eikä näin ollen voi tavoittaa esimerkiksi Nietzschen metaeettisiä ajatuksia moraalien merkitysten perusteista. On jopa hämmentävää, miten arvostetun intellektuellin, joksi Lukács esitellään, tulkinta Nietzschestä paljastuu niin puutteelliseksi. Lukács ei kykene tarjoamaan perusteita

tulkinnalleen, ja hänen esille nostamansa viitteet todistavat vain Lukácsin tietämättömyyden ja lyhytnäköisyyden koskien Nietzschen filosofiaa. Lukács ei ymmärrä Nietzschen käsitteitä eikä näin ollen tiedä, mitä Nietzsche milloinkin tarkoittaa. Lukács ei onnistu tulkitsemaan Nietzscheä kokonaisuudessa, josta Nietzschen ajatukset tulisivat esille. Se, miten paljon tämä johtuu Lukácsin keskittymisestä Nietzschen kuoleman jälkeen julkaistuun *The Will to Power*-teokseen, on hyvä kysymyksensä, mutta selvää on, ettei Lukács tulkitse Nietzschen muidenkaan teosten sisältöjä oikein. Onko syy tähän *The Will to Power*-teoksen ristiriitaisuus Nietzschen muun tuotannon kanssa? Mielestäni Lukácsin esille nostamat viitteet eivät tue ajatusta, että Lukács olisi tulkinnut Nietzscheä väärin *The Will to Power* -teoksen ristiriitaisuuden vuoksi. Kaikesta huolimatta yleisesti hyväksytty mahdollisuus, että *The Will to Power* sisältää vääristelyjä Nietzschen ajatuksia, pitäisi vähentää teokseen viittaamista. Lukács myös itse tiedostaa vääristelyn mahdollisuuden, mutta tästäkin huolimatta käyttää paljon juuri kyseisen teoksen sisältöä tulkinnassaan. Tästäkin voidaan päätellä, miten huonosti Lukácsin tulkinnat on kokonaisuudessaan perusteltu. Lukácsin tulkinta on kaikkien Nietzschen filosofiassa moittimiensa osa-alueiden suhteen pinnallista ja puutteellista, liittyy se sitten *The Will to Power*-teokseen tai ei.

Lukács itse kritisoi Nietzschen filosofiaa siitä, miten helposti se on tulkittavissa omien tarkoitusprien tueksi, sillä se on aforistisen tyyliensä vuoksi vapaa tulkinnoille. Siltikin Lukács itse vääntää Nietzschen filosofian täysin omiin näkemyksiinsä sopivaksi, ilman asiaankuuluvaa kyseenalaistamista tai perusteltua tulkintaa. Näyttää siltä, ettei Lukács ymmärrä Nietzschen filosofian ajatuksia, kuten tahtoa valtaan tai yksilöllisyyden korostamista ollenkaan. Hän ymmärtää Nietzschen kirjoituksia sanatarkasti, vaikka Nietzschen sanavalinnat ovat tunnetusti vaarallisia. Useissa Nietzschen käyttämissä sanoissa on vahvoja tunteellisia konnotaatioita ja monitulkintaisuutta.

Lukács ei ole väärässä siinä, että Nietzschestä tehtiin tuona 1900-luvun alun aikana auktoriteetti omien erilaisten filosofisten näkemysten taustalle. Myös Steven E. Aschheim kirjassaan *The Nietzsche Legacy in Germany* kirjoittaa, miten laajasti Nietzschen filosofiaa käytettiin omien ajatusten tueksi hyvin yllättävienkin tahojen toimesta. Esimerkiksi feministit löysivät Nietzschen ja jopa katolisen kirkon pappi Ludwig Derleth käytti Nietzschen ajatuksia hyödyksi (Aschheim 1994, 85–86, 213). On täysin mahdollista, että filosofioiltaan täysin vastakkaiset näkökannat käyttivät Nietzschen filosofiaa omien näkemystensä tukena. Tämä Nietzschen filosofian epämääräisyys ja monitulkintaisuus, onkin yksi

Lukácsin syytöksien kohde juuri siitä syystä, että lähes kaikki pystyivät tulkitsemaan Nietzschen filosofiaa omien tarkoituseriensä mukaiseksi. Miten paljon Nietzscheä itseään voi syyttää tästä väärinymmärryksen mahdollisuudesta, on oma keskustelunaiheensa.

Nietzschen filosofian vääristelyt ja vaihtoehtoiset tulkinnat tuottavat myös omat kysymyksensä. Ongelma on se, että vääristelyille annetaan jonkinlainen totuusarvo suhteessa Nietzschen tarkoittamaan filosofiaan. Hyvin yksinkertaiset vailla mitään merkitystä olevat tapahtumatkin voivat olla todisteita natsien Nietzschen filosofian arvostuksesta. Jo pelkästään kuva Hitleristä Nietzsche arkistossa on todiste Hitlerin Nietzsche-ihailusta. Tämä on mitä huonointa päättelyä, mutta silti usein törmää tuon päättelyn aikaansaannoksiin. On myös ymmärrettävä Nietzschen filosofian ja hänen filosofiansa tulkitsijoiden välinen ero. Vaikka valtaapitävät käyttäisivätkin julmuuksiensa perustelemissa hyväkseen Nietzschen tuotantoa, ei se tarkoita, että Nietzsche itse olisi halunnut tai tarkoittanut näin. Yleensäkin siitä, miten joku tulkitsee jotain, ei suoraan voi päätellä, mitä tuo tulkittu asia oikeasti on.

Lukácsillakin nämä kaksi tasoa, tulkitsijat ja Nietzschen filosofia, muodostavat kahden tason välistä sekamelskaa. Hän suoraan tulkitsee Nietzschen filosofiaa, mutta samalla puhuu Nietzschestä porvariston filosofina. Väittääkö Lukács suoraan Nietzschen kirjoittaneen porvaristolle vai tarkoittaako Lukács, että koska Nietzschen filosofia on sellaista kuin on, porvaristo myöhemmin omaksui Nietzschen filosofikseen? Tämä ei aina ole täysin selvää Lukácsin tavassa kirjoittaa. Tällä ei ole suoraan merkitystä Nietzsche-tulkinnan kanssa, mutta siinä, miten porvaristo liittyi natsismin syntyyn ja Nietzschen ajatusten omaksumiseen, sillä on hyvinkin merkittävä vaikutus. On eri asia syyttää Nietzscheä suoraan natsismista kuin syyttää häntä siitä, miten muut hänen filosofiaansa väärinkäyttivät. Mielestäni kuitenkin Lukácsin tarkoituksena on esittää, miten suoraan Nietzschen filosofia vastaa sitä, mitä lopulta natsit omaksuivat ideologiakseen. Lukácsin mielestä Nietzsche myös kirjoitti porvaristolle filosofiaansa. Porvaristo ei ainoastaan ottanut sitä vastaan ja muokannut Nietzscheä omaksi filosofikseen. Tämä näyttäisi olevan Lukácsin tulkinnoissa näin Nietzschen sosialismin vastaisen tarkoituserän takia. Tämä taas johtuu pelosta, jonka Lukács väittää Nietzscheä motivoineen.

Se, miten jokin filosofia on vaikuttanut jonkin poliittisen ryhmän toimintaan, on vaikea todistaa. Vaikka natsi-Saksassa Nietzscheä olisikin luettu, miten voi todistaa sen vaikuttaneen? Lukácsin kohdalla ongelma on myös se, ettei hän edes yritä perustella Hitlerin Nietzsche-tuntemusta. Hän vain

katsoo ajatusten olevan yhtenevät ja luo oletuksen, että tämän yhtenevyyden vuoksi Hitlerillä oli oltava hyvät tiedot Nietzschestä. On tietenkin eri asia tarkastella ajatusten yhtenevyyttä ilman toisiinsa kohdistuvaa vaikutusta, mutta Lukácsin väite on se, että koska Nietzschen ajatukset ovat samat kuin Hitlerillä ja näin ollen natsilla, oli Nietzschen ajattelun oltava ainakin osittain syynä natsien ideologiaan. Ilman Nietzscheä ideologia olisi ollut siis erilainen. Lukács näyttäisi antavan filosofialle suuren merkityksen siinä, miten se voi vaikuttaa yhteiskunnallisissa kokonaisuuksissa. Olisi Nietzschen filosofialla sitten ollut suuri kyky vaikuttaa tai ei, päätelmä siitä, olisiko natsien ideologia ollut erilainen ilman Nietzscheä, on perusteiltaan Lukácsilla väärä. Natsien opit eivät ole peräisin Nietzscheä, vaan silloisilta rotuopin kehittäjiltä, jos heiltäkään. Ilman Nietzscheä Saksassa olisi ollut aivan samanlainen antisemitistinen ideologia ja pettymys ensimmäisen maailmansodan lopputulokseen. Hitler olisi kuitenkin ollut vahva imperialismiin kannattaja ja antisemitisti, eivätkä nämä ajatukset olleet Nietzschen luomia. Tässä mielessä ei ole mitenkään merkittävää, tulkittiinko Nietzscheä väärin vai oikein natsien keskuudessa. Ideologia oli syntynyt muista lähtökohdista kuin Nietzschen filosofiasta. Kysymys, miksi Nietzscheä sitten arvostettiin natsien keskuudessa, on oma asiansa. Toinen ehkä vielä merkittävämpi kysymys olisi se, oliko Nietzsche oikeasti niin arvostettu natsien keskuudessa kuin väitetään?

Lukács kuitenkin korostaa Nietzschen filosofian ja Hitlerin ajatusten yhtäläisyyttä ilman tämän laajempaa tarkastelua. Tässä on kyseisen, Nietzscheen liittyvän natsismikeskustelun ongelma. Nietzscheä on liian helppo väittää natsismin kummisedäksi, sillä se on totuudeksi muodostunut kyseenalaistamaton väite, joka pitäisi ottaa Nietzschen filosofian mukaisesti uudelleen käsittelyyn ilman vanhoja arvolatauksia. Lukácsin esittämä tulkinta ja tästä aiheutuvat väitteet liittyen natsi-Saksaan ovat vakavia näkemyksiä. Tämä siitäkin syystä, että ne omaavat mahdollisesti merkittäviä seurauksia. Siksi tämän tutkielman tarkoitus on ollut tuoda esille, miten vääristynyttä Nietzscheen kohdistuva tulkinta ja keskustelu voi olla. Tästäkin syystä Nietzschen natsisyytökset ovat vakavia, ja ne pitäisi ottaa vakavasti kyseenalaistettuna tutkimuksen kohteeksi. Juuri Lukácsin kaltaiset tulkinnat ovat syynä vääristettyyn kuvaan siitä, millaisessa merkityksessä Nietzschen filosofia natsien keskuudessa nähtiin. Tällaiset näkemykset vääristävät ja vahvistavat sitä samaa virheellistä ja yleisesti ylläpidettyä näkemystä Nietzschestä natsien filosofina, ja tälle virhekäsitykselle olisi lopulta hyvä saada iskettyä viimeinen naula arkkuun.

Lähteet

- Anderson, R. Lanier, "Friedrich Nietzsche", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL=
<<https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/nietzsche/>>.
- Aschheim, Steven E. (1994), *The Nietzsche Legacy in Germany 1890-1990*. University of California Press Berkeley and Los Angeles, California.
- Conway, Daniel W. (2006), *Nietzsche & the Political*. London & New York: Routledge.
- Emadian, Baraneh (2016), "Lukács and Nietzsche: Revolution in a Tragic Key.", *parrhesia: A Journal of Critical Philosophy* 25.
- Fischer, Kurt Rudolf (2002), "A Godfather Too: Nazism as a Nietzschean "Experiment", Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Golomb, Jacob ja Wistrich, Robert S. (2002), *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Golomb, Jacob (2002), "How to De-Nazify Nietzsche's Philosophical Anthropology?", Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Hayman, Ronald (1997), *Nietzsche*. Suom. Hannu Sivenius, *Nietzschen äänet* (2000). Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Heidegger, Martin (1991). *Nietzsche*. Englanniksi kääntänyt: David Farrell Krell. New York: HarperCollins Publishers, inc. (Alkuteos *Nietzsche Volumes One and Two*, 1961).
- Hoffrén, Jari (2001), "Nietzsche, historia ja politiikka", teoksessa *Nietzschen hämärä*. toim. Jukka Laari. Jyväskylä: SoPhi.
- Hoffrén, Jari (2001), "Tarantellaa vai titaanien tanssia. Nietzsche/t, poliittinen diskurssi ja demokratia", teoksessa *Nietzschen hämärä*. toim. Jukka Laari. Jyväskylä: SoPhi.
- Kadarkay, Arpad (1995), *The Lukács Reader*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Kaufman, Walter (2013), *Nietzsche Philosopher, Psychologist, Antichrist*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kinnunen, Aarne (1960), *F. Nietzsche*. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Kunnas, Tarmo (2014), *Fasismien lumous. Eurooppalainen älymystö Mussolinen ja Hitlerin politiikan tukijana*. Kolmas painos. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kunnas, Tarmo (1981), *Nietzsche – Zarathustran varjo*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Laari, Jukka (2001), "Spinoza ja Nietzsche olevaisesta", teoksessa *Nietzschen hämärä*. toim. Jukka Laari. Jyväskylä: SoPhi.
- Leiter, Brian, "Nietzsche's Moral and Political Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/nietzsche-moral-political/>.
- Lukács, György (1954), *Die Zerstörung der Vernunft*. Englanniksi kääntänyt Peter Palmer, *The Destruction of Reason* (2017). Delhi: Aakar Books.
- Müller-Lauter, Wolfgang (2002), "Experiences with Nietzsche", Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton university Press.
- Nietzsche, Friedrich (1888), *Ecce homo – Wie man wird, was man ist*, Suom Antti Kuparinen *Ecce Homo, kuinka tulee siksi mitä on* (2002). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Summa.
- Nietzsche, Friedrich (1887), *Zur Genealogie der Moral*. Suom J.A. Hollo, *Moraalin alkuperästä* (2007). Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nietzsche, Friedrich (1886), *Jenseits Von Gut und Böse*. Suom J.A. Hollo *Hyvän ja pahan tuolla puolen* (2007). Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nietzsche, Friedrich (1895), *Der Antichrist – Fluch auf das Christentum*, Suom Aarni Kouta, *Antikristus* (2001). Hämeenlinna: Unio Mystica.
- Nietzsche, Friedrich (1882), *Die fröhliche Wissenschaft*. Suom J.A. Hollo, *Iloinen tiede* (2004). Toinen painos Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nietzsche, Friedrich (1883), *Also sprach Zarathustra*. Suom Jari Tammi, *Näin puhui Zarathustra kirja kaikille eikä kenellekään* (2008) Helsinki: Pikku-idis.
- Nietzsche, Friedrich (1889), *Götzen-Dämmerung oder Wie man mit dem Hammer philosophiert*, suom Markku Saarinen, *Epäjumalten hämärä eli miten vasaralla filosofoidaan* (2008). Helsinki: Delfiini Kirjat.
- Rahkola, Juuso (2004), *Tiedon alkuperästä Friedrich Nietzschen naturalistinen epistemologia*. Kampus Kustannus.
- Rehmann, Jan (2007), "Book Review. Reviewed Work: Nietzsche, il ribelle aristocratico. Biografia intellettuale e bilancio critico." *Historical Materialism*, Vol 15, Issue 2.

- Safranski Rüdiger (2003). *Nietzsche. A Philosophical Biography*. Englanniksi kääntänyt: Shelley Frisch. New York/London: W.W. Norton & company. (Alkuteos Nietzsche. *Biographie seines denkens*, 2000).
- Seinäjä, Hanna (2010), "Filosofia itseksi tulemisena", Teoksessa *Mitä on filosofia?*, toim. Henrik Rydenfelt & Heikki A. Kovalainen. Helsinki: Gaudeamus.
- Stackelberg, Roderick (2002), "Critique as Apologetics: Nolte's Interpretation of Nietzsche", Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Stahl, Titus, "Georg [György] Lukács", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/lukacs/>.
- Sznajder, Mario (2002), "Nietzsche, Mussolini, and Italian Fascism" Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Tieteen termipankki 6.04.2018: Kirjallisuudentutkimus:dekadenssi. (Tarkka osoite: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:dekadenssi>.)
- Lehtinen, Ilja (2014) Lukács, Georg. (Tarkka osoite: <http://filosofia.fi/node/5913>) Logos-verkkosanakirja.
- Warren, Mark. (1991), *Nietzsche and the political thought*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England.
- Wistrich, Robert S. (2002), "Between the Cross and the Swastika: A Nietzschean Perspective", Teoksessa *Nietzsche, Godfather of Fascism? On the Uses and Abuses of a Philosophy*. toim. Jacob Golomb ja Robert S. Wistrich. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Zaidi, Asad (1984), "Journal Article Review. Reviewed Work: The Destruction of Reason by Georg Lukacs." *Social Scientist*, Vol 12, No 4.